

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

magisterské kombinované studium
2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jitka Tošovská

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
v hodinách PČ na 1. stupni

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Lada Šimáková

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Master Combined / Full-Time Studies
2010 - 2012

DIPLOMA THESIS

Jitka Tošovská

Environmental and cultural education in handicrafts at the basic
level of the primary school.

Prague 2012

The Diploma Thesis Work Supervisor: Mgr. Lada Šimáková

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Ladě Šimákové za neocenitelnou a nezištnou pomoc, cenné rady a připomínky při vypracování této diplomové práce.

Anotace

Diplomová práce zpracovává náhledy na projektové vyučování, Environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu, možnosti rozvoje morálního vědomí žáků, výchovu k hodnotám a rozvoj komunikačních dovedností žáků a náhledy na pracovní činnosti na prvním stupni základní školy. Práce ukazuje možnosti zpracování jednotlivých projektů, které jsou hlavním motivem pro daný ročník na prvním stupni základní školy.

Klíčové pojmy

Projektové vyučování, Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta, morální vědomí, výchova k hodnotám, metody mravní výchovy, komunikační dovednosti, pracovní činnosti na prvním stupni základní školy.

Annotation

This thesis is focused on the comparison and assessment of project teaching, environmental and cultural education. It also deals with the issues of the development of moral consciousness of pupils, their communication skills and handicraft activities at the basic level of the primary school. This work examines the ways how to prepare particular teaching projects which are the leading motives for each year at the basic level of the primary school.

Key words

Project teaching, environmental education, cultural education, moral consciousness, methods of ethical education, communication skills, handicraft activities at the basic level of the primary school.

OBSAH

ÚVOD	8
1. PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ	10
1.1. Zrod projektového vyučování	11
1.2. Projektové vyučování v českých školách	13
2. ENVIRONMENTÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, VÝCHOVA A OSVĚTA ...	17
2.1. Základní pojmy v Environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě	20
2.2. Východiska Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvětě	21
2.3. Environmentální problematika v pedagogice	23
2.4. Didaktické zvláštnosti ekologické výchovy	24
2.4.1. Didaktická pravidla Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvětě	26
2.5. Metody práce v Environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě	27
2.6. Zdroje a rizika Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvětě	29
3. ROZVOJ MORÁLNÍHO VĚDOMÍ ŽÁKŮ	32
3.1. Metody mravní výchovy	33
4. VÝCHOVA K HODNOTÁM	35
5. KOMUNIKACE	37
6. PRACOVNÍ ČINNOSTI	39
6.1. Hlavní motivy práce v jednotlivých ročnících na prvním stupni	41
6.2. Hlavní motivy práce v jednotlivých ročnících na druhém stupni	42
7. PRAKTICKÁ ČÁST	44
Cíl praktické části	44
Použité metody	44
Harmonogram	44
8. CHARAKTERISTIKA SOUBORU	46
První třída - první tematický celek - vyprávění o ovečkách	46
První třída - druhý tematický celek - tkaní do kruhu	50
První třída - třetí tematický celek - tkaní na stávkou	51
První třída - čtvrtý tematický celek - pletení na prstech	53
První třída - pátý tematický celek - výroba jehlic a pletení na jehlicích	54
8.1. Projekt Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvětě	58
Druhá třída - první tematický celek - vyprávění o bavlně	61
Druhá třída - druhý tematický celek - háčkování prsty	61
Druhá třída - třetí tematický celek - háčkování háčkem	62
Druhá třída - čtvrtý tematický celek - háčkování háčkem	63
8.2. Projekt Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvětě	65
Třetí třída - první tematický celek - návrh čepic	68
Třetí třída - druhý tematický celek - pletení čepic	69
Čtvrtá třída - první tematický celek - návrh výšivky	71
Čtvrtá třída - druhý tematický celek - šití jehelníčku	72
Čtvrtá třída - třetí tematický celek - křížková výšivka	74
Pátá třída - první tematický celek - pletení s dvěma jehlicemi	75
Pátá třída - druhý tematický celek - příprava vlny na ponožky	76
Pátá třída - třetí tematický celek - pletení ponožek	77

Práce s dalšími materiály - výroba lampionů 1. - 3. třída	79
Práce s dalšími materiály - výroba sešitů	80
Práce s dalšími materiály - práce s hlinou	83
Práce s dalšími materiály - práce s hlinou - výroba střepu nádoby	83
Práce s dalšími materiály - práce s hlinou - výroba znaků měst	84
8.3. Projekt Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty	86
9. DOPORUČENÍ	87
ZÁVĚR	92
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	94
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	96
SEZNAM PŘÍLOH	97

ÚVOD

Tato diplomová práce se věnuje možnostem propojení Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, projektového vyučování s hodinami pracovních činností na 1. stupni základní školy s využitím dlouhodobých projektů v těchto hodinách.

Cílem celé práce je ukázat možnosti zpracování jednotlivých projektů, které jsou hlavním motivem pro daný ročník na prvním stupni základní školy. Nedílnou součástí zpracování projektů je i získání finančních částek na jejich realizaci a zapracování do ŠVP.

Práce je členěna na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsme vycházeli z odborné literatury. Zpracovali v ní názory na projektové vyučování, Environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu a tematické celky pracovních činností od první do páté třídy Základní školy Waldorfské v Pardubicích.

V praktické části práce jsme vycházeli z dlouholetého pozorování a praktických zkušeností z hodin pracovních činností na prvním i druhém stupni Základní školy Waldorfské v Pardubicích.

První kapitulu teoretické části jsme věnovali projektovému vyučování - zamysleli jsme se nad vznikem první projektové metody. Její první podkapitola je věnována zázemí projektů. V druhé podkapitole je popsán zrod projektového vyučování. Dále jsme tu představili osobnost, která první projektovou metodu popsala. Třetí podkapitola je věnována projektovému vyučování v českých školách. V této části jsme uvedli přehled jednotlivých druhů projektů a jejich klady i úskalí.

V druhé kapitole jsme se věnovali Environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě, jakou hraje roli v našem životě a jaké obory vstupují do ochrany životního prostředí. Představili jsme různé pohledy vlivu člověka na životní prostředí. Jak v dobách dávné historie, tak i současnosti. V první podkapitole jsme popsali základní pojmy EVVO, s kterými se děti v průběhu školní docházky seznamují. V druhé podkapitole jsme představili východiska environmentálního vzdělávání. Ve třetí podkapitole jsme se zamýšleli nad environmentální problematikou v pedagogice. Didaktické zvláštnosti environmentálního vzdělávání jsme představili ve čtvrté podkapitole. Tato podkapitola je dále členěna a jsou v ní popsána ještě didaktická

pravidla EVVO z pohledu vývojových stadií dětí a podle oblastí, v kterých se mohou uplatnit. Ve čtvrté podkapitole jsou popsány metody práce v EVVO. Další podkapitola je věnována zdrojům a rizikům EVVO.

Třetí kapitola je věnována rozvoji morálního vědomí žáků a metodám mravní výchovy, které vedou ke správnému rozvoji žáků.

Čtvrtá podkapitola je věnována výchově k hodnotám a zapracování klíčových kompetencí do RVP.

Pátá kapitola je věnována komunikaci a jejímu rozvoji na prvním stupni základní školy.

Šestá kapitola obsahuje různé pohledy na hodiny pracovních činností na prvním stupni základní školy a to z pohledu svátků - průběhu roku, tematické práce pro daný ročník, vztahu k hlavnímu vyučování, z pohledu na individuální potřeby žáka a vztahu k EVVO.

Praktická část obsahuje zpracování harmonogramu, použité metody práce a charakteristiku souboru. V charakteristice souboru je popsán průběh jednotlivých tematických prací pro první až pátou třídu a projekty, které umožňují kvalitní provedení dané práce.

1. PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ

Definice projektové metody: „Projekt jest určitě a jasně navržený úkol, který můžeme předložit žáku tak, aby se mu zdál životně důležitým tím, že se blíží skutečné činnosti lidí v životě,“ říká sám Killpatrick.

Jiný Američan (Hosic) poněkud zobecňuje obsah pojmu: „Výrazu projektová metoda lze užit o učení tehdy, když individuum či skupina pojme záměr, jehož uskutečnění navozuje změny v jeho (jejich) vědění, zručnostech, zvycích či vztazích“ (Velínský).

Český profesor R. Žanta zase tvrdí: „Projekt je účelně organizovaný souhrn myšlenek, seskupených kolem důležitého střediska praktického vědění, směřující k určitému cíli.“¹

Zázemím projektů je idea souhrnně pojmenovaná jako koncentrace. Koncentrace ve smyslu stanovení společných „jader“ či „jednotlicích myšlenek“, kolem nichž by se koncentrovalo učivo. Učivo jinak tradičně předávané ve formě jednotlivých spíše oddělených vyučovacích předmětů či jednotlivých tematických celků uvnitř těchto předmětů. Koncentrace tedy znamená i hledání nového klíče či kritéria, podle něž by mohlo být učivo strukturováno.²

Definice koncentrace: Koncentrace učiva je soustředění látky kolem určitého „ústředního motivu“, „jádra“ či „základní ideje“.

Možnosti koncentrace ve vztahu k systému předmětového vyučování.

Koncentrace může:

nahradit (příp. nahradit jen na určitou dobu nebo doplnit) existenci více předmětů tím. Že svede určité části jejich látky kolem ústředního motivu (Rybník; určitá praktická činnost apod.);

být využita i v rámci jednoho předmětu, kde rozšiřuje strukturu témat (či kapitol) předmětu opět koncentrací učiva kolem určitého jádra (Žena v evropských dějinách);

orientovat - při zachování předmětů - jejich učivo k jednomu ústřednímu tématu (Velikonoce) - tzv. koordinace; být opřena - při zachování předmětů - o pouhé hledání oněch známých „mezipředmětových vztahů“ - korelace;

¹ J. Valenta, Projektová metoda. Praha: IPOS., 1993. ISBN 80-7068-066. s. 4. 5.

² J. Valenta, Pohledy. Praha: IPOS., 1993. ISBN 80-7068-066-0. s. 2., 3.

- Zdroje koncentračních jader:** a) životní realita (zájmy, potřeby, problémy)
b) předepsaná učební látka
c) propojení obou předchozích jader

Typy koncentračních jader: obecná témata - Jádro je tvořeno zpravidla pojmem vystupujícím jako zobecnění určité skutečnosti, jejíž osvojení má obecný význam (viz., např. Deoroly či jádra typu Jaro, Železniční doprava, Pravda apod.).

- a) Konkrétní podnět - Jádro vyrůstá zpravidla z existence konkrétního jevu, reálné událostmi situace a k nim vázaných potřeb a zájmů konkrétních osob (žáků, učitelů, dalších osob) - např. Povodeň, Cesta do hor apod.
- b) Problém - Jádrem je určitá „neznámá“ či obtíž (zprav. ve formě otázky), kterou je nutno překonávat, aby se dostavil určitý učební efekt (Jak se dělají noviny?; Jak udělat náš školní časopis?; Proč vznikají války?; Jak stavebně adaptovat naši školu? Apod.).
- c) Výchovně vzdělávací cíl - Stává se konkrétním jádrem tam, kde se primárně uvažuje o žádoucí změně osobnosti žáka a teprve sekundárně (či relativně sekundárně) o obsazích, tematizaci apod. Např. na soustředění dospělých se vše koncentruje kolem základního cíle v oblasti sebepoznání jednoho každého účastníka. Tomuto cíli se podřizují veškeré aktivity intelektové, dramatické, pohybové, výtvarné apod.³

1.1. Zrod projektového vyučování

Když J. A. Komenský r. 1654 napsal knihu *Schola ludus*, její správný český překlad měl znít spíše Škola na jevišti než Škola hrou. Díky bohatosti jazyka je tak možné do tohoto názvu integrovat dvě rozdílné myšlenky - školu prostřednictvím her a školu jako tvůrčí hru. Hra se tu tak stává označením pro dvě rozdílné věci - jednak hru, jakožto činnost, v jejímž druhém plánu je učení, jednak hru, jako přístup ke světu. Hrou je tu míněna svobodná tvůrčí činnost ekvivalentní umění nebo vědecké práci.⁴

³ J. Valenta, *Pohledy*. Praha: IPOS., 1993. ISBN 80-7068-066-0. s. 4.

⁴ T. Houška, *Škola hrou*. Praha: MISTRAL., ISBN 80-900704-7-7. s. 6.

V průběhu let se cíle a úkoly školy výrazně měnily. Ovlivněny byly politickým zřízením a představami těchto zřízeních o výchově a vzdělávání.

Všeobecný pedagogický kvas konce 19. a počátku 20. století se projevoval řadou rozmanitých způsobů. Část pedagogů hleděla proměňovat ideje ve skutky. Tak se zrodil i jeden z velmi zajímavých projevů tohoto období - tzv. projektová metoda.⁵

Pro mnoho lidí i dnes zůstávají cíle „tradiční“ školy jasné. Předat dětem co největší míru informací, která je obsažena v osnovách a učebnicích. Toto však omezuje svobodu žáka i jeho aktivitu. Jako pedagogové si však musíme uvědomit, že každý jedinec má jiné schopnosti a zájmy. A po skončení docházky do základní školy se bude věnovat různým profesím, proto je nutné dětem vytvářet různé podmínky a pomoci jim tak rozpoznat své schopnosti. Jen tak se dítě a mladý člověk bude moci uplatnit ve společnosti a žít plnohodnotný život. Učivo, které si žák ve škole osvojí je jen pomocným nástrojem k dosažení cíle. Projekty mohou být jedním z pomocných nástrojů pro pedagogy. Žáci v nich mohou plně rozvinout své zkušenosti, dovednosti a rozvinout své individuální předpoklady. Dávají vyniknout i žákům méně nadaným a pomohou jim často zažít pocit úspěchu.

Pedagogické názory a myšlenky spojené se zrodem projektového vyučování jsou starší více než sto let. Vycházely z kritiky tzv. herbartovské školy, která byla základním modelem vyučování v Evropě i v Americe. Učitelé z praxe i teoretici kritizovali především způsob učení žáka. Nástrojem poznání bylo slovo učitele. Nebylo jasné, jak žák slovům rozumí, co si pod nimi představuje a jak je bude umět použít.

Na konci 19. století se zdvihla na různých místech zprvu nezávisle na sobě velká vlna kritiky herbartovské školy. Poukazovalo se na strnulost a neživost této školy, na nepotřebnost sdělovaných poznatků a potlačování aktivity dítěte. Novou hodnotou se stala místo pasivity poslušného žáka dětská zvědavost a přirozená aktivita. Hnutí, které přineslo do pedagogického myšlení tento „koperníkovský obrát“ se nazývá reformní pedagogika nebo také hnutí nové výchovy. Ovlivnilo pedagogické myšlení i praxi škol v celé Evropě, včetně tehdejšího Ruska, a přímo projektové vyučování zásadně změnilo školu v USA.⁶

⁵ J. Valenta, Pohledy. Praha: IPOS., 1993. ISBN 80-7068-066-0. s. 2.

⁶ A. Tomková, J. Kašová, M. Dvořáková, Učíme v projektech. Praha: Portál., 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. s. 10., 11.

Konec 19. století přináší kritiku „tradiční školy“ upozorňující zejména na nerespektování žáka, na omezování jeho aktivity, nerespektování jeho zájmů a zkušeností, nedostatečnou reakci na jeho individuální předpoklady, motivy, prožitky. Stoupenci hnutí usilují o přiblížení obsahu vyučování přirozeným činnostem dětí, ruší členění vyučování na jednotlivé předměty, propagují motorické projevy dětí.⁷

Ideovým otcem projektové metody je zakladatel a hlavní představitel amerického vzdělávacího progresivismu John Dewey. Dewey se snažil o reformu školy, která by napomohla reformě společnosti. Proto vedle zaměření vzdělávání na dítě vystupuje do popředí i sociální hledisko. Dewey chápe dítě jako komplexní bytost. Uvádí je do situací přiměřených jeho věku a blízkým situacím, se kterými se setká v dospělosti. Usiluje o to, aby si dítě přálo se učit. Aby dítě mělo potřebu učit se, mělo by vědět, proč se učí. Učivo proto nemůže být uměle vykonstruované, ale mělo by vycházet ze situací, které dítě zná ze života. Orientace na dítě však u Deweye neznamená, že se vyučování podřídí zcela zájmům dítěte. Dewey sám nepoužíval označení „projektová metoda“, ale položil teoretický základ této metody. V jeho laboratorní škole, ve které bylo vyučování založené na projektové metodě, se učivo seskupovalo podle konkrétních úkolů ze života dětí.⁸

Myšlenky J. Deweye uvedl plně do praxe William Heard Killpatrick, který v roce 1918 otevřel zlatý věk projektové metody. Čerstvý profesor učitelské koleje Kolumbijské univerzity v New Yorku, ho otevřel svým článkem *The Project Method*. S jeho jménem je také nadále metoda spojována.

1.2. Projektové vyučování v českých školách

Učitelé v českých školách hledali témata vhodná pro projektové vyučování v rámci svého předmětu a snažili se vytvářet systém projektů. Projektové vyučování se zkoušelo hlavně na obecných a měšťanských školách ve dvacátých a třicátých letech 20. století. Významným principem výběru témat byl vztah k regionu.⁹

⁷ J. Valenta, *Pohledy*. Praha: IPOS., 1993. ISBN 80-7068-066-0. s. 4.

⁸ J. Coufalová, *Projektové vyučování*. Praha: FORTUNA., 2010. ISBN 80-7168-958. s. 8.

⁹ A. Tomková, J. Kašová, M. Dvořáková, *Učíme v projektech*. Praha: Portál., 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. s. 12.

Projektové vyučování pak bylo dlouho opomíjené a do popředí se dostalo až v devadesátých letech dvacátého století. Po celkovém uvolnění v naší společnosti. Zpočátku navazovalo na reformní pedagogiku. Učitelé se snažili o zlepšení motivace žáků. Zapojování projektů do výuky však naráželo na učební plány, do kterých se projekty velmi těžko začleňovaly. S uzákoněním rámcově vzdělávacích programů nastala pro projektové vyučování velmi příznivá situace. Školy vytvářely své školní vzdělávací programy, do kterých mohly zakomponovat různé dlouhodobé projekty. Pro mnoho škol se tak projekty staly součástí vzdělávacích cílů. Druhy projektů mohou být různé a dělí se podle různých hledisek. Všechny projekty mají své přednosti i úskalí. Při zpracování projektů je třeba se jednotlivým úskalím vyvarovat.

Přednosti projektů:

Vyplývají z předností koncentrace; má motivační sílu; je blízká logice životní reality a je přirozená; zaměstnává a formuje celou osobnost, má mravní dimenzi; učí spolupracovat, diskutovat a formulovat názory; učí řešit problémy, hledat informace; učí tvořit, podněcuje intuici a fantazii.

Úskalí projektů:

Vše musí být organizováno a řízeno (naprostá liberalizace ruší smysl projektu).

Učitel musí citlivě odhadnout míru volnosti a míru odpovědností dětí.

Nemůže pominout vnitřní systémy, které tvoří poznatky jednotlivých věd - podle toho musí učitel a vychovatel odhadnout míru využití projektů ve výuce či výchovném zaměstnání i jejich „obsah“ vzhledem - ve vyučování - k systematické učiva.

Je nutno se vyrovnávat s tím, že „logika životní praxe“ či „situace“ či „mnohostrannosti jevů“ nerespektuje zásadu postupnosti vyučování poznatkům (např. od snadnějšího k obtížnějšímu atd.), zásadu přiměřenosti, vyrovnávat se s tím, že jevy jsou vyňaty z kontextu vědní soustavy (např. pozornost je v případě s křížovatkou studována jako relativně izolovaný psychologický fenomén).

Je nutno mít možnost volně nakládat s časem pro vyučování.

Ve výhodě bude učitel, který je dobrý organizátor a citlivý diagnostik a prognostik a dobrý znalec učiva i pedagogiky.¹⁰

Druhy projektů dle jejich účelu:

¹⁰ J. Valenta, Projektová metoda. Praha: IPOS., 1993. ISBN 80-7068-066. s. 7.

- 1) Projekt, který se snaží o vtělení myšlenky či plánu do vnější formy. Konstruuje se tu určitá „skutečnost“.
- 2) Projekt cílící k estetické zkušenosti.
- 3) Projekt usilující rozřešit problém.
- 4) Projekt vedoucí k získání dovednosti.

Druhy projektů dle jejich navrhovatele:

- 1) Spontánní - vyrůstající z potřeb a zájmů dětí.
- 2) Umělé připravené a vnesené do výuky učitelem.
- 3) Mezityp - vychází z pozice jedné, ale učitelem je výrazně koordinovaný.

Druhy projektů podle místa, času nebo konání:

- 1) Školní (probíhají v čase a instituci k tomu určené).
- 2) Domácí (jsou opakem předchozího).
- 3) Mezityp - tyto typy projektů mohou navazovat.

Druhy projektů dle počtu žáků:

- 1) Projekty individuální.
- 2) Projekty kolektivní (ty lze dále dělit: skupinové, třídní, ročníkové, víceročníkové, celoškolní).
- 3) Mezityp - spojuje individuální s kolektivními.

Druhy projektů dle délky času dělíme na krátké projekty a dlouhé projekty.

Druhy projektů dle velikosti dělíme na malé a velké projekty.

Projekty mohou být organizovány:

- 1) *V rámci jednoho předmětu (a to buď jako součást i jiného systému výuky, příp. ovšem mohou i být výhradní metodou výuky předmětu).*
- 2) *V rámci příbuzných předmětů (platí poznámka uvedená v závorce u č. 1).*
- 3) *Mimo výuky předmětů - vedle nich (rozsahem zpravidla zahrnují více předmětů či více oblastí poznání).*
- 4) *Místo předmětů (tedy „likvidace“ - byť třeba i časově omezená - předmětové struktury v dané škole).¹¹*

Z předcházejícího přehledu druhů projektů a výčtů kladů i úskalí je zřejmé, že vytvořit fungující projekt klade velké nároky na organizaci a často i materiální zajištění. Ani dokonalá předchozí příprava projektu není zárukou menšího pracovního nasazení

¹¹ J. Valenta, Projektová metoda. Praha: IPOS., 1993. ISBN 80-7068-066. s. 6.

učitele v jeho průběhu. I sebelépe připravený projekt přináší nečekaná úskalí, která je třeba překonávat a vést děti k hledání nových řešení. Učitel v projektech nepředává hotové poznatky, ale je spíše spoluvůrcem. Žákům vytváří potřebné podmínky, které je vedou k vlastnímu objevování. V nižších ročnících má učitel ještě řídicí funkci. Je třeba děti vést ke spolupráci. Důležitým faktorem pro zdárný průběh projektu je předchozí motivace žáků. Na prvním stupni přináší první podnět učitel, který se snaží žáky zaujmout. Důležité je, aby žáci přijali téma za své a dále se ho snažili sami rozvíjet. Primární motivace je vnější a postupně přechází k vnitřní učební motivaci. Vnější motivace (učitelova) se postupně stává motivací vnitřní (žakovou). K té přispívají vhodně volené učební činnosti. Toto je nejdůležitějším faktorem při tvorbě projektů. V prvních letech školní docházky se nejčastěji setkáváme s projekty, které jsou zaměřeny na procvičování a upevňování probíraného učiva. Děti poznávají, že to, co se naučily tradičními metodami má smysl a dá se to využít v praktickém životě při řešení nejrůznějších problémů. Důležitý je i poznatek, že vědomosti, které ve škole získají, jim nestačí pro vyřešení nejrůznějších problémů a je třeba získávat další nové poznatky. Projekt se tak stává motivací pro další učení.

Spojení s životní realitou je velmi výrazné u projektů, které se neodehrávají pouze ve třídě nebo ve škole, ale přesáhnou i mimo ně. Učení je formou sociálního učení, které probíhá po celý život jedince, ten si v průběhu různých etap osvojuje různé životní role. Z pohledu humanistické psychologie je vlastní činnost dítěte předpokladem k naplnění dvou principů, svobody rozhodování a přijetí odpovědnosti za svá rozhodnutí. Projektové vyučování může ve škole vytvořit prostředí pro uplatnění těchto dvou principů. Projekty jsou podnětné pro rozvoj fantazie a obrazotvornosti.

2. ENVIRONMENTÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, VÝCHOVA A OSVĚTA

Dříve žili lidé jako součást ekosystému. Energetická náročnost na jejich bytí byla zprvu velmi malá. Sběrači měli mnohem menší nároky než lovci zvěře, kteří výrazně zasahovali do ekosystému některých druhů savců. Oheň byl pak pro lidstvo velkým objevem. Zároveň ale lidstvu otevřel cestu k vypalování vegetace a rozšíření plochy pro pěstování plodin. Po skončení doby ledové se lidé rozšířili do neobydlených oblastí severní Evropy. Klimatické podmínky jim umožnily na dlouhou dobu se usadit na jednom místě. Pěstovat kolem svých obydlí rostliny pro svou obživu a chovat domestikovaná zvířata. Pro obdělávání půdy potřeboval člověk nástroje. Energetická náročnost člověka vzrostla velkou měrou. Začal využívat vodní i větrnou energii. Člověk postupně zasahoval do krajiny a často v ní prováděl nezvratné změny. V krajině vznikají pole a pastviny pro zvířata a tím i nové ekosystémy, které by bez člověka nemohly existovat. Z tehdejší doby se nám zachovalo mnoho dokladů o životě tehdejších lidí např. zbytky sídel. V tuto dobu vlastně vznikají „nové“ druhy rostlin a živočichů. Člověk je začal využívat ve svůj prospěch a tím je vlastně proměnil.

Další významná změna v chování lidské společnosti k prostředí přichází s tzv. průmyslovou revolucí asi před 300 lety. Je to počátek masivního využívání fosilních paliv, vynález složitých strojů, počátek dopravy a urbanizace moderního typu. Je to ovšem také přechod k využívání anorganických hnojiv a výrazného zvýšení výnosů polí. Síla strojů a možnost využití energie uhlí a později i ropy a uranu, tedy energie, která není vázána pouze na místa s dostatkem proudící vody nebo trvalého silného větru, umožnila člověku proměnit daleko rozsáhlejší oblasti a s daleko větší intenzitou.¹²

Ke dvěma hlavním typům energie, které od počátku vzniku naší planety „poháněly“ veškeré planetární procesy (exogenní energie slunce a endogenní energie zemského nitra), se přidává třetí typ – energie moderní civilizace člověka. Zatímco původním přírodním populacím stačila (a dodnes stačí) v podstatě pouze energie

¹² J. Dlouhá a kol., Vědění a participace - Teoretická východiska environmentálního vzdělávání. Praha: Karolinum., 2009. ISBN 978-80-246-1656-8. s. 80.

nezbytná k udržení výměny látkové, civilizaci je možno charakterizovat jako vzrůstající využívání „extrametabolické energie“. Produkce ekosystémů, která byla vlastně stále recyklována v asimilačních, dekompozičních potravních sítích, je čím dál větší měrou „přivlastňována“ člověkem. Podle hrubých odhadů je 30 – 40 % slunečního záření, které je využito na naší planetě k fotosyntéze, přivlastněno člověkem v procesu produkce potravin a průmyslových plodin.¹³

Jedny z prvních snah o ochranu částí přírody neměly nic společného se současným chápáním okolní přírody. Patrně prvními pokusy ochraňovat části přírody byly spojeny s kultem. Lidé ochraňovali posvátné háje, stromy, zvířata a naleziště přírodnin používaných při obřadech nebo k výrobě nástrojů. Poškození takového místa mělo vliv na život kmene.

Středověká ochrana přírody byla věnována ochraně přírodních zdrojů před přílišným čerpáním. Z této doby je známo mnoho písemných dokumentů, z kterých je patrné, že některé oblasti byly mocensky chráněny před všeobecným využíváním. Stavba obor pro lovnou zvěř je toho důkazem. Pod dohledem bylo dolování vybraných rud a obhospodařování lesních komplexů.

Dnes do ochrany životního prostředí vstupují přírodní vědy, technické obory, sociologie, ekonomie a politologie. EVVO se stává inter- a trans-disciplinárním oborem. Bouřlivý rozvoj vědy přináší nové poznatky, které umožňují popsat a předvídat klima naší planety. Společenské vědy se významně zapojují do řešení problémů týkajících se životního prostředí člověka. Postupná proměna problematiky ochrany životního prostředí nastává během 20. století. Nové množství poznatků vede ke změnám v metodice výuky EVVO. Nesmíme zapomínat, že problematika životního prostředí není jen vědeckou disciplínou, ale pro mnohé lidi i zásadním světonázorem. Dochází k pronikání vědeckého a občanského přístupu k environmentální problematice a tou je ochrana přírody.

Současná ochrana přírody čelí velkému tlaku člověka, který se snaží o osvojení velkého množství nejrůznějších zdrojů. Jak institucionalizovaná, tak i nevládní ochrana přírody se snaží o formulaci tří hlavních otázek. Ty mohou pomoci zdůvodnit nutnost přírodu chránit. Tyto otázky jsou: „Co chránit? Proč chránit? Jak chránit?“ Na tyto

¹³ J. Dlouhá a kol., Vědění a participace - Teoretická východiska environmentálního vzdělávání. Praha: Karolinum., 2009. ISBN 978-80-246-1656-8. s. 80-81.

otázky není lehké odpovědět. Jedním z důvodů je i to, že první dvě otázky nejsou vědecké, ale odrážejí názory a postoje jednotlivce.

Nejjednodušší otázkou se může zdát první otázka - co chránit. Odpovědi mohou být značně rozdílné. Možná se zdá, že by měly být chráněny oblasti, které reprezentují přirozené podmínky a vazby. V mnoha zemích a ČR mezi ně patří také, je přirozené, že jsou chráněna území, která jsou dlouhodobě obhospodařovaná člověkem. UNESCO předpokládá, že v chráněném území probíhá nějaká lidská aktivita. Hlavní myšlenkou je ukázat soulad člověka a přírody. Odpověď na otázku není tedy možno učinit z pohledu vědy, ale odpověď bude výsledkem kulturně-ekonomické diskuse. Je vidět, že odpovědi na otázky nejsou jednoduché a v různých společnostech se mohou značně lišit.

Roli v ochraně životního prostředí hraje tzv. environmentální odpovědnost. Je to vlastnost lidí, kteří mění své environmentální chování, aniž by čekali změnu v chování druhých lidí, či změnu v systému.

Environmentální inkluze vystihuje míru, v níž se jedinec považuje za součást přírody a přírodu za součást sebe sama.¹⁴

Ideje a ztotožnění jedince s přesvědčením environmentalismu zkoumá environmentální identita. Z hlediska kvality našeho života je třeba se zabývat potřebou kontaktu s přírodním prostředím. V rámci vývojové psychologie je zkoumán například vývoj vztahu dětí k přírodě, stejně tak i vztah ke zvířatům, vztah ke konkrétním místům a morální vývoj ve vztahu k životnímu prostředí. Některé činnosti a životní styly lidí jsou k přírodě více jiné méně šetrné. Ekopsychologové zkoumají osobnostní a hodnotové charakteristiky člověka ovlivňující jeho environmentální chování.

Hodnoty a hodnotové preference vystihují to, jak je pro člověka důležitá ochrana přírody, ale i další důležitější věci. Konzumní zvyklosti jsou jedním z témat životního stylu. Souvislosti mezi osobnostními vlastnostmi a environmentálními postoji je také sledována ekopsychology. Do podpory environmentálního chování výrazně vstupuje vliv socio-demokratických proměnných. Tyto proměnné mohou chování ovlivnit kladně či záporně. Do ovlivňování jedinců vstupují různé strategie. Jednou ze strategií je pobídka nebo závazky.

¹⁴ J. Dlouhá a kol., Vědění a participace - Teoretická východiska environmentálního vzdělávání. Praha: Karolinum., 2009. ISBN 978-80-246-1656-8. s. 136.

2.1. Základní pojmy v Environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě

Antropoekologie: ekologie člověka - nauka o vztazích člověka s jeho životním prostředím, též **ekologie člověka**.¹⁵

Ekologická výchova: v nejširším slova smyslu je veškeré vzdělávací úsilí, jehož cílem je především: zvyšovat spoluodpovědnost lidí za současný i příští stav přírody a životního prostředí, rozvíjet tvořivost, citlivost a vstřícnost lidí k řešení problémů péče o přírodu, utvářet ekologicky příznivé hodnotové orientace, které kladou důraz na dobrovolnou střídmost, na nekonzumní, duchovní kvality lidského života. V praktické pedagogické činnosti jde o dosažení vyváženého souladu nezbytných odborných ekologických poznatků s citovými a smyslovými prožitky, které pomáhají nalézat lásku k přírodě, zvnitřňovat úctu ke všemu životu a zvyšovat úroveň mezilidských vztahů.

Ekologie: věda zkoumající vzájemné vztahy mezi živými organismy i vzájemné vztahy těchto organismů k jejich prostředí; nauka o souvislostech v přírodě; věda o ekosystémech.¹⁶

Ekosystém: tímto pojmem rozumíme ucelenou část přírody. Tato část není uzavřená a do jisté míry komunikuje s ostatní přírodou. Ekosystém není prostorově ohraničen a v určitém pojetí za něj můžeme považovat celou naši planetu. Země si dokáže zachovávat vyvážený stav svého organismu. Jiným ekosystémem může být trávicí trakt zvířat, v kterém se vyskytují mikroorganismy potřebné k trávení. Ekosystémy se skládají z živé složky tvořené organismy a složky neživé tvořené okolním prostředím tzv. biotopem. Mezi základní funkce ekosystému patří biochemické cykly, které probíhají v ekosystémech přírodních - jezerech i v ekosystémech umělých - pole, rybník.

Environmentální: vztahující se k životnímu prostředí (z angl. environment = prostředí, životní prostředí).

¹⁵ A. Máchal, J. Husták, G. Slámová, Malý ekologický a environmentální slovníček. Brno: Rezekvítek., 2001. ISBN 80-902954-1-X. s. 4.

¹⁶ A. Máchal, J. Husták, G. Slámová, Malý ekologický a environmentální slovníček. Brno: Rezekvítek., 2001. ISBN 80-902954-1-X. s. 15 - 18.

Ochrana životního prostředí: „zahrnuje činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku.“ (Zákon č. 17/92 o životním prostředí, §9).¹⁷

Přírodní zdroje: jsou ty části živé nebo neživé přírody, které člověk využívá nebo může využít k uspokojování svých potřeb. Obnovitelné přírodní zdroje mají schopnost se při postupném spotřebovávání částečně nebo úplně obnovovat, a to samy nebo za přispění člověka. Neobnovitelné přírodní zdroje spotřebováváním zanikají (§ 7 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí). Mezi přírodní zdroje patří např. sluneční energie, nerostné bohatství, Půda, voda, ovzduší, rostlinstvo, živočišstvo, lesy, KRAJINA atp.

Recyklace: opětovné zhodnocování odpadů, kterým je omezována spotřeba surovin a snižováno zatížení životního prostředí, např. navracení sběrového hliníku jako suroviny zpět do výroby; reusace znamená další využití výrobku pro stejné či jiné účely (dopisní obálky podruhé použité k odeslání pošty, sazenice rajčat v kelímcích od jogurtu apod.).¹⁸

2.2. Východiska Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Pojmy ekolog a ekologický vymezují spíše obor biologie. A je lépe přenechat je přírodovědcům. Pro ochranu přírody se lépe hodí označení environmentalismus. Environmentální výchova má přivést k zájmu a starosti o život v jeho různých podobách.

Nedílnou součástí EVVO je environmentální etika. Environmentální etika je soubor (případně hledání) zásad či příkazů, jimiž se můžeme řídit v průběhu života.

¹⁷ A. Máchal, J. Husták, G. Slámová, Malý ekologický a environmentální slovníček. Brno: Rezekvítek., 2001. ISBN 80-902954-1-X. s. 32.

¹⁸ A. Máchal, J. Husták, G. Slámová, Malý ekologický a environmentální slovníček. Brno: Rezekvítek., 2001. ISBN 80-902954-1-X. s. 36 - 37.

Environmentální filosofie není otázkou přírody, ale vztahu člověka k přírodě. Osobní prožitek je nejlepší k tomu, abychom pochopili jak to s přírodou a věcmi kolem nás je. Takto se utváří vědění, na jehož základech je možný rozvoj lidské osobnosti.

Často se právem zdůrazňuje, že ekologicky příznivý způsob života vyžaduje určitý druh skromnosti. Přitom nejde o nenáročnost libovolně chápanou, která by byla jen jakýmsi druhem lhostejnosti k věcem - jde spíše o cílenou šetrnost, vyžadující vedle etické motivace i určité ekologické znalosti. Ctnost, na kterou zde myslíme, je skromností vzhledem ke spotřebovávání, které se řídí heslem „užij a odhod“.

Skromnost a šetrný vztah k okolnímu světu, v němž je člověk jen „poutníkem“ nebo „správcem“, nikoli neomezeným vlastníkem, byly v evropské tradici součástí ideálu člověka, třebaže se vždy prosazovaly v životě jen s obtížemi a za cenu určitého sebepřekonávání. Zlo, není ve věcech a jejich vlastnění, ale ve způsobu užívání, který vede k tomu, že člověk přestává toužit po podstatném: hledá své uplatnění v něčem, kde plnost života a jeho smysl nelze nalézt. Zdá se, že dnešní spotřební mentalita je především rezignací na smysl života.¹⁹

Pokud chceme působit na děti a vést je k ekologické skromnosti, je třeba vlastního příkladu. Rozkazy a příkazy jsou neúčinné. Vlastním postojem a příkladem můžeme ukázat správnou cestu ve vztahu k přírodě, svému okolí a lidem kolem sebe.

Lze říci, že estetický postoj k přírodě je jistě podstatnou, ba jednou z určujících složek našeho vztahu k přírodě či krajině vůbec. Proto také má smysl zabývat se jeho rozvíjením, výchovou k němu. Právě v rozvíjení estetického obdivu k přírodě se částečně zakládá i vztah k přírodě a krajině a schopnost uvědomovat si specifika konkrétního místa, ve kterém žijeme. Zdánlivě abstraktní a nejasné pojmy jako krása, vznešenost a malebnost učí člověka diferencovat vlastní emotivní reakce, vedou k rozšiřování zájmu o různé podoby krajiny, ale i k mnohem hlubšímu vnímání vzájemných vztahů a vlivů přírody na naše umění a kulturu vůbec. A přestože nemůžeme nalézt tzv. „objektivní“ měřítko estetické hodnoty, určitě to neznamená, že estetická reakce je zcela „subjektivní“, bez vazby na biologické danosti a zákonitosti,

¹⁹ J. Dlouhá a kol., Vědění a participace Teoretická východiska environmentálního vzdělávání. Praha: Karolinum., 2009. ISBN 978-80-246-1656-8. s. 43 - 44.

ale i nějaký jednotný rámec. To, že nějaké hodnoty nemohou být měřitelné, přece ještě neznamená, že nejsou, nepůsobí a nezaslouží si pozornost.²⁰

Právní normy obecně jsou určité hodnoty, které uznávají občané jednotlivých států a mezinárodních společenství. Je to určitý soubor pravidel chování. Rozlišujeme dvě kategorie, tzv. měkké a tvrdé právo. Tvrdé právo je v národním měřítku vyjádřeno zákony a podzákonnými závaznými normami. V mezinárodním měřítku se to týká úmluv, prohlášení, deklarácí. Měkké právo je vyjádřeno morálními zásadami a společenskými zásadami. Měkké právo má v životě často větší závažnost než tvrdé právo.

Environmentální právo zůstává hlavním nástrojem omezování znečištění, stanovování limitů přípustné míry znečištění a formulací ekonomických nástrojů, které tomu mají sloužit, stanovování systémů kontroly a prosazování dodržování přijatých norem. Teprve v 90. letech minulého století byl zformulován právní požadavek, který umožnil, aby právo při ochraně životního prostředí plnilo výrazně preventivní funkci. Vedle dříve definovaných principů nového druhu práva, jako byly princip prevence a princip „znečišťovatel platí“, byl formulován princip tzv. předběžné opatrnosti. Ve skutečnosti všechny tři principy měly od počátku za cíl prevenci, tedy předcházení možným škodám na životním prostředí.²¹

2.3. Environmentální problematika v pedagogice

Jedním ze základních cílů EVVO je vychovat informovaného a uvědomělého občana, který je schopen chápat problematiku v širších souvislostech. Měl by být připraven řešit vzniklé problémy, nebo jim předcházet.

„Ekogramotnost“ je výzvou 21. století. Je třeba se na ni podívat z potřeby udržitelné pospolitosti s fyzikálním, sociálním a ekologickým světem. Je třeba vybudovat udržitelná společenství ve smyslu komunit, k níž patří i škola. Ekologickou

²⁰ J. Dlouhá a kol., Vědění a participace Teoretická východiska environmentálního vzdělávání. Praha: Karolinum., 2009. ISBN 978-80-246-1656-8. s. 59.

²¹ J. Dlouhá a kol., Vědění a participace Teoretická východiska environmentálního vzdělávání. Praha: Karolinum., 2009. ISBN 978-80-246-1656-8. s. 68.

gramotnost je třeba budovat. Podmínkou však je změnit způsob vidění člověka a světa. Je třeba, aby se mladý člověk naučil na svět nahlížet celostně. Díky tomuto náhledu pak bude jedinec moci rozpoznat, že planeta Země je jediná živoucí.

Škola by si měla vypracovat integrované osnovy s důrazem na poznání žáků. Výsledkem integrace by pak měly být komplexní projekty týkající se skutečného světa, jejichž prostřednictvím mohou žáci rozvíjet svoje postoje a dovednosti. Příkladem takového tvořivého projektu je budování školní zahrady, upravení vodního toku atd. Škola a existující celoživotní vzdělávání mohou napomoci k vytvoření zdravého trojčlenného sociálního organismu jako možné alternativy výrobně spotřebitelského modelu společnosti. Cílem veškerého vzdělávání by tedy neměla být pouze podpora ekonomického růstu a technického rozvoje, ale výchova k hodnotám pro trvale udržitelný život ve vzájemnosti a respektu k přírodě i k duchovnímu světu, tedy výchova vědomého člověka s jasným myšlením. Výchova a vzdělávání by neměly mít za cíl pouze děti a mládež připravit na zajištění obživy a tím méně na kariéru, sledující výdělek, ale úsilí nabízet jim možnost tvorby hodnot a postojů, které by vedly k vzájemné úctě, ale i respektu ke společenství, k přírodě a ke kultuře.

V mladším školním věku k vytvoření vztahu k přírodě můžeme kromě zážitkových aktivit použít vyprávění příběhů o přírodě. Učitel je tak schopen dítěti rozšířit propojení s jeho životním prostředím. Tvorba těchto příběhů bývá originální. Ať jsou tyto příběhy spontánní či připravené, vytváří v dítěti obraz, ve kterém příroda k dítěti „promlouvá“. Díky příběhům je zaujetí dítěte pro zázraky přírody na úrovni vůle transformováno v cítění, zatímco se v něm probouzí pozorovací smysl. Od příběhů, které děti mohou provázet v první a druhé třídě se postupně přechází k přírodovědnému učení.

2.4. Didaktické zvláštnosti ekologické výchovy

Obecně je didaktika pedagogická disciplína, která se zabývá teorií vyučování. Jejím smyslem je hledat a nacházet odpovědi na otázky, které se týkají vyučování v různých rovinách.

Posláním didaktiky ekologické výchovy je promýšlet a poskytovat prostředky při vzdělávání a výchově, které přispívají k utváření ekologické kultury osobnosti, jež se projevuje v každodenním chování citem a úctou k přírodě, ohleduplností k příštím generacím, nesobeckými postoji a střídmostí v hmotných a energetických nárocích apod.²²

Stejně jako u jiných předmětů i v didaktice platí, že pro výchovný úspěch je nutné mít na paměti věk dětí, atmosféru ve třídě, schopnost žáků vzájemně se respektovat a spolupracovat ve skupině. Role ekologické výchovy je nezastupitelná v místech, kde vědomost o vzájemných vztazích přírody, potřebném chování a jednání není dostatečná.

Didaktika ekologické výchovy má oproti jiným oborovým didaktikám určité zvláštnosti. Jednou z nejpodstatnějších odlišností je zřetelný důraz na mravní a sociální rozměr oboru projevovaný zejména větším zájmem učitele o názory žáka než o pouhé memorování probrané látky („papouškování“ názorů učitele by už dnes nemělo „patřit k bontonu“).²³

V EVVO není zdaleka nejdůležitější objem poskytovaných informací, ale jejich odborná správnost, aktuálnost a jejich začlenění do náležitých souvislostí a sledování jejich aktivizujícího vlivu. Všestranně podporujeme různé příležitosti pro utváření a vyjadřování vlastních názorů. Dále je velmi důležité formování zvnitřňování ekologických postojů. Důraz na postoj nikoli na vědomost je hlavním rysem didaktiky EVVO. U žáků nám má jít o záměrné pěstování kritického myšlení, které je potřebné jako prevence proti vytrácení lidské identity. EVVO je osobitá, jedná se v ní o tříbení schopností kritického myšlení, které nezakrývá a neuhýbá před existujícími rozpory i odlišnými názory. Aby toho byly děti schopny, je třeba jim dát příležitost k posilování jejich vzájemné komunikace, komunikace s dospělými a v neposlední řadě s veřejnými činiteli.

Snaha EVVO je příprava na smysluplný život v našem rychle se měnícím světě. Je možné, že k ekologické gramotnosti patří i dovednosti, které byly donedávna běžně užívané, jako např.: ořezání pastelky nožem, našťipání dříví a rozdělávání ohně

²² A. Máchal, Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Blansko: Rezekvítek., 2000. ISBN 80-902954-0-1. s. 53.

²³ A. Máchal, Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Blansko: Rezekvítek., 2000. ISBN 80-902954-0-1. s. 54.

v kamnech. Mezi další dovednosti či vědomosti by pak mělo patřit mít povědomí, jakým způsobem se vyrábí látka, a proč má smysl rozbitou tašku umět opravit, když nová se dá koupit za pár korun.

V didaktice EVVO je třeba rozšířit a prohloubit přímý kontakt dětí s živou přírodou. Tento kontakt není samospasitelný, ale je třeba jej chápat jako jedno východisko. Důležitá je snaha o jeho maximální využívání, práce s živými přírodninami a přitom pozorování v biotopech se musí stát výrazným prvkem EVVO. Všechny třídní kolektivy by měly mít možnost na obou stupních základní školy jednu příležitost pobytového týdenního kurzu, který by byl zaměřen na konkrétní činnost v terénu.

2.4.1. Didaktická pravidla Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Při vymezení pojmu didaktická zásada se pro lepší orientaci v množství příbuzných didaktických pojmů (zákonitosti, zásady, pravidla apod.) přidržíme výkladu (J. Maňáka 1999). Podle jeho názoru se didaktickou zásadou rozumí „obecná teze (obecný požadavek), která vyplývá ze zákonitostí výchovně vzdělávacího procesu a která se vztahuje na všechny jeho stránky“. K častěji uváděným současným vyučovacím zásadám patří zejména: přiměřenost, uvědomělost, postupnost, soustavnost, cílevědomost, aktivnost, trvalost, názornost, spojení teorie s praxí, individuální přístup k žákům, zpětná vazba, vědeckost, komplexní působení na žáka.²⁴

EVVO má z časového hlediska dva rozměry:

Aktuální: Snažíme se výchovně působit. Probíhá řešení otázek, které jsou viditelné ihned. Převažuje pohled dospělého a řešení se opírá o teorii.

Dlouhodobé: Uvažujeme s výhledem do budoucnosti. Vedeme děti k jednání, jehož výsledky se projeví v průběhu času. Tyto postupy jsou mnohem náročnější, nepřinášejí bezprostřední užitek.

Didaktická specifika EVVO ve vývojových stádiích dětí:

Předškoláci: i v tomto věku je třeba se dětem v této oblasti věnovat, ale musí to být na úrovni, kterou mohou děti pochopit. Opírá se o zkušenosti dětí - péče, o domácí

²⁴ A. Máchal, Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Blansko: Rezekvítek., 2000. ISBN 80-902954-0-1. s. 58.

zvířátko, starost o pokojové květiny. Vedeme děti k chápání toho, že bez jejich péče se může mnoho pokazit.

Mladší školní věk 6 - 9 let: v této věkové skupině budujeme smysl pro povinnost. I zde však platí její velká názornost. Aktivní činnost se opírá o nápodobu učitele či starších spolužáků. Činnosti jsou krátkodobé a jednoduché, je třeba nastavit jednoduchá pravidla, která přesahují i přes rámec školy.

Starší školní věk 10 - 14 let: užitečnými jsou náměty, které vedou ke spolupráci ve skupinách, přičemž je užitečné vedení starším spolužákem než učitelem.

Adolescenti: jsou velmi vnímaví, kritičtí, pochopí složité zákonitosti přírody. Veškerá jejich práce potřebuje citlivé vedení dospělého, protože jim často chybí smysl pro každodenní drobnou práci. Při kritickém myšlení potřebují kultivaci.

Didaktická pravidla EVVO se mohou třídit do třech kategorií a to podle oblastí v kterých se mohou uplatnit:

Okruh č. 1- zaměřen na racionální stránku EVVO, vědomí souvislostí, objevování blízkého.

Okruh č. 2 - týká se emocionální stránky EVVO, pokora, cit, úcta k živé a neživé přírodě.

Okruh č. 3 - zahrnuje komunikaci, sociální vztahy, týmovou práci, výchovu prožitkem a činem.

Smyslem „ekologie všedního dne“ je přijmout vlastní podíl odpovědnosti v duchu motto „Mysli na Zemi, ale začni u sebe a to hned“. Nezanedbatelným důsledkem přijetí zásad skromnějšího živobytí i určitý ekonomický přínos, a zejména morální právo kriticky poukazovat a domáhat se nápravy nedostatků v životním prostředí.²⁵

2.5. Metody práce v Environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě

Pozorování - patří mezi základní metody EVVO. Umět správně pozorovat je základní dovedností, která je velmi potřebná v mnoha profesích. Pozorování dělíme na

²⁵ A. Máchal, Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Blansko: Rezekvítek., 2000. ISBN 80-902954-0-1. s. 122.

spontánní a záměrné. Záměrné pozorování provádíme s dětmi například při srovnávání dvou obrázků, u kterých děti hledají podobnost a rozdíly. Dětem dále nabízíme co nejvíce příležitostí k pozorování v přírodě. Výbornou příležitostí je jarní růst rostlinek, rozdíly listů stromů a mlád'átka zvířat.

Smyslové podněty - předkládáme dětem v dostatečném množství a kvalitě. Procvičování smyslů je velmi důležitou součástí už od předškolního věku dětí. Hmat s dětmi cvičíme pomocí poznávání různých předmětů. Čich procvičujeme pomocí malých dóziček s různými vůněmi. Děti určují, které vůně k sobě patří. Sluch procvičujeme také pomocí dóziček, ty naplníme stejným materiálem (písek, korálky, kamínky). Děti poznávají ty, které vydávají stejný zvuk. Chuť se dá cvičit pomocí slabě osolené, oslazené či citronem zakapané vody. Další možností je poznávání ovoce. Zrak se dá rozvíjet pomocí pracovních listů. Děti porovnávají motýly se stejnou kresbou, dokreslují druhou polovinu obrázku.

Experimenty - děti v nich poznávají na základě své zkušenosti. Myšlení dětí rozvíjíme otázkami. Co viděly, na co by se ještě měly zaměřit a co pozorovat dál.

Narativní metoda - vyprávění příběhů - v předškolním a mladším školním věku jsou děti velmi vděčnými posluchači. Na základě příběhů děti motivujeme k pozorování přírody. Příběhy o přírodě by měly děti vést k touze proměnit své okolí v lepší.

Práce s knihou - při této činnosti je třeba vybírat příběhy z blízkého okolí a s dětmi tyto příběhy aktivně prožívat.

Exkurze - při této aktivitě je třeba přiblížit dětem například život na farmě ve mlýně, pekárně a práci různých řemeslníků. Dětem tak umožníme poznávat celek, nikoli skutečnost, která je rozdrobena na fragmenty.

Beseda - během ní mohou děti poznat zajímavé lidi, kteří se věnují včelaření, výcviku psů pro slepce a mnoho dalších. Ze své zkušenosti předají tito lidé dětem mnoho cenných informací.

Dramatická výchova - děti mají možnost zapojit se do této výuky dle svých individuálních možností a předpokladů. Děti mohou ztvárnit polní práce a vytvořit si na divadlo své kostýmy. Další aktivitou je ztvárnění krásné krajiny, do které člověk necitlivě zasáhl. Děti samy vymýšlejí, jakým způsobem by krajině mohly pomoci.

Práce - hra je hlavní metodou učení v předškolním věku i mladším školním věku, ale děti touží napodobovat svět dospělých a jejich práci. Hra dětem přináší zábavu

a poučení. Práce oproti tomu spěje k určitému cíli. Často v ní musí překonat i to, co není příliš zábavné. Se změnou životního stylu lidí se mění i svět dětí, v kterém mají dostatek prostoru pro nejrůznější hry, ale málo příležitostí věnovat se smysluplné práci a výsledků z ní. Při výběru práce musíme brát ohled na věk dětí a jejich individuální potřeby. Výborně se pro práci dětí hodí práce na zahradě, péče o květiny, třídění odpadků, úklid lesa. Péče o hrnečky a prkénka na svačinu může být individuální práce pro jedno dítě. Vždyť ze špinavého dělají děti čisté.

Slavnost - jsou nedílnou součástí průběhu roku. Pomáhají nám vnímat jeho průběh.²⁶

2.6. Zdroje a rizika Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Zdroje jsou nedílnou součástí v EVVO, stejně jako u ostatního pedagogického působení v ní má nezastupitelnou roli rodina, učitel, okolí školy a připravené prostředí.

Rodina - pro EVVO je velmi důležité, abychom pro tuto činnost získali rodiče. Pokud provádíme třídění odpadů ve škole, děti mohou rodinu pro třídění získat. Velmi často však nadšení dětí nestačí a je velmi vhodné uspořádat pro rodiče společný program s dětmi. O činnosti EVVO by měli být rodiče informováni krátkými zprávami.

Učitel - nejučinnějším prostředkem výchovy je dobrý příklad a to platí v EVVO ještě mnohem více. Výhodu má ten učitel, který je sám nadšen z poznávání přírody, chrání ji a pozoruje rostliny i zvířata.

Okolí školy - pokud začínáme s EVVO, musíme mít důkladnou analýzu cílové skupiny dětí. Jejich potřeby, zájmy, obavy a možnosti rodiny jak časové, tak personální. Je třeba prozkoumat lokalitu a její možnosti, které poskytuje. V okolí je třeba zmonitorovat stromy, cesty, vodní plochy, louky, les, hřiště a hnízdiště ptáků. Hledáme možnosti zařazení do aktivit EVVO.

Připravené prostředí - je důležité připravit dětem podněty, které odpovídají jejich inteligenci, která je u dětí rozmanitá. Pokud mají děti přírodovědnou inteligenci, je třeba jim předkládat dostatek podnětů z této oblasti. Stejně tak je důležitá manipulace

²⁶ CD *Didaktické a metodické materiály zaměřené na EVVO mateřských škol*. Vypracováno v rámci veřejné zakázky č. 26/2007 Středočeského kraje..

s materiálem, experimenty a pozorování. Pokud obohatíme prostředí určitými podněty, navodíme různé typy her. Děti jsou v určitých vývojových obdobích citlivé na různé podněty, které ve svém okolí vyhledávají. Pro prostor třídy či školy je důležité vyhradit pro experimenty a pozorování malý prostor, kam vkládáme například kamínky, obilí, plody.... Tato aktivita se dá propojit s koloběhem roku. Sušení křížal a sběr plodů je pro děti vítanou aktivitou. Práce s ovčím rounem a jeho zpracování může být malým projektem. Stejně tak hlína. Jílovité půdy se dají zpracovávat a porovnávat s keramickými. Děti by v tomto koutku měly mít přístup ke knihám, které odpovídají jejich věku. Školní zahrada je v podstatě také přírodovědným koutkem, kde děti mohou pozorovat její proměny a zaznamenávat je.

Rizika EVVO v prostředí školy nejsou malá, ale pokud si je včas uvědomíme, můžeme se jich včas vyvarovat. Patří mezi ně nedostatek kontaktu se živou přírodou, nedostatek podnětů v prostředí základní školy, učitel s malými zkušenostmi a informacemi, zprostředkované poznání, fragmentování, instantnost, imitace, špatný příklad, riziko bohatě prostřeného stolu.

Nedostatek kontaktu s živou přírodou - zejména v městských školách, které nemají vlastní zahradu. Tento kontakt je pro děti nenahraditelný. Náhradním řešením může být škola v přírodě či péče o květiny v truhlíku.

Nedostatek podnětů v prostředí základní školy - pokud není škola vybavena základními pomůckami, materiály a knihami, nemá dítě dostatek podnětů pro svůj rozvoj. Inspirací může být návštěva Ekocentra nebo jiné školy, která má s touto prací zkušenosti.

Učitel s málo informacemi a zkušenostmi - ne každý pedagog se zaměřuje na EVVO. Na škole je proto přítomen koordinátor EVVO. Koordinátor může dětem zodpovědět otázky nebo společně s dětmi hledat odpovědi.²⁷

Zprostředkované poznání - virtuální realita může velice často vést k lhostejnosti ke skutečným potřebám okolí. Virtuální realita stále víc vstupuje do reálného světa lidí a zastírá hranice mezi realitou a skutečností. Děti stále víc ovlivňují média jako televize a stále víc dostupné počítače. Tato média mají neuvěřitelnou moc manipulace. Virtuální

²⁷ CD *Didaktické a metodické materiály zaměřené na EVVO mateřských škol*. Vypracováno v rámci veřejné zakázky č. 26/2007 Středočeského kraje..

partner je přitom mnohem více zmanipulovatelný. V reálných činnostech se mohou děti naučit odpovědnému jednání a tím méně podléhají virtuálnímu světu a jeho nástrahám.

Fragmentárnost - přináší nekonkrétnost a rozštěpenost. V tomto světě nemůže být člověk zdravý. Chybí mu celistvost. Schází mu souvislosti, smysl a hodnota.

Instantnost - v dnešní době, která s sebou přináší spěch, se objevily instantní výrobky. Zejména v potravinářském průmyslu se jich objevila celá řada. Vždyť stačí vysypat sáček a zalít ho vodou a jídlo je hotové. Ale příroda i příprava jídla má svůj čas a řád. Pokud tento řád akceptujeme a žijeme v souladu s přírodou, bráníme se instantnosti tím nejúčinnějším způsobem.

Imitace - děti by v průběhu své činnosti měly dostat do rukou pravé věci, ne napodobeniny. Poznávají tak vlastnosti původních látek a předmětů. Vše z přírody je přeci jedinečné a původní.

Špatný příklad - EVVO klade velký nárok na náš osobní příklad. Většina dětí nevnímá, co říkáme, ale velmi dobře si všímá, co děláme, jak jíme, co pijeme a jestli kouříme. Pokud o svém životě přemýšlíme, můžeme dětem předvést chování bez zlozvyků, nezdravého životního stylu a neekologického chování.

Riziko bohatě prostřeného stolu - vysoký standart našeho života je jedním z velkých rizik EVVO. Smyslem života by přeci neměla být honba za nejposlednějším modelem auta a byt dle magazínu. Prožitky a radosti jsou pro naši spokojenost mnohem důležitější. Děti by postupně měly umět rozdělit se o radost ze společné práce, opětovně využít nebo obnovit funkčnost věcí a recyklovat odpady.²⁸

²⁸ CD *Didaktické a metodické materiály zaměřené na EVVO mateřských škol*. Vypracováno v rámci veřejné zakázky č. 26/2007 Středočeského kraje..

3. ROZVOJ MORÁLNÍHO VĚDOMÍ ŽÁKŮ

Nedílnou součástí při projektovém vyučování i EVVO je rozvoj morálního vědomí žáků. Nedostatečná pozornost věnovaná mravní výchově je celkovým problémem. Ve školách se obecně rezignovalo na aktivity, které pozitivně morálku ovlivňují. Stanovení cílů mravní výchovy je v přesvědčení pedagoga, že i přes chyby dokáže žák rozlišit dobro a zlo a je postupně schopen stát se svobodnou a odpovědnou bytostí. Na konci tohoto procesu jedinec dospěje na určitou úroveň morální zralosti.

Mravní výchova by měla být orientována na vytváření pozitivních mravních stránek osobnosti. V současné výchovné praxi však zatím převládá orientace na odhalování negativních odchylek od normy.

Osvědčeným - ve více evropských zemích a také u nás dostupným - programem výchovy k prosociálnosti je program španělského psychologa R. Roche - Olivara (1992), který na základě zkušenosti i realizovaného výzkumu rozpracoval 15 oblastí zaměřených na rozvoj sociálních dovedností a vlastností podporujících v dítěti prvky prosociálnosti. Vlastní výchovný program je tvořen deseti oblastmi:

- 1) *Důstojnost lidské osobnosti; sebeúcta.*
- 2) *Postoje a způsobilosti lidských vztahů.*
- 3) *Pozitivní hodnocení chování druhých lidí.*
- 4) *Kreativita a iniciativa.*
- 5) *Komunikace. Vyjadřování vlastních citů.*
- 6) *Interpersonální a sociální empatie.*
- 7) *Asertivita. Řešení agresivity. Soutěživost. Sebeovládání. Konflikty s druhými.*
- 8) *Reálné a zprostředkované prosociální modely.*
- 9) *Prosociální jednání. (Pomoc. Darování. Dělení se. Spolupráce. Přátelství. Zodpovědnost a péče o druhé.)*
- 10) *Společenská a komplexní prosociálnost. (Solidarita. Sociální problémy. Sociální kritika. Občanská neposlušnost. Nenásilí).²⁹*

²⁹ P. Vacek, Rozvoj morálního vědomí žáků. Praha: Portál s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-386-4. s. 85 - 86.

3.1. Metody mravní výchovy

Odlišujeme dvě základní skupiny podle způsobu práce vychovatele, a to metody působení přímého (direktivní) a metody působení nepřímého (indirektivní).³⁰

Přímá metoda požadavku - cílem této metody je dosáhnout toho, aby dítě respektovalo daný požadavek a pravidla. Kladení požadavku může být od přátelských forem až po úsečné povely. Požadavek nabývá dvou podob. Kladná podoba - pokyn příkaz. Záporná podoba - omezuje jedince a jsou jím zákazy.

Přímá metoda vysvětlování - smyslem této metody je naučit se normy žádoucího chování. Vychovatel postupně učí žáky, aby sami dokázali zdůvodnit, které jednání jsou z hlediska morálky mravná či nemravná. Tuto metodu můžeme použít skupinově nebo individuálně.

Přímá metoda podněcování a tlumení citů - součástí této metody je sugesce. Vychovatel v žácích vyvolává citové prožitky nebo je na ně přenáší. K sugesci je velmi blízko agitace, při které se pomocí působení na city snažíme žáky získat pro určitou činnost. Sugescie i agitace je často součástí přesvědčování. Eliminace má za úkol zklidnit citově vypjaté situace. Degradace oslabuje nežádoucí emoce pomocí žertu nebo ironií. Substitute a sublimace nahrazuje nevhodné podněty těmi vhodnějšími.

Přímá metoda přesvědčování - souvisí s přesvědčováním. Na rozdíl od vysvětlování, které oslovuje rozumovou stránku, při přesvědčování působíme na city vychovávaného.

Přímá metoda příkladu - cílem této metody je ovlivnit chování dítěte žádoucím směrem. Jedinec si vybírá vzory k nápodobě. Tyto vzory jsou buď bezprostřední (rodiče, učitelé, starší sourozenci) nebo zprostředkované. Zprostředkované vzory se dále dělí na fiktivní (pohádkoví, filmoví a knižní hrdinové) a na reálné (sportovci, zpěváci).

Přímá metoda režimu - tato metoda uvádí řád do života dětí a to buď v rodinném, nebo školním prostředí. Dítě by mělo být od brzkého věku vedeno k pravidelnosti a uspořádanému způsobu života. Budujeme u něj vnitřní disciplínu a smysl pro pravidelnost.

Přímá metoda kontroly a dozoru - je úzce spjata s metodou režimu, požadavku, hodnocení a cvičení. Pokud nemůžeme požadavek a trest kontrolovat ztrácí svou

³⁰ P. Vacek, Rozvoj morálního vědomí žáků. Praha: Portál s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-386-4. s. 85 - 86.

účinnost. Kontrola může být přímá (dozor ve třídách) a nepřímá (kontrola domácích úkolů).

Přímá metoda cvičení - jde o násobné opakování určitých činností až k úrovni zautomatizování. Pro správné osvojení těchto návyků je rozhodující rané dětství a vzor rodičů.

Přímá metoda hodnocení - rozlišujeme dva druhy hodnocení a to kladné (odměna) a záporné (trest). Kladné hodnocení bychom měli ve výchově upřednostňovat. Odměna navozuje pozitivní atmosféru a většinou posiluje důvěru mezi vychovatelem a vychovávaným. Oproti trestu při odměně prožívá žák radostné uspokojení a do podvědomí se zapisuje informace, jak má jednat v příštích situacích. U výchovných metod platí, že jejich použití by mělo být účinné, proto při hodnocení je třeba brát zřetel ještě na přiměřenost. Pokud se odměny a tresty používají příliš často, tak zevšedňují. V trestech a odměnách je třeba vybudovat určitý řád. Žák si má být vědom, čeho se odměna a trest týkají a měl by být srozuměn s výší trestu. Časový odstup mezi jednáním a následným trestem či odměnou by měl být co nejkratší. Při delším časovém odstupu uniká totiž vychovávanému souvislost. Odměny a tresty ovlivňuje i kvalita vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným. Pokud je vztah mezi nimi nepřátelský může se stát, že vychovávaný nepřijme odměnu, kterou mu vychovatel nabídne. Další metodou uplatňovanou při odměně a trestu je individuální přístup k žákovi. Trest je třeba udělovat s ohledem na pozdější užitek trestaného. Udělením trestu dále uzavíráme dění kolem přestupku - pokračujeme s tzv. čistým stolem.

Nepřímé metody - jsou direktivní metody vesměs způsoby, které vychovatel drží pevně v ruce a vychovávaný plní více méně pasivního objektu jeho působení.³¹

Nepřímá metoda je jakákoli činnost, kterou záměrně a pozitivně formujeme mravní stránku vychovávaného. Z hlediska dlouhodobého formativního efektu je nepřímá metoda nezastupitelná. Úspěchu v morální výchově můžeme dosáhnout, pokud splníme dvě podmínky:

1. Řešení konkrétního - a také proto přitažlivého - problému.
2. Žáci musí dostat příležitost k vlastnímu, převážně samostatnému uvažování.³²

³¹ P. Vacek, Rozvoj morálního vědomí žáků. Praha: Portál s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-386-4. s. 95.

³² P. Vacek, Rozvoj morálního vědomí žáků. Praha: Portál s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-386-4. s. 96.

4. VÝCHOVA K HODNOTÁM

Pojem hodnota bývá vymezen nejrůznějším způsobem. Nejobecněji lze říci, že jde o „*obecný pojem pro ocenění čehokoli ve smyslu materiálním i duchovním*“.³³ Často se setkáváme s tříděním hodnot na přírodní, sociální, civilizační a duchovní.

Přírodní hodnoty - jedná se o snahu udržení života jedince i druhu.

Sociální hodnoty - jedná se o vztah člověka k sobě i druhým lidem.

Civilizační hodnoty - vyplývají z historického kontextu společnosti.

Během života jedince se utváří jeho hodnotový systém a ovlivňují ho vnitřní a vnější vlivy. Hodnotový systém je ovlivňován i zvláštnostmi daného jedince, dané jeho pohlavím, věkem, rodinným zázemím, dosaženým vzděláním a profesí. Každý člověk pak uznává určitý hodnotový systém. V některých případech si ho ne plně uvědomuje a jedná spíše intuitivně. Pokud má člověk hodnotový systém ucelenější a je propojen s celkovou osobností jednotlivce, je více ovlivněno jeho chování.

Při tvorbě hodnotového systému jsou rozhodující i další vlivy, které se mohou v průběhu života různým způsobem proměňovat. Jsou jimi - materiální podmínky, vlivy různých institucí, vliv dané společnosti a jejího kulturního vývoje.

Každý výchovně vzdělávací systém si klade za cíl předat hodnoty a určitý hodnotový systém. Z historie je známo mnoho kultur, v kterých se hodnoty dostaly do rozporu s ideály humanity. Jednalo se o prosazování nadřazenosti jedné rasy, třídní nesnášenlivost a popírání svobody. Pokud se takové myšlenky staly oficiálními v určité zemi nebo státu, můžeme mluvit o deformaci hodnotového systému v této společnosti. Takové působení má dalekosáhlé důsledky pro několik generací. Příkladem takového systému může být například komunistický režim. Druhým protipólem je rezignování na předávání hodnot a vyzdvihování svobody jedince. V dnešní době se k tomuto modelu výrazně přibližujeme. Orientujeme se jen na spotřební zboží a materiální hodnoty. V naší pedagogice nemá výchova k hodnotám své speciální místo. Nejčastěji se o těchto hodnotách mluví v souvislosti v etickou, estetickou, občanskou a multikulturní výchovou. Pokud se chceme na tuto výchovu zaměřit, je třeba si ujasnit, ke kterým

³³ P. Vacek, Rozvoj morálního vědomí žáků. Praha: Portál s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-386-4. s. 101.

hodnotám chceme žáky vést. Výchova k hodnotám má dvojí podobu. A to buď nepřímou - o hodnotě jako takové nepadne ani slovo. Dobrá organizace vyučování vede k odpovědnosti, vytrvalosti, respektu a toleranci. Specifická podoba výchovy je taková, kdy předmětem výuky jsou samy hodnoty. Tento specifický způsob ve školách prakticky chybí, přitom zkoumání těchto hodnot může být pro žáky přínosnější než obsah tradičního předmětu.

Výchova k hodnotám se objevuje v Rámcově vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a charakterizují ji klíčové kompetence.

Osobnostní a sociální výchova vede žáky ke vzájemné spolupráci. Uvědomění si různorodosti lidí, tolerování názorů a přístupů k řešení problémů.

Výchova demokratického občana utváří u žáků hodnoty jako spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance, odpovědnost. Motivuje žáky k pomoci slabším.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech utváří pozitivní postoje ke kulturní různorodosti. Podporuje vztah k tradicím.

Multikulturní výchova učí žáky vnímat odlišnosti jako příležitost k obohacení. Potírá projevy intolerance, diskriminace a rasizmu.

Environmentální výchova přispívá k utváření zdravého životního stylu, vnímání estetických hodnot prostředí a vede k citlivému přístupu k přírodě.³⁴

³⁴ P. Vacek, Rozvoj morálního vědomí žáků. Praha: Portál s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-386-4. s. 107.

5. KOMUNIKACE

Komunikace je nedílnou součástí výchovného procesu. Je to proces předávání informací v sociálním kontaktu. Schopnost správné komunikace patří k velmi důležitým dovednostem. Komunikace plní různé funkce, mezi které patří například funkce informační, instruktivní, přesvědčovací, podpůrná, relaxační.

Komunikaci dělíme na verbální, která pracuje se slovy a jejich významy. Neverbální komunikace zahrnuje gesta, mimiku, intonaci. Pro celkovou komunikaci je mnohem důležitější. Do komunikace vstupují různé složky.

Komunikace jako transakční proces je tedy vztah mezi jednotlivými složkami komunikace, v němž každá z nich ovlivňuje všechny ostatní a zároveň je ovlivňována. Lze tedy konstatovat, že žádný prvek komunikačního procesu není nezávislý.³⁵ Komunikaci můžeme charakterizovat jako proces, který probíhá celým vyučováním, vzájemně se v ní ovlivňují všechny osoby, které do ní vstupují. Mluvčí se stává posluchačem a posluchač mluvčím. Komunikaci nemůžeme omezit pouze na mluvení, ale je třeba ji vnímat jako celý proces a nezapomínat na naslouchání, které je často z tohoto procesu vyjímáno. Přitom z pohledu žáka je tato část komunikačního procesu zdaleka nejdůležitější a nejfrekventovanější dovedností.

Naslouchání je mentální proces, který vyžaduje aktivní proměnu zvukových vln na smysluplnou informaci prostřednictvím činnosti mozku. Závisí tedy více na mozku než na uchu. Člověk musí mít dobrý sluch, aby inicioval proces naslouchání, ale jestliže do něj není aktivně zapojený mozek, slyšené fenomény zůstanou jen obyčejnými zvuky. Naslouchání vyžaduje od mozku, aby hledal mezi všemi zvuky, které ucho zachytí, nějaký smysl.³⁶

Naslouchání bereme jako samozřejmý jev, který nás provází každodenně. Většinou ho ale zaměňujeme se slyšením. Slyšet mluvenou řeč ještě neznamená ji plně

³⁵ J. Palenčáková, K. Šebesta, Aktivní naslouchání při vyučování. Praha: Portál., 2006. ISBN: 80-7367-101-8. s. 39.

³⁶ J. Palenčáková, K. Šebesta, Aktivní naslouchání při vyučování. Praha: Portál., 2006. ISBN: 80-7367-101-8. s. 45.

porozumět. Naslouchání je tedy plně smyslovým procesem. Je podmíněn znalostí jazyka a využití předchozích vědomostí a zkušeností z komunikačního procesu.

Při procesu naslouchání dochází k několika fázím. První fází je příjem. Je spojen s poslechem, při něm jsou vnímány i zvuky z okolí. Druhá fáze přechází do soustředění. Posluchač přestává vnímat rušivé elementy a soustředí se na detaily. Někdy se ještě nechá vyrušit rušivým elementem z vnějšku. Pochopení je další fází naslouchání. Vyslechnutá řeč se formuje do myšlenek. S rostoucím pochopením roste u dětí schopnost soustředit se a přestat vnímat rušivé zvuky ze svého okolí. Smysluplné naslouchání vede žáky k analýze - přemýšlení nad přijatými informacemi. Hodnocení je další fází naslouchání a k němu je třeba koncentrovaná účast žáků a plné porozumění mluveného. Pokud dítě reaguje na podané informace je jasné, že došlo ke skutečnému porozumění.

Výuka naslouchání by měla být propojena se čtením, mluvením a psaním.³⁷ Pravidelné čtení či vyprávění při hodinách vede k nácviku správné intonace řeči a rozvoji slovní zásoby. Psaní jako komunikační prostředek stimuluje paměť a vybavování slov v ní.

³⁷ J. Palenčáková, K. Šebesta, *Aktivní naslouchání při vyučování*. Praha: Portál., 2006. ISBN: 80-7367-101-8. s. 51.

6. PRACOVNÍ ČINNOSTI

Tato kapitola je věnovaná tematice pracovních činností. Velmi často se tento termín bude objevovat ve zkratce Pč. Na pracovní činnosti se můžeme podívat ze čtyř pohledů:

1) Propojení s hlavním vyučováním: od druhé třídy, kdy přichází orientace v čase, děti v rámci pracovních činností vyrábí funkční hodiny. Třetí třída prožívá epochu řemesel. Do pracovních činností se tato epocha odráží při pletení košíků z pedigu. Čtvrtá třída zkoumá své bydliště a germánskou mytologii. V pracovních činnostech pak tvoří znaky, plány či okolní domy nejčastěji z keramické hlíny. Germánská mytologie se v Pč odráží opět na keramice, děti vyrývají runy do hliněných destiček. V páté třídě se hlavní vyučování propojuje s Pč v době probírání Řecka a odjezdu na Olympiádu pátých tříd waldorfských škol. V Pč děti tvoří trička s řeckými motivy. V dalších ročnících propojení s hlavním vyučováním trošku ustupuje do pozadí a hlavním motivem se stává druhý pohled na Pč a ruční práce na druhém stupni základní školy.

2) Hlavní motiv pro daný ročník: pro první třídu je to tkaní, pletení a zpracování vlny. Druhá třída se věnuje háčkování a zpracování bavlny. Třetí třídu provází pletení či háčkování, ale motivem ročníku je pokrývka hlavy. Při pletení je využívána vlna a při háčkování bavlna. Čtvrtá třída zpracovává křížkovou výšivku a vyšivacím materiálem je opět vlna nebo bavlna podle typu zvolené práce. Motivem páté třídy je pletení ponožek na pěti jehlicích a zvládnutí pletení hladce a obrace. V šesté třídě je hlavním motivem pozorování a šití zvířat. Sedmou třídu provází historie obuvi a její šití. Osmou třídou hýbe průmyslová revoluce, která se odrazí v Rp při šití na šlapacích strojích a povídání o historii jejich vývoje. Devátá třída pokračuje modernějšími prostředky a k práci využívá elektrické šicí stroje.

3) Propojení s EVVO: propojení s EVVO nastává od první do deváté třídy. V Pč a Rp se odráží v používaných materiálech. Zpracování těchto materiálů tradičním způsobem, pozorování, vedení k estetice a úpravě prostředí, ve kterém se společně nacházíme. Nedílnou součástí EVVO je i oslava Dne Země, který má ve škole různé podoby a zasahuje do Pč a Rp.

4) Propojení s průběhem roku - slavnosti: propojení s průběhem roku a střídáním ročních období je dalším pohledem, kterým se můžeme dívat na PČ. V nižších třídách je prožívání pomocí slavností, které se týkají průběhu roku velmi intenzivní. Jsou to slavnosti sv. Michaela, sv. Martina, v začátku adventu Spirála, Vánoční příběh - nacvičení hry, Masopust, Jarní slavnost - s tradicemi, které jsou pro naši oblast tradiční, Jánská slavnost. Na většině těchto slavností se aktivně podílejí i rodiče a jen malá část je „pouze“ prožívána ve třídě či škole. I toto prožívání je důležité pro kolektiv třídy a celého společenství školy. S věkem dětí se proměňuje způsob prožívání těchto slavností a ti starší jsou často průvodci a pomocníky těm mladším. Od páté třídy pak přecházejí slavnosti ve slavnosti ročníkové. Pátá třída - Olympiáda, šestá třída - rytířské hry, sedmá třída - podporuje své o rok starší spolužáky při prezentaci ročníkové práce, osmá třída - během celého roku její žáci zpracovávají vybrané téma a připravují se na jeho veřejnou prezentaci, devátá třída - připravuje divadlo, kterým se rozloučí s naší školou.

5) Pohled na individuální potřeby žáka: jednotlivá témata pro ročníky jsou sice závazná. Pokud má dítě zdravotní problém, je třeba práci upravit tak, aby ji mohlo zvládnout. Není výjimkou ani to, že s ohledem na možnosti dítěte se práce třetí třídy provede až v třídě šesté a s dítětem se individuálně pracuje na jeho celkovém rozvoji.

Z předcházejícího přehledu je zřejmé, že náplň PČ a Rp je opravdu velká a často je prováděna formu projektových dnů nebo týdnů, ale ze zkušenosti víme, že motivy pro daný ročník se dají stihnout v průběhu hodin PČ. Další činnosti jsou pak součástí projektů jednotlivých tříd a ve velké míře záleží na třídním učiteli, jakým způsobem jednotlivé projekty uchopí a jak je jeho třída prožije i v hodinách PČ a Rp.

Jednou ze zvláštností výuky PČ a Rp je, že veškerou činnost v těchto hodinách provádějí děvčata i chlapci společně. Výhodou tohoto pojetí je to, že učitel provádí jednotnou přípravu na jednotlivé hodiny.

6.1. Hlavní motivy práce v jednotlivých ročnících na prvním stupni

1) Pracovní činnosti první třídy - vlna jako materiál provází celou první třídu. Děti se postupně dozvědí, kde se vlna získává a jak se zpracovává. Z tohoto materiálu tkají a pletou na dvou jehlicích.

2) Pracovní činnosti druhé třídy - v druhé třídě vyprávíme o bavlně. Děti by si po vyprávění měly uvědomit rozdíl mezi vlnou a bavlnou (vlna je přírodní - živočišná, bavlna je přírodní - rostlinná). Na toto vyprávění je možno dále navázat. Jestli děti znají ještě další rostlinky, z kterých se dá vyrobit látka (pohádka „Jak krteček ke kalhotkám přišel“ - len). Z bavlny děti háčkují krátkými i dlouhými sloupky.

3) Pracovní činnosti třetí třídy - třetí třída plete nebo háčkuje pokrývky hlavy. Pro pletení je využívána vlněná a na háčkování bavlněná příze. Děti již pracují s návrhem, který si samy zpracují (tvar i barevné ladění) a pod vedením učitele pletou nebo háčkují.

4) Pracovní činnosti čtvrté třídy - hlavním tématem je křížková výšivka, kterou lze pojmout různými způsoby. Ideální (levná) byla tužená jutová tapeta, která se postupně přestala vyrábět. Náhradou jí může být klasická kanava s většími otvory (je však měkká a dětem stěžuje práci) nebo přírodní jutové tašky. Tyto tři textilie je možné vyšívat bavlnkami. V posledních letech jsme začali pracovat s textilií, zaslano z Německa a výšivka se provádí vlnou. Děti opět pracují dle svého návrhu. Při volbě barev pak pracují se vzorníkem, podle kterého si volí barvy pro svou výšivku. Při vyšívání aktivně pracují s návrhem a výšivku se snaží co nejpřesněji vyšít na textilií.

5) Pracovní činnosti páté třídy - pletení ponožek na pěti jehlicích. Na pletení si děti samy barví svá přadena vlny. Volí si podle daného vzorníku dvě barvy. Výborným pomocníkem při této celoroční práci je pytlíček na neposlušné ponožky a jehlice. I ten je nabatikován zvolenými barvami a děti si je označí svým monogramem. V této třídě je třeba zvládnout techniku pletení hladce a obrace. Návčik této techniky je dobré zavést na počátku roku a dělat ho na dvou jehlicích. Na pletení si vybereme „cvičnou vlnu“ a vymyslíme pro děti využití pleteniny pro potřeby třídy nebo jako dárek.

6.2. Hlavní motivy práce v jednotlivých ročnících na druhém stupni

1) Ruční práce šesté třídy - v šesté třídě zpracováváme vlněný materiál a ovčí rouno. Roční prací je šití zvířete, které si děti samy vyberou. Šité zvíře musí být čtyřnohý savec. Dané zvíře je třeba si pečlivě prohlédnout, říci si jeho hlavní rysy a zachytit tyto rysy kresbou (např. hlavu, běhy, trup). Výstupem by pak měla být celá kresba zvířete se zachycením jeho hlavních rysů. Zvíře modelujeme z hlíny (opět zachováváme vystižení hlavních rysů).

Výlet do ZOO je nedílnou součástí této roční práce. Je třeba ji zorganizovat na počátku školního roku, aby děti mohly pracovat s prožitkem a eventuálně „své“ zvíře v ZOO pozorovat.

Na základě kresby „svého“ zvířete vypracují děti stříh na pergamenový papír. Velikost zvířete je třeba korigovat do rozumné velikosti s ohledem na možnosti dítěte. Dle stříhu si zvíře nastříhají a sešíjí ho zadním stehem. Na vyplnění použijí ovčí rouno.

V tomto ročníku se již velmi výrazně ukazují individuality dětí. Jejich pozorovací schopnosti, manuální zručnost a smysl pro detail.

2) Ruční práce sedmé třídy - sedmý ročník šije obuv. Před samotným šitím seznámíme děti s vývojem obuvi. Jednotlivé období zpracujeme výtvarně. V závěru teorie si změříme délku chodidel, porovnáme délku pravého a levého chodidla.

Při vlastním šití obuvi navazujeme na druhou třídu - zpracováváme bavlněný materiál. Zhotovujeme stříh a šití obuvi provádíme ručně zadním stehem. Nebo v této třídě zpracováváme nový materiál a tím je kůže. Materiál pro zpracování obuvi se odvíjí od finančních možností tříd.

3) Ruční práce osmé třídy - osmý ročník přechází od ruční práce ke strojové. Výuka se prolíná s dějepisem, kde se věnujeme průmyslové revoluci a dopadu na vývoj lidstva. Je zvlášť důležité znázornit žákům kulturní vývoj a výrobní způsob v době průmyslové revoluce. Dochází k přechodu od řemesla k průmyslovému výrobnímu způsobu. Postupně děti seznamujeme s historickým vývojem šlapacích šicích strojů.

Práci na strojích vedeme od nejjednodušších kroků k těm složitějším. Výrobky volíme podle zdatnosti dětí. Ideální jsou ubrusy nebo tašky. Stále zpracováváme bavlněný, lněný nebo vlněný materiál. Děti učíme dalším složitějším pracovním postupům.

Pro znázornění výrobního způsobu v období průmyslové revoluce využijeme skupinovou práci. Děti mohou šít potřebné věci pro školu. Do kostymérny jednoduché kostýmy. Zatím ještě nepracují se stříhem na oděv (nezhotovují ho samy), ale dbáme na postup (špendlení, stehování, šití entlování). Pracují jako v manufaktuře. Zde je třeba dávat dítěti takový úkol, v kterém může vyniknout a přispět tak ke zdárnému výsledku skupinové práce.

4) Ruční práce deváté třídy - devátý ročník se plně věnuje moderním technologiím. Dnes stojíme uprostřed takzvané druhé průmyslové revoluce. Proměny výrobních postupů pomocí dokonalých strojů a počítačů vedli během několika let k viditelným sociálním následkům.

Během posledního ročníku děti seznamujeme s konstrukcí elektrických šicích strojů. Ve školním roce si děti osvojí práci na těchto strojích, vypracování stříhu - pomocí časopisu Burda, podle kterého si ušijí vlastní oděv.

Při výběru stříhu musíme brát ohled na individuální schopnosti dítěte a výběr oděvu případně korigovat. Důležité je, aby děti své oděvy dokončily. Děti si volí samostatně materiál, z kterého si oděv ušijí. Z toho plyne, že v tomto ročníku zapojujeme ještě výuku o dalších materiálech. Děti učíme porovnávat látky přírodní, látky z umělých vláken a látky směsové. Vlastnosti těchto materiálů pozorujeme při šití oděvů.

7. PRAKTICKÁ ČÁST

Cíl praktické části

Ukázat možnosti propojení Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, projektového vyučování s hodinami pracovních činností na 1. stupni základní školy s využitím dlouhodobých projektů v těchto hodinách. Práce ukazuje možnosti zpracování jednotlivých projektů, které jsou hlavním motivem pro daný ročník na prvním stupni základní školy. Rozvoj kompetencí žáků dle RVP.

Použité metody

V práci jsme vycházeli z dlouholetého pozorování a praktických zkušeností z hodin pracovních činností na prvním i druhém stupni základní školy waldorfské v Pardubicích. Pro praktickou část jsme použili přípravy na činnosti jednotlivých tematických celků. Tyto celky splňují kritéria daná náplní ročníků a zároveň projektů EVVO.

Harmonogram

1) Přípravná část

- a) Naplánování hospitací v základních školách waldorfských v ČR, Pardubice, Praha - Jinonice a Opatov.
- b) Naplánování hospitací ve waldorfských školách v Německu, Hof a Hanovr.
- c) Třídění odborné literatury.
- d) Plánování vlastního vzdělávání.

2) Realizační část

- a) Hospitace v Základní škole Waldorfské Pardubice listopad 2010 - všechny třídy prvního stupně.
Hospitace v Základní škole waldorfské Praha - Jinonice 9. - 12. 10. 2011 - všechny třídy prvního stupně.
- b) Hospitace ve waldorfské škole v Hofu 23. - 28. 11. 2010.
Hospitace ve waldorfské škole v Hanovru 18. - 25. 4. 2011.
- c) Zapůjčení odborné literatury a její studium 20. 6. - 31. 8. 2011
- d) Vlastní vzdělávání 17. - 22. 7. 2011.

V této části je využito dlouhodobého pozorování výuky ručních prací na prvním stupni Základní školy Waldorfské v Pardubicích. Pozorování bylo prováděno na výše uvedené základní škole a vychází i z hospitací v předmětu pracovní činnosti, ruční práce a průřezově i hlavním vyučováním. Pozorování bylo dále provedeno i na dalších waldorfských školách v ČR a Německu. Během prováděného pozorování byla pořizována obrazová dokumentace a konzultovány jednotlivé tematické celky. Jejich cíle, motivační části, upevňování vědomostí a mezipředmětové vztahy. Při pozorování jsme se zaměřili i na práci s dalšími materiály a sledovali tak naplňování RVP ve školách ČR a naplňování ŠVP Základní školy Waldorfské Pardubice.

Všechny poznatky byly dále konzultovány s pedagogy z dalších základních škol zaměřených na waldorfskou pedagogiku v termínu 17. - 22. 7. 2011, při kterém mimo jiné probíhalo i vzdělávání na zpracování dalších materiálů vhodných pro zapojení do pracovních činností.

V průběhu hospitací byl prováděn sběr obrazové dokumentace, jako názorná ukázka prováděných činností.

3) Vyhodnocení

Při konzultacích s odbornými učiteli jsme si ověřili, že všechny školy v ČR i Německu zaměřené na waldorfskou pedagogiku mají stejné hlavní motivy pro dané ročníky. Podobně se objevuje v hodinách pracovních činností propojení s průběhem roku - slavnosti, propojení s hlavním vyučováním. I pohled na individuální potřeby žáka je velmi podobný. Odlišné je pak v jednotlivých školách propojení s EVVO, zpracování hlavního motivu ročníku do projektu a uchopení jednotlivých hlavních témat pro daný ročník.

8. CHARAKTERISTIKA SOUBORU

První třída - první tematický celek - vyprávění o ovečkách

Cíl tematického celku: seznámit se s ovečkami na pastvě, pohladit si je, eventuálně je zkusit ostříhat. Děti pak svůj zážitek převypráví a postupně se dozvědí, jak se dále zpracovává ovčí rouno. Samy si zpracování v jednodušší formě vyzkoušejí. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, správné pracovní návyky, pozorovací dovednosti, smyslové vnímání, myšlení, týmovou spolupráci a jemnou motoriku. Tento tematický celek je součástí EVVO v projektu „Hrátky s vlnou“. První třída má v tomto projektu dílčí zastoupení s názvem „Od ovečky ke klubíčku“.

Motivační část tematického celku: seznámení žáků s průběhem a probíraným tématem tohoto celku, povzbuzení, je nutné žáky chválit.

Upevňování vědomostí v tomto celku: návodnými otázkami vedeme žáky k stanovenému cíli. Je nutné mít promyšlené jednotlivé pracovní úkony tak, aby mohli žáci samostatně přemýšlet a následně vyvodit další nebo stejný pracovní úkon při dalším zpracování tématu.

- Pomůcky:**
- * Větší misky
 - * Mýdlo
 - * Voda
 - * Nůžky
 - * Barevné akvarelové podklady (jeden modrý a druhý pruhovaný)
 - * Krepové papíry, bílé a barevné čtvrtky
 - * Šablony s jednotlivými motivy
 - * Neprané ovčí rouno
 - * Lepidlo
 - * Kolovrátek
 - * Tužky

- a) **Ovečky na pastvě - vyprávění o ovečkách, kde je najdeme, čím se živí -** děti převedou svůj zážitek a na základě pozorování oveček si děti ve škole vytvoří své stádečko. Z papíru si děti vystříhnou ovečky a nalepí na ně ovčí rouno. Ovečku dají na pastvu do trávy. Práce si děti ihned dají na nástěnku, aby stádo oveček bylo co největší.

Obr. č. 1: První část leporela - ovečky na pastvě

Práce s papírem a ovčím rounem, obkreslování, stříhání, lepení, rozvoj jemné motoriky.

- b) **Stříhání oveček -** ostříhanou nepranou vlnu si s dětmi pošleme. Děti si ji v ruce promnou a řeknou jaká je a jestli je jim vůně vlny příjemná nebo nepříjemná a jaký pocit jim vlna nechávala mezi prsty. Ještě v průběhu této hodiny si děti obkreslí podle šablony nůžky, které vystříhnou a nalepí na papírový podklad. Pod nůžky si ještě nalepí kousek neprané vlny.

Obr. č. 2: Druhá část leporela - stříhání oveček

Rozvoj orientace na papíře - nahoře, dole.

Upevňování pracovních návyků.

Praní vlny - do dvojice dáme malou nádobu se studenou vodou a mýdlo. Každému dítěti rozdáme malý kousek vlny. Děti ji postupně perou a pomocí mýdla ji zbavují nečistot. Dbáme na čistotu vlny, vodu si děti musí častěji vyměnit. Vlnu si děti nechají usušit na radiátoru. V následující hodině si z této činnosti vytvoří třetí část leporela. Jednotlivé úkony si společně zopakujeme a děti se pak mohou samostatně pustit do práce. Na druhou část pruhovaného papíru si děti vystříhnou škopík a nalepí kousek vyprané vlny.

Obr. č. 3: Třetí část leporela - praní vlny

Upevňování pracovních návyků.

- c) **Česání vlny** - společně si opakujeme, jaké činnosti jsme s vlnou prováděli. Při samotném česání pracují děti samostatně. Z vypraného ovčího rouna se snaží

prstíky „vyčesat“ nečistoty. Další část pruhovaného papíru znázorňuje tuto činnost. Děti vystříhnou hřebínek a nalepíme k němu kousek „vyčesané“ vlny.

Obr. č. 4: Čtvrtá část leporela - česání vlny

Rozvoj početních dovedností - číslice čtyři.

d) Předání vlny - předání vlny by si děti měly zkusit na kolovrátku. Pokud se dětem práce na kolovrátku nedaří, je dobré si pro ně připravit vřetánka a dělat nitku na nich. Kousek upředené nitky pak děti nalepí na poslední část leporela, které znázorňuje předání nitky. Zbývající části nitky uschováme pro pozdější použití.

Leporelo - na dotvoření poslední části si děti vystříhnou zjednodušený kolovrátek a vřetánko. Upředěnou nitkou celou práci dotvoří.

Obr. č. 5: Předání vlny na kolovrátku

Rozvoj jemné motoriky, koordinace pohybů.

Obr. č. 6 a č. 7: Znárodnění předení do leporela; Celé leporelo

První třída - druhý tematický celek - tkaní do kruhu

Cíl tematického celku: naučit děti nové činnosti a tou je tkaní. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, správné pracovní návyky, jemnou motoriku. Je dlouhodobým projektem s názvem „Od ovečky ke klubíčku“.

Motivační část tematického celku: seznámení žáků s novou činností - tkaním do kruhu, ukázka hotového výrobku, povzbuzení, je nutné žáky chválit.

Upevňování vědomostí v tomto celku: tato činnost je dlouhodobá, po počáteční organizační hodině si děti pamatují jednotlivé úkony, které mohou samostatně provádět. Na konci každé hodiny je třeba provést zhodnocení pracovního nasazení a kvality odvedené práce.

- Pomůcky:**
- * Rámeček na tkaní ve velikosti A4
 - * Lněný provázek
 - * Různobarevná 100% vlna Exclusive
 - * Nůžky
 - * Jehly
 - * Bavlněné látky

Pro děti připravíme kolečko z tvrdého kartonu s lichým počtem zářezů. Do zářezů natáhneme osnovu (používáme bílý lněný provázek). Bílou vlnou děti utkají kolečko.

Do vlny zapracují i svůj spředený provázek. Po vytkání celého kolečka si zezadu rozstříhnou osnovu a jednotlivé části osnovy sváží k sobě. Tkané kolečko děti přišijí obnitkovacím (zahrádkovým stehem) ke kolečku z bílého filcu. Vzniklé tělíčko vycpou ovčím rounem. Obnitkovacím stehem si děti sešijí hlavičku pro ovečku, kterou jemně vycpou rounem. Hlavičku přišijí k tělu a mohou ji ozdobit červenou mašličkou či rolničkou.

První třída - třetí tematický celek - tkaní na stávku

Cíl tematického celku: pokračování v naučené činnosti - tkaní. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, správné pracovní návyky, jemnou motoriku, barevné citění (děti si libovolně kombinují vlnu) a práci s jehlou (šití předním a „zahrádkovým“ stehem). Je součástí dlouhodobého projektu, s názvem „Od ovečky ke klubíčku“.

Motivační část tematického celku: ukázka hotového výrobku - taštičky, povzbuzení, je nutné žáky chválit.

Upevňování vědomostí v tomto celku: tato činnost je dlouhodobá, po počáteční organizační hodině si děti pamatují jednotlivé úkony, které mohou samostatně provádět. Na konci každé hodiny je třeba provést zhodnocení pracovního nasazení a kvality odvedené práce.

- Pomůcky:**
- * Stávek velikost A4
 - * Lněný provázek
 - * Barevná 100% vlna Exclusive
 - * Nůžky
 - * Jehly
 - * Barevné bavlnky
 - * Bavlněné látky
 - * Dřevěné knoflíky

Stávek je třeba připravit. Nejlépe pokud bude ve třídě zdatný tatínek či dědeček. Velikost cca A4. Na užší stranu si pak děti zatlučou hřebíčky, nebo kolíčky cca 0.7 cm od sebe. Jednotlivé stávky si děti označí jmenovkou, aby si je poznaly. Pokud použijete stávky od předchozí třídy je dobré je opravit, aby se děti podílely na jejich znovuzrození.

Osnovu natahujeme opět z lněného provázku. Děti pak tkají „svou“ látku. Při tkaní si samostatně volí barvy. Utkanou látku sejmeme z rámu a zakončíme svázáním osnovy. Z utkané látky si děti sešijí taštičku. Důležité je, aby tkanou látku podšívaly bavlněnou látkou (tkanina bude pevnější a děti si cvičí práci s jehlou).

Utkanou „látku“ podšijeme bavlněnou látkou, kterou nastříhneme o 4 cm širší a delší. Látku zahneme na každé straně do rubu. Na obvodu ji přišpendlíme k okraji tkané látky, takto pokračujeme po celém obvodu. V místě přišpendlení děti látku přišijí slabší bavlnkou. Takto připravený polotovar přehneme tak, aby vznikla taštička s klopou. Celou taštičku necháme děti sešít a obšít zahrádkovým stehem - pracují tentokrát s vlnou („zahrádkový“ steh provlékají jen tkanou textilií). Na klopou taštičky vypracují ouško, přišijí knoflík a po stranách taštičky velké ouško na zavěšení okolo krku.

Obr. č. 8: Ukázka výrobků - tkaná taštička - výstava prací ve třídě

Vystavení hotových výrobků motivuje děti k dokončování práce.

První třída - čtvrtý tematický celek - pletení na prstech

Cíl tematického celku: seznámení s novou činností - pletení. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, jemnou motoriku, barevné cítění (děti si libovolně kombinují vlnu). Je součástí dlouhodobého projektu, s názvem „Od ovečky ke klubičku“.

Motivační část tematického celku: ukázka hotového výrobku, předvedení pletení, povzbuzení, je nutné žáky chválit.

Upevňování vědomostí v tomto celku: tato činnost je dlouhodobá, po počáteční organizační hodině si děti pamatují jednotlivé úkony, které mohou samostatně provádět. Na konci každé hodiny je třeba provést zhodnocení pracovního nasazení a kvality odvedené práce.

Pomůcky: * Barevná 100% vlna Exclusive
 * Prádelní kolíčky

Tato technika je důležitá pro jemnou motoriku. Tento krok je dobré nevynechávat. Z tohoto pletení může vzniknout společné švihadlo, nebo si každé dítě může vyrobit své osobní. Na levou ruku (výrazní leváci na pravou) omotáme prsty od ukazováčku po malíček. Vlnu přetáhneme před prsty a očka, z jednotlivých prstů přetáhneme přes volnou nit. Postup neustále opakujeme. Barvy mohou děti libovolně střídat. Vlnu pouze navážeme a v práci mohou pokračovat dál. Pokud je třeba práci přerušit, očka dětem sundáme z prstů a sepneme kolíčkem. Při pokračování očka zpět navlékneme na prsty.

Ukončení práce provedeme tak, že jednotlivá očka protáhneme vlnou. Pokud vyrábíme švihadlo, na oba konce přišijeme větší cca 4 cm provrtnou kuličku.

Možnosti dalších výrobků: * pásek
 * popruh na tašku (nutno podšít látkou)

Obr. č. 9, 10, 11: Pletení na prstech; Prstové pletení - práce ve skupině; Pletení na prstech - část švihadla

Pletení na prstech, rozvíjí jemnou motoriku. Uvolňuje zápěstí - příprava na psaní.

První třída - pátý tematický celek - výroba jehlic a pletení na jehlicích

Cíl tematického celku: seznámení s novou činností - pletení na jehlicích. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, jemnou motoriku, uvolňování zápěstí, barevné cítění (děti si libovolně kombinují vlnu). Je součástí dlouhodobého projektu, s názvem „Od ovečky ke klubíčku“.

Motivační část tematického celku: ukázka hotového výrobku, předvedení pletení, povzbuzení, je nutné žáky chválit.

Upevňování vědomostí v tomto celku: tato činnost je dlouhodobá, po počáteční organizační hodině si děti pamatují jednotlivé úkony, které mohou samostatně provádět. Na konci každé hodiny je třeba provést zhodnocení pracovního nasazení a kvality odvedené práce.

- Pomůcky:**
- * Barevná 100% vlna Exclusive
 - * Bukové tyčky o průměru 6 mm
 - * Dřevěné kuličky o průměru 2 cm
 - * Pilka na železo
 - * Smirkový papír

- * Ořezávatko na tužky
- * Lepidlo Herkules
- * Bavlněná látka
- * Jehly
- * Barevné bavlnky

a) Výroba jehlic - před započítím pletení na jehlicích je třeba, aby si je děti nejprve vyrobily. Z bukové tyčky o průměru 6 mm necháme dětem uříznout tyčku dlouhou 30 cm (pracujeme s pilkou na železo - nenechává takové zuby). Vzniklé zoubky si děti osmirkují. Na jednom konci si ořezávatkem na tužky ořežou špičku a smirkem ještě začistí. Druhý konec tyčky zalepí do kuličky (průměr 2cm) s vyvrtaným otvorem (kulička musí mít otvor vyvrtaný do poloviny průměru, při lepení pracujeme s lepidlem Herkules).

Obr. č. 12: V dílnách při výrobě jehlic

Práce se dřevem rozvíjí pracovní návyky při práci s jiným materiálem.

b) Pletení na jehlicích, učení pletení na jehlicích - pro tuto práci nahodíme dětem cca 15 oček. Pleteme pouze hladce. Při učení je dobré mít dítě na klíně a při pletení ho navádět slovně:

- * napíchnout (při napichování pleteného oka)

- * nahodit (vlna jde přes jehlici, s kterou pleteme)
- * protáhnout (vlnu protahujeme napíchnutým očkem skrz)
- * sundat (upletené očko se sundá z jehlice)

Děti by se na čtverečku měly bezpečně naučit zvládat techniku pletení hladce. Pozor na koncová očka, ty zvládnou jen ty šikovnější a na jejich zvládnutí je třeba intenzivně pracovat až při pletení kabátku. Ze čtverečků by měla vzniknout společná práce dětí (dodělá učitel). Je třeba brát zřetel na náladu třídy a její potřeby.

- Možnosti výrobků:
- * kapsář
 - * polštářek
 - * potah na křeslo

c) Pletení na jehlicích, „kabátek“ na flétničku - kabátek pletou děti hladce, pokud jsou děti šikovné, můžeme učit i obrace. Nahodíme 20 oček a hladce (obrace) děti upletou 30 cm. Pleteninu si děti podšíjí bavlněnou látkou. Tu nastříhneme o 4 cm širší a delší. Látku zahneme na každé straně do rubu. Na obvodu ji přišpendlíme k okraji pleteniny, takto pokračujeme po celém obvodu. V místě přišpendlení děti látku přišíjí slabší bavlnkou. Takto připravený polotovar přehneme po délce. Celý kabátek děti obšíjí zahrádkovým stehem - pracují tentokrát s vlnou (zahrádkový steh provlékáme jen pleteninou). Do vršku kabátku si děti umotají šňůrku a háčkem ji protáhnou po obvodu „kabátku“.

Obr. č. 13: Ukázka podšití „kabátku“

Šití jehlou. Rozvoj správných pracovních postupů při šití předního stehu.

Obr. č. 14: Hotové „kabátky“ na flétničku

Barevnost „kabátků“ ukazuje možnosti barevného ladění dle dětské fantazie.

Mezipředmětové vztahy

1. Čj - komunikační dovednosti
2. Vv - práce s barvami (kreslení obrázků o ovečkách, práce s barevným laděním vlny.)
3. EVVO - život zvířat a jejich užitek pro člověka, tradiční zpracování materiálu - návrat k tradicím.
4. Matematika - počítání oveček
5. Dílenské práce - výroba jehlic

8.1. Projekt Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Hrátky s vlnou

- projekt pro žáky první, třetí, čtvrté a páté třídy

1. Stávající stav

Ovčí vlna je tradiční přírodní materiál velmi vhodný pro ruční práce. Do minulého školního roku jsme křížkovou výšivku ve čtvrté třídě vyšivali bavlnkami. Po návštěvě zahraničních škol a konzultacích se zahraničními lektory jsme s dětmi začali vyšívat vlnou. Umožňuje nám to zlepšit kvalitu práce a trvat na přesném provedení návrhů.

A) Co je třeba udělat, než si oblékneme teplý svetr z ovčí vlny?

Každý prvňáček se ve waldorfské škole seznámí s tím, odkud se vlna bere, vlastnoručně ji vypere, usuší, pokusí se z ní vlastníma rukama vytvořit vlákno a z něho vytvořit např. panenku, tkaný kobereček, ... Po té si vyrobí vlastní jehlice na pletení, naučí se z přádénka vlny stočit klubičko - a už se plete. Třeba zvířátko, které vyplní - čím jiným - nespředenou ovčí vlnou. A když už jsou prstíky dost obratné, uplete si ještě „kabátek“ na bambusovou flétnu.

B) Co je třeba udělat, než si upleteme čepici?

Každý třetíák si vybere svoji barevnou kombinaci vlny. Vlastnoručně si obarví vlněnou přízi. Naučí se pracovat s barvami na textil. Dokonce si vytvoří vlastní návrh čepice a pak si ji podle něho uplete.

C) Co je třeba udělat, než si upleteme ponožky?

Každý páták si vybere svoji barevnou kombinaci vlny. Vlastnoručně si obarví vlněnou přízi. Zopakuje si a oživí práci s barvami na textil. Pod vedením zkušeného pedagoga se naučí vytvořit si návrh na ponožku a začít na ní pod dohledem pracovat. Na konci ho potěší vlastnoručně upletený pár.

D) Co je třeba udělat, než vyšijeme tašku?

Každý čtvrták si vytvoří návrh na křížkovou výšivku. Podle vzorníku si přesně zvolí odstíny vlny. Návrh překreslí na textílii, kterou vyšije křížkovým stehem. Z výšivky si pak pod dohledem učitele sešije tašku.

Realizace

Realizace projektu probíhá vždy v hodinách pracovních činností prakticky po celý rok. Každá práce má svoji strukturu, která zahrnuje jak teoretickou tak i praktickou a vyprávěcí část.

A)

- a) vyprávění příběhů o ovečkách, o jejich životě - motivační vyprávění, vtažení dětí
- b) vyprávění o střihání oveček, setkání s nepravou vlnou
- c) několikeré praní a sušení vlny
- d) „cupování a předení“
- e) výrobek
- f) výroba jehlic
- g) pletení zvířátka či míčku, pletení obalu - „kabátku“ na flétničku
- h) výstava hotových prací

B, C)

- a) vyprávění o pletení hladce, obrace, ukázka již hotových výrobků
- b) výběr barev na textil dle vzorníku
- c) barvení přadýnek 100% ovčí vlny
- d) tvorba návrhu
- e) pletení dle návrhu
- f) výstavka konečných výrobků

D)

- a) výroba jehelničku
- b) návrh výšivky
- c) přenesení návrhu na textílii

- d) výšivka křížkovým stehem
- e) sešití tašky
- f) výstavka konečných výrobků

3. Personální a materiální zajištění

Bc. Jitka Tošovská - pedagog pracovních činností

Materiál: 100% ovčí vlna na pletení, nepravá ovčí vlna, ovčí rouno prané, barvená ovčí vlna, dřevěné kuličky, dřevěné tyčky, včelí vosk, brusný papír, barvy na textil, mikrotenové sáčky na barvení, nádoba na barvení, jehlice na pletení

4. Rozpočet

nepraná ovčí vlna	300,00 Kč
tyčky, korálky, brusný papír	700,00 Kč
vlna na pletení (pro všechny čtyři části)	8.000,00 Kč
ovčí rouno prané a barvené	1.000,00 Kč
barvy na textil	1.400,00 Kč
jehlice	1.600,00 Kč
materiál na návrhy (čtvrtky,...)	300,00 Kč
 CELKEM	 13.300,00 Kč

Náklady požadované z FEVO celkem: 9.000,00 Kč

Další náklady hradí škola

Druhá třída - první tematický celek - vyprávění o bavlně

Cíl tematického celku: seznámení s novým materiálem - bavlnou. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, jemnou motoriku, barevné cítění (při kresbě bavlníku), estetické cítění a smyslové vnímání materiálu - bavlny. Je součástí dlouhodobého projektu, s názvem „Hrátka s bavlnou“.

Motivační část tematického celku: ukázka bavlníkové větvičky, bavlněných látek, povzbuzení, je nutné žáky chválit.

Upevňování vědomostí v tomto celku: při kresbě bavlníkové větvičky děti využívají zkušeností z hodin Vv při malování akvarelového podkladu.

- Pomůcky:**
- * Akvarelové čtvrtky A3
 - * Akvarelové barvy
 - * Štetce
 - * Pastelky
 - * Bílá bavlněná cupanina
 - * Lepidlo

Po vyprávění o bavlně si děti nakreslí bavlník, který do třídy přineseme. Je dobré mít připravené akvarelové papíry. Rostlinu by měly děti vystihovat věrně. Děti navedeme na modrý akvarelový podklad. V modré barvě mohou tvar rostliny vybrat a po zaschnutí obrázku jej dokreslit pastelkou nebo voskovkou. Další možností je tvar rostliny nevybírat, ale na suchý papír kreslit rostlinu přímo. Na konec větviček si děti nalepí bavlněnou cupaninu, znázorňující květ bavlníku.

Druhá třída - druhý tematický celek - háčkování prsty

Cíl tematického celku: seznámení s novým pracovním postupem - háčkováním pomocí prstů. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, jemnou motoriku, smyslové vnímání materiálu.

Motivační část tematického celku: ukázka háčkování pomocí prstů a ukázka hotového výrobku, povzbuzení a chválení za zvládnutí nové techniky.

Upevňování vědomostí v tomto celku: při úvodní hodině se žáci seznámí s pracovním postupem, který jsou pak schopni v dalších hodinách provádět samostatně.

Pomůcky: * Bavlněná příze v rozličných barvách

Z bavlny dětem ustříháme cca 2 m. Na jednom konci vytvoříme pohyblivé očko, kterým děti postupně protahují volnou nitku. Prst pracuje podobně jako háček (rozdvíjíme jemnou motoriku). Šňůrkou můžeme svázat sešity nebo výkresy. Pokud jsou děti zdatné, dá se z jednotlivých uháčkovaných šňůrek vytvořit velké švihadlo, které mohou děti využívat při hodinách tělocviku.

Druhá třída - třetí tematický celek - háčkování háčkem

Cíl tematického celku: seznámení s novým pracovním postupem - háčkováním pomocí háčku. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, jemnou motoriku, smyslové vnímání materiálu.

Motivační část tematického celku: ukázka háčkování pomocí háčku a ukázka hotového výrobku, povzbuzení a chválení za zvládnutí nové techniky.

Upevňování vědomostí v tomto celku: při úvodní hodině se žáci seznámí s pracovním postupem, který jsou pak schopni v dalších hodinách provádět samostatně.

Pomůcky: * Bavlněná příze v rozličných barvách

* Háček odpovídající síly

Podobně jako s prsty se děti učí jen řetízková očka, ale pracují již s háčkem. Po zvládnutí řetízku přejdeme ke krátkým sloupkům. Pro tuto práci připravíme dětem cca 15 řetízkových oček a první řadu s krátkými sloupkami. Při učení je dobré mít dítě na klíně a navádět ho slovně:

* Napíchnout (při napichování háčkem do předešlé řady)

* Nahodit (nahodit nit na háček)

* Protáhnout (nahozenou nit protáhnout propíchnutým očkem)

* Nahodit (nahodit nit na háček)

* Protáhnout (nahozenou nit protáhnout oběma očky)

Děti by se na čtverečku měli bezpečně naučit zvládat techniku háčkování. Pozor na koncová očka, je třeba na konci udělat jedno řetízkové očko navíc a teprve pak práci otočit. Zvládnou jen ty šikovnější a na jejich bezchybném zvládnutí je třeba intenzivně pracovat až při háčkování pytlíčku. Ze čtverečků by měla vzniknout společná práce dětí (dodělá učitel). Je třeba brát zřetel na náladu třídy a její potřeby.

Druhá třída - čtvrtý tematický celek - háčkování háčkem

Cíl tematického celku: vytvoření pytlíčku na žonglovací míčky. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, jemnou motoriku, smyslové vnímání materiálu.

Motivační část tematického celku: ukázka hotového výrobku, povzbuzení a chválení za zvládnutí nové techniky.

Upevňování vědomostí v tomto celku: při úvodní hodině se žáci seznámí s pracovním postupem, který jsou pak schopni v dalších hodinách provádět samostatně.

- Pomůcky:**
- * Bavlněná příze v rozličných barvách
 - * Háček odpovídající síly
 - * Bavlněná látka
 - * Jehly
 - * Špendlíky
 - * Bavlnky
 - * Nůžky

Dětem připravíme první řadu háčkování s 25 očky. V této šíři děti háčkují do délky 40 cm a pak háčkování ukončíme protažením posledního oka nitkou (pokud jsou děti zdatné, mohou háčkovat i dlouhé sloupky). Háčkovaný pruh si děti podšíjí bavlněnou látkou, kterou nastříháme o 4 cm širší a delší. Látku zahneme na každé straně do rubu. Na obvodu ji přišpendlíme k okraji háčkovaného pruhu, takto pokračujeme po celém obvodu. V místě přišpendlení děti látku přišijí slabší bavlnkou. Takto připravený polotovár přehneme na polovinu. Celý pytlíček děti obšijí zahrádkovým stehem - pracují tentokrát s bavlnou (zahrádkový steh provlékáme jen háčkovaným pruhem). Vršek pytlíčku může dětem učitel ozdobit háčkovanou krajkou, necháme dětem vybrat barvu bavlny. Při práci musíme dát pozor na zužování háčkovaného pruhu. Je třeba časté kontroly.

Obr. č. 15: Háčkování pytlíčku na žonglovací míčky

Rozvoj jemné motoriky.

Obr. č. 16: Ve třídě při háčkování

Děti se učí správným pracovním návykům a daným pravidlům.

Mezipředmětové vztahy:

1. Čj - komunikační dovednosti
2. Vv - práce s barevným laděním. Malování bavlníku.
3. EVVO zpracování tradičního bavlněného materiálu. Seznámení s rostlinou Bavlníkem (eventuelně s dalšími rostlinnými materiály) a s prostředím ve kterém roste.

8.2. Projekt Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Hrátky s bavlnou - projekt pro žáky druhé, čtvrté, osmé a deváté třídy

1. Stávající stav

Bavlna je tradiční přírodní materiál velmi vhodný pro ruční práce. V posledních letech jsme díky projektům mohli zlepšit technické a materiálové zajištění pro práci dětí. Projekty se osvědčily ve všech ročnících a staly se nedílnou součástí při výuce. Starší děti se pak aktivně podílejí na torbě kostýmů pro různá školní vystoupení.

A) Co je třeba udělat, než začneme pracovat s háčkem?

Druháci si povídají o bavlně. Pozorují rostlinu bavlníku, hmatem se pokouší zjistit rozdíly mezi vlněným a bavlněným materiálem. Zkusí popsat své pocity z obou materiálů. Před vlastním háčkováním s háčkem procvičují háčkování řetízku pomocí prstů. Z řetízku si vytvoří švihadlo na společné hry. Postupně se učí práci s háčkem. Úkolem každého druháka je zvládnutí krátkých sloupků. Ti zdatnější se naučí i sloupky dlouhé a vytvoří pytlíček na kuličky nebo žonglovací míčky.

B) Co je třeba udělat, než vyšijeme tašku?

Každý čtvrták si vytvoří návrh na křížkovou výšivku. Podle vzorníku si přesně zvolí odstíny bavlnek. Návrh překreslí na textilií, kterou vyšije křížkovým stehem. Z výšivky si pak pod dohledem učitele sešije tašku.

C) Co je třeba udělat, než vyzkoušíme první techniku, která šití zjednodušila?

Osmou třídu provází v dějepise průmyslová revoluce a prvně mohou děti zkusit využití techniky při šití. V prvních hodinách se seznámí s vývojem šlapacích strojů. Postupně zkouší způsob šití nejprve na papírových šablonách a později na látce. Když získají jistotu, mohou se pustit nejprve do jednodušších úkonů. Později i do šití tašky dle svého návrhu. Všechny práce jsou opět vystaveny v prostorách školy.

D) Co je třeba udělat, než si ušijeme oblečení?

Devátá třída zkouší již novodobou techniku a to, elektrické šicí stroje. Seznámí se s rozdíly elektrických a šlapacích šicích strojů. První práce je volena na

seznámení s elektrickým šicím strojem, ale zároveň vede ke zhotovení jednoduchého oděvu. Děti pracují s již nastříhaným oděvem většinou v týmové práci. Zároveň si osvojí způsob vyhledávání stříhu, který odpovídá jejich konfekční velikosti. Zvolený střih si zpracují a dle něj nastříhají a ušijí oděv. Všechny práce předvedou na módní přehlídce v rámci závěrečné slavnosti.

2. Realizace

Realizace projektu probíhá vždy v hodinách pracovních činností a ručních prací prakticky po celý rok. Každá práce má svoji strukturu, která zahrnuje jak teoretickou tak i praktickou a vyprávěcí část.

A)

- a) vyprávění o bavlníku
- b) rozdíly mezi vlnou a bavlnou
- c) háčkování pomocí prstů
- d) háčkování krátkých sloupků - pytlíček
- e) podšívání háčkovaného pruhu bavlnou
- f) výstava hotových prací

B)

- a) výroba jehelníčku
- b) návrh výšivky
- c) přenesení návrhu na textílii
- d) výšivka křížkovým stehem
- e) sešití tašky
- f) výstavka konečných výrobků

C)

- a) seznámení s vývojem šlapacích strojů
- b) nácvik koordinace šití - papírové šablony
- c) nácvik na látce
- d) první jednoduchá práce (přikrývky šicích strojů, sedáky na židle a opěradla...)
- e) návrh tašky

- f) vypracování střihu
- g) nastříhání tašky
- h) ušití tašky
- i) výstavka konečných výrobků

D)

- a) seznámení s elektrickými šicími stroji
- b) první týmová práce na oděvu (kostýmy na masopust, rytířské hry.....)
- c) měření vlastních měř
- d) výběr střihu dle typu a naměřených měř
- e) vypracování střihu
- f) nastříhání oděvu
- g) ušití oděvu podle pracovního postupu
- h) módní přehlídka

3. Personální a materiální zajištění

Bc. Jitka Tošovská - pedagog pracovních činností

Materiál: 100% bavlněná příze, bavlněné plátno, háčky na háčkování, vyšívací textilie, vyšívací bavlnky, materiál na návrhy, bavlněné látky na tašky, kostýmy a oděvy, drobná galanterie - (jehly, metry, křídly, špendlíky, nitě).

4. Rozpočet

drobná galanterie	1.000,00 Kč
bavlněné látky	5.600,00 Kč
vyšívací textilie	1.400,00 Kč
vyšívací bavlnky	1.200,00 Kč
materiál na návrhy a střihy	800,00 Kč
háčky	1.100,00 Kč
CELKEM	11.100,00 Kč

Náklady požadované z FEVO celkem: 8.000,00 Kč
Další náklady hradí škola

Třetí třída - první tematický celek - návrh čepic

Cíl tematického celku: seznámení s tématem daného ročníku - pletením čepic a následným dílčím úkolem - návrhem své čepice. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, barevné cítění, prostorovou orientaci.

Motivační část tematického celku: ukázka hotové čepice. Pro následné zpracování návrhu dětí je tato část velmi důležitá.

Upevňování vědomostí v tomto celku: děti z hodin Vv znají postup přípravy akvarelových čtvrtek. Učitel se zeptá na jednotlivé kroky a nechá děti pracovat samostatně.

- Pomůcky:**
- * Vzorník 100% vlny Exclusive
 - * Akvarelové čtvrtky
 - * Štětce na malování
 - * Akvarelové barvy
 - * Pastelky nebo voskové bločky

S dětmi si připravíme akvarelové podklady velikosti A3. Jejich barevnost může zůstat na dětech nebo určíme barvu, kterou mají děti použít. Osvědčilo se udělat si světlejší vnitřky (lépe vynikne nakreslená čepice). Dětem předvedeme různé tvary čepic a děti si nejprve udělají jakýsi přednávrh na bílý papír A4 (učitel koriguje tvar). Po překontrolování si čepice překreslí na akvarelové čtvrtky. Podle návrhů si pak děti vyberou vlnu, z které podle návrhu pletou čepici.

Obr. č. 17: Návrhy čepic - výstava na nástěnce třídy

Vystavené kresby děti motivují k dodržování návrhu při pletení.

Třetí třída - druhý tematický celek - pletení čepic

Cíl tematického celku: pletení čepic dle svého návrhu, ve třetí třídě již děti aktivně pracují s návrhem a snaží se o jeho věrné tvarové i barevné vystižení. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, barevné cítění, prostorovou orientaci.

Motivační část tematického celku: ukázka hotové čepice, povídání o zpracování jednotlivých návrhů. Pochválení jednotlivých prací.

Upevňování vědomostí v tomto celku: z předchozí zkušenosti by děti měly zvládnout pletení na dvou jehlicích hladce. S učitelem si individuálně zopakují a postupně se seznámí s dalším krokem - pletení obrace. Při úvodní hodině se žáci seznámí s pracovní s organizací (kam budou ukládat rozpracované výrobky....), tyto kroky pak již provádějí samostatně.

Pomůcky:

- * Barevná 100% vlna Exclusive
- * Jehlice
- * Jehly
- * Bavlnky
- * Flís

Pokud mají děti v návrhu čepici bez uší, nahodíme na jehlici 92 očí a děti nohou plést rantl (pletení pouze hladce do výšky cca 3,5cm nebo pletení pružného patentu - jedno oko hladce, druhé oko obrace do stejné výšky). Po rantlu pletou děti do výšky cca 10 cm (střídají po řadách - jedna řada hladce, druhá obrace, podle předlohy si děti mění barvy). Pak začít splétat očka (upletou 5 oček, 6 a 7 spletou, v rubové řadě pletou bez splétání, v další řadě upletou 4 očka, 5 a 6 spletou, pokračují do té doby, než jim na jehlicích zůstanou očka, která nejdou splést). Práci ukončí tak, že ustříhnou delší kus vlny a zbylá očka jí postupně provlečou. Zbylou vlnou čepici sešijí.

Vypracování návrhu s ušima je trochu náročnější. Nejprve si děti upletou uši. Začnou na šest očí, každou druhou řadu rozpletou jedno oko do celkového počtu šestnácti očí. V poslední řadě očka nezavírají, pleteninu přesunou na pomocnou jehlici a stejným způsobem upletou i druhé ucho (pleteme hladce). Po upletení obou uší učitel nahodí patnáct očí, přidá upletené ucho, nahodí třicet očí, přidáme druhé ucho a opět nahodí patnáct očí (celkově máme 92 očí). Dále pokračujeme jako u předchozí čepice - rantl tentokrát pleteme hladce do potřebné výšky.

Na sešité čepičky si děti vypracují detaily podle svých návrhů (střapce, bambule...). Pokud používáme barvenou vlnu, je dobré nechat dětem čepici podšít flísem, který dětem předpřipravíme na šicím stroji a děti si jej všijí do pleteniny (čepice se výrazně zateplí a děti pracují hodně s jehlou). Pokud je čepička příliš široká dá se z rubu stáhnout kloboučkovou gumou.

Obr. č. 18 a obr. č. 19: Děti při pletení čepic; Děti při pletení čepic

Dokončovací práce, výroba bambule na čepici.

Sešívání čepice.

Obr. č. 20: První hotové výrobky - výstava ve třídě

Motivace dětí k dokončování své čepice.

Obr. č. 21 a obr. č. 22: Instalace výstavy v prostorách školy; Instalace výstavy v prostorách školy

Třetřáci touto výstavou předvedou, co vytvořili i dalším spolužákům a učitelům.

Mezipředmětové vztahy:

1. Čj - komunikační dovednosti (dítě by jasně mělo vyjádřit, jak si představuje svou čepici, kterou si nakreslilo v návrhu).
2. Vv - práce s barevným laděním, vystižení tvaru věci.
3. EVVO zpracování tradičního vlněného materiálu a tradiční technika - pletení či háčkování. Navazuje na vlnu z 1. třídy.

Čtvrtá třída - první tematický celek - návrh výšivky

Cíl tematického celku: seznámení s tématem daného ročníku - křížkovou výšivkou a následným dílčím úkolem - návrhem své výšivky. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, barevné cítění, estetické cítění, prostorovou orientaci.

Motivační část tematického celku: ukázka hotové výšivky.

Upevňování vědomostí v tomto celku: děti navazují na hodiny forem a výšivku zpracovávají osově souměrnou.

Pomůcky:

- * Čtverečkovaný papír
- * Pastelky
- * Vzorník 100% vln Exklusiv

Na kopii A4 se strukturou tkaniny (čtverečkovaný papír) si děti vytvoří osově souměrnou formu. Na vybarvené plochy si děti napíšou barevné ladění dle vzorníku vlny,

podle rozpisu pak potřebné množství vlny objednáme. Návrhy vystavíme na nástěnku tak, aby si je děti mohly brát a při vyšívání s nimi pracovat.

Obr. č. 23: Vypracování návrhu školní rok 2011/2012

Rozvoj orientace na papíře a barevného cítění.

Obr. č. 24: Návrhy dětí školní rok 2011/2012 - výstava ve třídě

V návrzích se odráží temperament dětí a jejich představivost.

Čtvrtá třída - druhý tematický celek - šití jehelníčku

Cíl tematického celku: práce s jehlou. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, barevné cítění, estetické cítění, prostorovou orientaci, jemnou motoriku.

Motivační část tematického celku: ukázka hotového jehelníčku.

Upevňování vědomostí v tomto celku: děti navazují na znalosti předchozích ročníků při šití zahrádkového stehu i při práci s jednoduchým stříhem.

- Pomůcky:**
- * Barevná plst'
 - * Jehly
 - * Bavlnky
 - * Melírovaná vlna Merino
 - * Ovčí rouno
 - * Střih na jehelníček

Než vlnu objednáme a potřebné množství vlny máme k dispozici, vyrobíme s dětmi jednoduchý jehelníček, do kterého si slavnostně zapíchnou svou vyšívací jehlu. Při výrobě jehelníčku pracujeme s plstí a ovčím rounem.

Podle střihu si děti vystřihnou potřebné díly z plsti. Děti si vybírají barvu plsti dle svého barevného cítění. Jednotlivé díly sešijí zahrádkovým stehem. Před úplným sešitím si polštářek vyplní rounem. Polštářek pak ozdobí melírovanou vlnou. Polštářek prošitím rozdělí na libovolné části.

Obr. č. 25: Šití jehelníčku školní rok 20011/2012

Rozvoj pracovních kompetencí.

Čtvrtá třída - třetí tematický celek - křížková výšivka

Cíl tematického celku: práce s jehlou - křížková výšivka. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, barevné cítění, estetické cítění, prostorovou orientaci, jemnou motoriku.

Motivační část tematického celku: předchozí činnosti směřují k vyšívání. Děti se již těší na vyšívání.

Upevňování vědomostí v tomto celku: v úvodní hodině děti seznámíme se strukturou práce. Děti si v dalších hodinách již jednotlivé úkony pamatují a jsou schopny je provádět samostatně.

- Pomůcky:**
- * Barevná 100% vlna Exklusiv
 - * Jehly
 - * Vyšívací tkanina

Dětem připravíme tkaninu ve velikosti A4, kterou si rozdělí na polovinu (tu vyznačí pomocí bavlnky) a celou tkaninu obšíjí vlnou. Před samotným vyšíváním dáme dětem malý kousek tkaniny. Na tomto kousku si děti natrénují křížkovou výšivku. Pokud se dětem daří, mohou začít vyšívat podle návrhu. Nejdůležitější je správně založit vzor. Dětem může pomoci předkreslení motivu voskovým bločkem na tkaninu. Při vyšívání je třeba zpočátku pracovat po jednotlivých řadách a měnit v nich barvy (děti se v práci velmi často ztrácejí). Z dokončené výšivky vytvoříme tašku, nebo polštářek.

Obr. č. 26: Děti při vyšívání

Rozvoj orientace. Přenesení z papírové předlohy na textil.

Mezipředmětové vztahy:

1. Vv - zpracování návrhu na výšivku se propojuje - práce s barvou.
2. Formy - návrh formy osově převrácené
3. EVVO zpracování tradičního vlněného materiálu a tradiční technika výšivky.
4. Čj - rozvoj komunikačních dovedností.

Pátá třída - první tematický celek - pletení s dvěma jehlicemi

Cíl tematického celku: seznámení s tématem daného ročníku - pletením ponožek a následným dílčím úkolem - naučit se plést hladce a obrace na malé společné práci. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci a správné pracovní návyky.

Motivační část tematického celku: pod vedením učitele si děti vyberou, co vznikne z jejich čtverečků.

Upevňování vědomostí v tomto celku: děti z hodin předchozích ročníků bezpečně ovládají pletení hladce. Při práci s jednotlivými dětmi individuálně zopakujeme. Pokud tento úkon děti bezpečně zvládají, přejdeme k pletení obrace. Zdatnější děti si mohou po zvládnutí techniky hladce a obrace vyzkoušet další vzorečky.

- Pomůcky:**
- * Vlnu Merino 50% vlna, 50% akryl
 - * Pár jehlic odpovídající síly
 - * Další materiál dle zvolené práce

Obr. č. 27 a obr. č. 28: Pletení hladce a obrace na dvou jehlicích; Hotový společný výrobek - deka

Pátá třída - druhý tematický celek - příprava vlny na ponožky

Cíl tematického celku: seznámení s tématem daného celku - barvení vlny na ponožky a pytlíčku na barvy. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci a správné pracovní návyky.

Motivační část tematického celku: ukázka hotových výrobků.

Upevňování vědomostí v tomto celku: děti z hodin Vv znají práci s barevnými odstíny. Své zkušenosti uplatňují při práci s textilní barvou.

- Pomůcky:**
- * Různé nádoby (kbelíky od barev, staré hrnce)
 - * Mikrotenové sáčky (3/žák- donesou si samy děti)
 - * Igelitová taška
 - * Gumové rukavice
 - * Mikrovlnná trouba
 - * Sůl a ocet
 - * Barvy na bavlnu – CHEDS
 - * Vlna MERINO
 - * Ušité bavlněné pytlíčky

Výběr barev na ponožky - dětem připravíme rozpis barev a necháme je vybrat dvě barvy (ze zvolených barev vzniknou ještě další odstíny). Před vlastním barvením si děti rozdělíme do skupin podle zvolených barev, které si můžeme postupně dopředu připravovat.

Pro barvení používáme studenou lázeň. Má jednu velkou výhodu a tou je bezpečnost, kterou oceníme při práci s dětmi. Děti i učitel pracují v gumových rukavicích. Do nádoby nasypeme pigment, přidáme cca 2 lžíce soli a zalijeme cca 0,5 l vřelé vody, promícháme. Pigment řádně rozpustíme a po částečném zchladnutí rukou v gumové rukavici překontrolujeme rozpuštění pigmentu. Pokud je roztok bez zrníček, doplníme nádobu studenou vodou.

Před barvením vlnu několikrát vymácháme ve vodě. Zbavíme ji tak nečistot. Řádně vyždímanou vlnu děti ponoří do lázně (nejprve do světlejší barvy). Sytost odstínu regulujeme délkou ponoření do lázně (do barvy mohou ponořovat obě klubička najednou). Po vytažení z lázně dáme vlnu do mikrotenového sáčku, zabalíme a dáme do mikrovlnné trouby. Stejným způsobem si děti obarví pytlíček na ponožky. U něho

mohou látku různě kroutit (vznikne tak pěkné prolnutí odstínů). Mikrovlnou troubu zapneme až ve chvíli, kdy v ní máme několik sáčků s obarvenými vlnami a pytlíčky (šetříme tak energii). Troubu nastavíme na ohřívání potravin a zapneme na cca 2- 3 min. Po vypnutí překontrolujeme rukou v rukavici, jestli se sáčky dostatečně prohřály a pokud přes rukavici ucítíme teplo, můžeme práci vyndat a látky vymáchat v octové lázni. Pracujeme v rukavicích, abychom zamezili opaření, či alergické reakci. Při práci s dětmi vyndává plné mikrotenové pytlíky zásadně dospělý. Další stabilizování barvy provedou děti doma (vlna se musí dávat do octové lázně naprosto studená). Ve škole pak pracujeme s již usušenou a smotanou vlnou. Obarvené pytlíčky s dětmi označíme monogramem, který můžeme ztvárnit kaligraficky.

Obr. č. 29: Barvení vlny a pytlíčků na ponožky

Pracovní postup barvení děti zpracovávají i písemně.

Pátá třída - třetí tematický celek - pletení ponožek

Cíl tematického celku: seznámení s tématem daného celku - pletení s pěti jehlicemi. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci a správné pracovní návyky.

Motivační část tematického celku: ukázka hotových výrobků.

Upevňování vědomostí v tomto celku: děti se na předchozích hodinách naučily pletení hladce a obrace. V prvních hodinách se naučí nové pracovní návyky a v dalších hodinách již pracují samostatně.

- Pomůcky:**
- * Bavlněný pytlíček (obarvený ve zvolené barevné kombinaci)
 - * Vlna MERINO (obarvená ve zvolené barevné kombinaci)
 - * Jehlice na pletení ponožek

Při pletení používáme pět jehlic. Pružný patent střídáme po dvou očkách a děti tímto vzorem pletou 12 řad. Pro některé děti je střídání vzoru velmi těžké a potřebují dohled a některé zvládají pletení s pěti jehlicemi pouze hladce. Podobně je to i s vyplétáním paty a špičky. Pod dohledem zkusíme děti naučit princip. Jestliže dítě dokáže pracovat samostatně, necháme ho. Většina dětí však potřebuje kontrolu po jednotlivých řadách. Ze zkušenosti víme, že některé děti tento krok nezvládnou. Pak je na učiteli či rodiči, aby dítěti pomohli tuto překážku překonat.

Obr. č. 30: Pletení ponožek v páté třídě

Mezipředmětové vztahy:

1. Čj - postup barvení mohou děti zpracovat slohově. Stejně tak i pletení ponožek.

U tohoto slohu by se děti měly umět zhodnotit, zda pracovaly samy nebo s dopomocí, zda se jim práce dařila. Při všech hodinách rozvíjíme komunikační dovednosti dětí.

2. Vv - při barvení - vznik odstínů barvené vlny, míchání barev.

3. EVVO zpracování tradičního vlněného materiálu a tradiční technika výroby ponožek. Navazuje na vlnu z 1. třídy.

Práce s dalšími materiály - výroba lampionů 1. - 3. třída

Cíl tematického celku: seznámení s tématem daného celku - výroba lampionu na Martinskou slavnost. Během tohoto celku rozvíjíme v dětech komunikační dovednosti, spolupráci, správné pracovní návyky, jemnou motoriku při stříhání, prostorovou orientaci, práci se šablonou nebo její tvoření, technické myšlení.

Motivační část tematického celku: ukázka hotového lampionu.

Upevňování vědomostí v tomto celku: děti z hodin výtvarné výchovy znají práci s barevnými odstíny. Své zkušenosti uplatňují při práci na lampionech ve vyšších třídách.

- Pomůcky:**
- * Akvarelové čtvrtky A3
 - * Barevné hedvábné papíry
 - * Nůžky
 - * Lepidlo na papír - Kores
 - * Šablony pro výrobu lampionů
 - * Kulaté krabičky od tavených sýrů
 - * Vázací drát
 - * Další pomůcky podle zvolené techniky

Obr. č. 31 a obr. č. 32: Děti při výrobě lampionů 3. třída; Děti při výrobě lampionů 3. třída

Příprava lampionů pro Martinskou slavnost. Práce s papírem, stříhání, lepení.

Práce s dalšími materiály - výroba sešitů

Cíl tematického celku: seznámení s tématem daného celku - výroba sešitů pro hodiny PČ a Rp.

Motivační část tematického celku: ukázka hotového sešitu

Upevňování vědomostí v tomto celku: navazuje na hodiny výtvarné výchovy, zároveň tu děti mohou uplatnit své zkušenosti při vytváření návrhů či tvorby lampionů.

- Pomůcky:**
- * Akvarelové čtvrtky A2
 - * Akvarelové barvy
 - * Šablony na desky, písmena a číslice
 - * Nůžky
 - * Lepidlo na papír - Kores
 - * Papíry A3 (na případné návrhy)
 - * Průhledná samolepicí tapeta
 - * Igelitová folie
 - * Pravítko
 - * Kuchyňské nože

Pro výrobu sešitu si nejprve vybereme techniku, kterou použijeme na vyrábění svrchních desek (tu si vyzkoušíme a vytvoříme potřebné šablony na překreslování vrchních desek, písmen či číslic). Na výrobu použijeme akvarelovou čtvrtku A2, na

kteřou si doprostřed překreslíme vrchní desky o velikosti A3 s chlopněmi na přehnutí. Desky pak zvolenou technikou malujeme, pokreslíme či „ubrouskujeme“ (pokud nejsou desky jednotné, trváme na zhotovení návrhu a překreslení na čtvrtku). Po namalování desek je vystřihneme. Podle pravítka projedeme kuchyňským nožem rýhu, podle které přehneme chlopně dovnitř desek. Na vnitřní stranu desek si děti zhotoví barevný podklad, který by měl být spíše jednobarevný a měl by respektovat vnější desky. Obě části slepíme dohromady a ke středu zadní části desek nalepíme chemoprenem zakoupené kovové jazýčky. Celé desky přelepíme průhlednou tapetou, kterou v místě nalepených jazýčků jemně prořízneme. Hotové desky si děti obalí igelitovým obalem. Do sešitu vložíme euro obaly (podle počtu tříd, 3ks/třída). Jednotlivé ročníky oddělíme barevnými papíry s číslem třídy.

Obr. č. 33: Překreslování desek podle návrhu

Kombinace výtvarných technik, kresba voskovkou.

Obr. č. 34: Vybarvování desek podle návrhu

Malování akvarelovými barvami.

Obr. č. 35: Slepování vnějších desek a vnitřku

Práce s nůžkami, lepení.

Obr. č. 36: Dokončování sešitu

Rozvíjení spolupráce.

Obr. č. 37: Ukázka hotového sešitu

Sešit slouží pro ukládání stříhů a návodů až do deváté třídy.

Práce s dalšími materiály - práce s hlinou

V páté třídě děti v hodinách dějepisu probírají řecké dějiny. Toto téma můžeme výborně zapracovat do hodin pracovních činností. Zaměříme se na řecké oděvy. Páté třídy waldorfských škol se každoročně účastní Olympiády, kterou organizuje jedna z waldorfských škol. Na tuto slavnost s dětmi připravujeme chitóny bílé barvy. Dlouhodobou zkušeností se osvědčilo nezdobit chitóny řeckými motivy, ale vyrobit společná trička pro třídu. Děti se tak ihned poznají. Pro naši školu je typická červená barva, z které je třeba vycházet při zdobení triček. Různými technikami s dětmi trička zdobíme. Základem je vždy řecký motiv.

Dalším aktivním prožitím může být výroba amfory či pouze střepu nádoby s vyobrazením řeckého motivu. U tohoto vyobrazení by děti měly vycházet ze skutečných předloh a pozorováním by si měly uvědomit rozdíly mezi dórským a iónským zdobením.

Na tuto jednodušší práci s hlinou se může navázat zpracováním znaků měst s návazností na hodiny zeměpisu.

Práce s dalšími materiály - práce s hlinou - výroba střepu nádoby

Cíl tematického celku: seznámení s tématem daného celku - výroba střepu nádoby s řeckým motivem.

Motivační část tematického celku: ukázka hotového střepu a nádob z dané doby

Upevňování vědomostí v tomto celku: navazuje na hodiny dějepisu, na znalosti, které si děti již osvojily, zároveň tu děti mohou uplatnit své zkušenosti z Vv.

- Pomůcky:**
- * Zavařovací sklenice
 - * Válečky na těsto
 - * Modelovací podložka
 - * Vodové či anilinové barvy
 - * Štětce
 - * Točírenská hlína
 - * Keramická pec (není nutné)
 - * Lišty různé tloušťky

Hlínu necháme dětem zpracovat. Mezi lištami si vyválí plát různé velikosti. Plát přeloží přes sklenici. Vznikne nám tím imitace střepu nádoby. Střep necháme vyschnout. Po třídním vyschnutí vypálíme v peci přežahem (není nutné, v práci se dá pokračovat, i když je hlína pouze vyschlá). Celý střep si děti nabarví vodovými barvami dle své vybrané předlohy a na podklad namalují vzor z nádoby. Snažíme se děti vést k přesnému provedení zvoleného motivu.

Práce s dalšími materiály - práce s hlínou - výroba znaků měst

Cíl tematického celku: seznámení s tématem daného celku - výroba znaků měst, kterými protéká řeka Labe.

Motivační část tematického celku: s dětmi si znovu oživujeme zážitek z výletu k prameni Labe. Ptáme se na města, která jsou vyobrazena okolo pramene. Na základě tohoto opakování dětem řekneme, že i ve škole si takové znaky vyrobíme.

Upevňování vědomostí v tomto celku: navazuje na hodiny zeměpisu a zážitek z výletu k prameni Labe, na znalosti, které si děti již osvojily při předchozí práci s hlínou, zároveň tu děti mohou uplatnit své zkušenosti z výtvarné výchovy.

- Pomůcky:**
- * Modelovací podložky
 - * Tvořítka na keramiku
 - * Akrylové barvy na keramiku
 - * Štětce
 - * Točírenská hlína
 - * Keramická pec

Zpracování je dobré provést nejprve na papírovou předlohu a teprve pak přejít na hlínu. Znaky měst napíšeme na malé papírky a děti si vytáhnou svůj znak. V literatuře vyhledají jeho skutečnou podobu a překreslí si jej na čtvrtku.

U znaku nemusíme plát vyvalovat, ale necháme děti hlínu co nejvíce zpracovávat rukama. Na podložku vytvoří základní tvar znaku, který pořádně vyhladí a podle své papírové předlohy vytvoří reliéf znaku, který tvořátkem prohloubí, aby kresba byla zřetelná. Pokud je třeba práci přerušit, podložku se znakem uložíme do igelitového sáčku. Střep před zabalením navlhčíme vodou.

Hotový znak necháme volně vyschnout a vypálíme v keramické peci na přežah.

Po přežahu necháme děti střep vystínovat burelem. Znovu vypálíme na 1100 stupňů. Vypálený znak děti podle předlohy vybarví akrylovými barvami.

Obr. č. 38: Práce na keramických znacích

Obr. č. 39: Výzdoba z keramických znaků - chodba školy

Mezipředmětové vztahy:

1. Čj - při všech hodinách rozvíjíme komunikační dovednosti dětí.
2. Vv - vznik odstínů akrylových barev, míchání barev při dokončování věrné podoby střepu.
3. EVVO - historie života okolo řeky ČR a historie řecké kultury, zpracování hlíny jako tradičního materiálu, estetické hledisko - výzdoba školy, sociální hledisko - z práce jednotlivce vzniká společné dílo.
4. Dějepis - tričko s řeckým motivem (pro prezentaci na Olympiádě pátých tříd WŠ). Keramické střepy s řeckými motivy (amfory).

5. Propojení se zeměpisem. Výroba znaků měst z keramiky. Modelování řek či pohoří.

8.3. Projekt Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Práce s hlínou

1. Stávající stav

Hlína je tradičním materiálem již starých civilizací. Děti se v rámci výuky s tímto materiálem seznamují. Projekt OPVK nám umožnil zakoupit pec pro výpal keramiky a tím nám umožnil zkvalitnit práci s hlínou a pustit se s dětmi do větších projektů a umožnit jim i práci s glazurami.

2. Realizace

Realizace projektu probíhá v hlavním vyučování, je zařazována průřezově v různých hodinách, nebo se s hlínou a jejím zpracováním žáci seznamují v projektových dnech.

- a) seznámení se s principy práce s hlínou (výroba, sušení, vypalování, glazura)
- b) návrhy práce či práce dle přesného zadání
- c) výstava hotových prací, či použití pro výzdobu školy

3. Personální a materiální zajištění

- hlavní koordinátor Jitka Tošovská – koordinátor EVVO

Třídní či odborní učitelé v daných třídách

Materiál: keramická hlína, glazury, tvořítka, nádoby na glazury, sádra pro výrobu forem

4. Rozpočet

Keramická hlína	7.000,00 Kč
Glazury	3.000,00 Kč
Tvořítka	1.200,00 Kč
Nádoby na glazury	1.100,00 Kč
Sádra	800,00 Kč
CELKEM	11.100,00 Kč

Náklady požadované z FEVO celkem: 8.000,00 Kč

Další náklady hradí škola

9. DOPORUČENÍ

V naší škole učitel ve velké míře spolupracuje s rodiči na cíleném směřování žáka. Je brán ohled na možnosti dítěte, jeho další rozvoj či doladění nedostatků z výuky ve škole. Práce učitele bez spolupráce s rodinou není možná.

Ze zdrojů koncentračních jader při výuce pracovních činností na prvním stupni ve škole využíváme kombinaci životní reality a předepsané učební látky. Z typů koncentračních jader je využíván výchovně vzdělávací cíl. Žáci jsou vedeni k samostatné práci a jejímu dokončování. Při těchto pracích je rozvíjena vůle jednotlivých žáků. U jednotlivých žáků je sledována jejich zručnost, motorika ruky a prostorová orientace. Proto u některých žáků není kladen důraz na preciznost výrobku, ale práce je považována za terapeutickou. Jednotlivé operace rozvíjejí jemnou motoriku i prostorovou orientaci. Po malých krůčcích pak žáky vedeme ke stále složitějším operacím, které postupně zvládají.

Od první třídy jsou děti vedeny k respektování sebe navzájem. Při komunikaci se děti učí neskákat si navzájem do řeči, vyslechnout vyprávění druhých a respektovat odlišné názory. Společně se podle svých individuálních možností podílejí na přípravách slavností a společně slaví narozeniny. Výtvarná dílka dětí dotvářejí příjemnou atmosféru třídy i celé školy. Jednotlivé prostory jsou vymalovány příjemnými pastelovými barvami. S malými „třídními“ či individuálními úspěchy jsou seznamováni všichni žáci školy na pravidelných společných setkáních. Malé děti tak mohou vzhlížet ke svým starším vzorům a mohou se těšit, že něco podobného také dokážou.

Od prvních tříd jsou děti vedeny ke třídění odpadu v rámci třídy. K tomu slouží označené nádoby. Po velmi krátké době jsou schopny správně odpad třídít. Od páté třídy se děti podílejí na likvidaci a třídění odpadu v rámci celé školy. Pomáhají při třídění plastových lahví, ty jsou pak sváženy firmou, která se zabývá recyklací těchto plastů.

V hodinách pracovních činností začínáme s dětmi pracovat zásadně s přírodními materiály. Děti si zkusí zpracovávat ovčí rouno, lámat len, pěstovat pšenici, vymlátit ji, umlít a upéct chleba. Upečený chléb pak rozdělí mezi mladší i starší spolužáky. Společná práce je pro třídu velmi prospěšná a děti poznávají, že za každou věcí je práce, která není na první pohled viditelná.

V projektových týdnech se děti učí poznávat stromy, vysazovat nové a starat se o jejich zdárný růst. V průběhu školního roku se aktivně podílejí na zvelebování školní zahrady. Všechny třídy i prostory školy jsou vybaveny nádobami na třídění odpadu. V rámci dne země jsou děti hravou formou seznámeny s tím, co se s odpady děje dál a že třídění odpadu je velmi prospěšné. Starší děti pak v rámci exkurze navštíví závod, který tříděný odpad dále zpracovává.

Jako velmi přínosné se jeví pracovat v blocích. V těch se mohou zpracovávat různá témata hodně do hloubky a děti si činnosti v těchto blocích prožijí pomocí všech smyslů. Propojovat se tak mohou praktické činnosti s hlavním vyučováním. Příkladem propojení tohoto propojení jsou bloky „Od ovečky ke klubíčku“, „ Od zrníčka ke chlebu“ a „Od semínka ke květině“.

Ani významné krajinné celky nezůstávají dětem skryté. Formou výletů k přírodním rezervacím se seznamují s životem v těchto lokalitách. Velmi častou aktivitou ve spolupráci s ekocentrem je čištění části lesa. V zimním období děti přikrmují ptactvo do vlastnoručně vyrobených krmítek.

V naší škole dochází k velkému mezipředmětovému propojování humanitních, přírodovědných, uměleckých i praktických předmětů, proto didaktická pravidla EVVO mohou být uplatňována ve všech okruzích. Velkou měrou k tomu přispívá i to, že větší část jednotlivých předmětů učí ve třídě jeden učitel, který je zároveň třídním v dané třídě. Děti se postupně seznamují s tradicemi regionu, s tradičním zpracováním materiálu, s výrobou potravin tradičním způsobem a s bezprostředním okolím školy. Postupně se vědomosti rozšiřují na vzdálenější oblasti. Na prvním stupni je výuka hodně názorná. Děti si mohou jednotlivé vědomosti doslova „osahat“. Například zpracování ovčího rouna si děti vyzkouší prakticky, stejně tak i stavbu domu, pečení chleba, výrobu másla, třídění a další zpracování odpadů.

Při poznávání blízkého okolí je nejlepší procházka k soutoku řek či historickým jádrem, s výstupem na vyhlídkovou věž. Velkou důležitost přikládáme týmové práci (zpracování malých či větších projektů v týmu). Ideální příklad je zapojení všech dětí ve třídě do stavby domu nebo pece. Jedni nosí cihly, další míchají maltu a další mohou stavět. Při těchto činnostech je třeba dobře práci rozvrhnout a promyslet rozložení skupin, aby byly rovnoměrné.

Sociální vztahy jsou ve třídách také v popředí zájmu. Ve spolupráci s výchovným poradcem školy probíhají v rámci školního roku programy v jednotlivých třídách. Třídy minimálně jednou ročně vyjíždějí na dlouhodobější pobyty v přírodě. Při všech aktivitách je brán zřetel na věk a složení třídy a podle toho třídní učitel volí program pro danou třídu.

Součástí celého EVVO je i celkové prostředí školy. Týká se to nejen tříd, ale i chodeb, jídelny a šaten. V jednobarevném, strohém a nepřívětivém prostředí školy tráví žáci velkou část dne. Nevlídnost školních interiérů je často ovlivňována praktickým faktorem, protože okna bez záclon, dlaždičky a linoleum jsou snadněji udržitelné v čistotě a pracovníkům provádějícím úklid dá minimální práci. Pro zdravý vývoj dětí je třeba bojovat za estetickou úroveň školy a prostory zkrášlovat dětskými pracemi a trvalou výzdobou. Esteticky ztvárněný prostor má nepochybně silný vliv na žáky. Tato činnost by neměla postrádat prvky tzv. domácí ekologie. Pod tímto pojmem si můžeme představit vědomé osvojování návyků a postupů pro školu i domácnost, které jsou vůči přírodě ohleduplnější a šetrnější k lidskému zdraví.

Základní pojmy z ekologického slovníčku si žáci prvního stupně základní školy osvojují, většinou ještě nevědomky v souvislosti s pracovní aktivitou v hodinách hlavního vyučování, pracovních činností či při třídění a likvidaci odpadu, který společně produkují ve třídách. Pedagogové se všemi možnými způsoby snaží v dětech rozvíjet kladné hodnotové orientace ve vztahu k přírodě a zvyšovat úctu k životu a komunikaci mezi dětmi i dospělými.

Další aktivitou, která se výrazně podílí na rozvoji EVVO jsou slavnosti. Na slavnost se musíme připravit, vyzdobit prostory a připravit si například lampiony na „Martinskou slavnost“. Je to výborná příležitost pro společné prožívání i mezi mladšími a staršími dětmi ve škole.

Nejrozšířenější slavností, kde vynikne dítě individuálně, je oslava narozenin. Dítě může připravit pro své spolužáky občerstvení. Ostatní mu zase přinesou (mohou ho samozřejmě i vytvořit) malý dárek a popřejí mu k narozeninám. Abychom dítě odlišili, dáme mu na hlavu korunu a plášť. Ono je pro dnešní den králem. Může mít přání, které mu ostatní vyplní (společná hra, čtení oblíbené pohádky nebo nakreslení obrázků od ostatních spolužáků – může z toho vzniknout knížka). Další slavnosti, které můžeme využít v průběhu roku je Michaelská slavnost, svátek sv. Martina (kde se děti stejně

jako Martin o plášť dělí o své martinské rohlíčky), Adventní spirála, Jarmark, Jarní slavnost, Den Země a Jánská slavnost. Každé slavnosti předchází vyprávění nebo pohádka o dané slavnosti, které je přizpůsobeno věku dětí.

Při hodinách pracovních činností v první třídě používáme neprané i prané ovčí rouno. Na tkaní i pletení používáme 100% vlnu zn. Exklusiv. Děti si samy vyrobí stávek a jehlice. Na pletení ve třetí třídě použijeme jehlice z 1. třídy. Návrh je důležité vystavit a mít na očích po celou dobu práce. Pro děti je to jakýsi závazek, který je povzbuzuje při práci.

V průběhu několika let jsme si ověřili, že mezi první až třetí třídou nevádí, pokud děti činnosti v jednotlivých ročnících nezvládnou do konce školního roku a přesáhnou do další třídy. Ve třetí třídě by však měly čepice dokončit do konce školního roku. Vždy je třeba, aby dítě svou práci dokončilo. Pokud mu síly z individuálních důvodů nestačí, je možná dopomoc rodiče. Tato zkušenost ovšem platí pro děti, které nemají individuální vzdělávací plány. Tyto děti mají své vzdělávání upravené dle svých schopností a velmi často se k činnostem, které jsme popisovali výše, dostávají až ve vyšších ročnících. Velmi složité je pro děti s individuálními potřebami háčkování. Z dlouholetého pozorování jsme si ověřili, že háčkování některé děti vůbec nezvládnou, ač by se mohlo zdát, že je jednodušší než pletení.

Ve čtvrté třídě je při křížkové výšivce nejdůležitější správně založit vzor. Dětem může pomoci předkreslení motivu voskovým bločkem na tkaninu. Při vyšívání je třeba zpočátku pracovat po jednotlivých řadách a měnit v nich barvy (děti se v práci velmi často ztrácejí). Křížkovou výšivku lze pojmout různými způsoby. Ideální (levná) byla tužená jutová tapeta, která se postupně přestala vyrábět. Náhradou jí může být klasická kanava s většími otvory (je však měkká a dětem stěžuje práci) nebo přírodní jutové tašky. Tyto tři textilie je možné vyšívat bavlnkami a příprava je shodná s křížkovou výšivkou, kterou provádíme na textilií zaslanou z Německa (jen u tašek je třeba ji nejprve rozpárat, aby se dětem práce lépe dařila. Po skončení výšivky ji opětovně sešijeme na stroji). Tu vyšíváme 100% vlnou Exklusiv.

V páté třídě je dobré před samotným pletením všem dětem ve třídě našít bavlněné pytlíčky, které slouží na ukládání rozdělané práce. Před pletením ponožek dětem vymyslíme společnou práci. Děti pletou na dvou jehlicích čtverečky z vlny a opakují

nebo se na nich učí pletení obrace. Ze čtverečků vymyslíme polštářek, deku nebo kapsář. Vše slouží pro potřeby třídy nebo školy. Náročnější výrobek dokončuje pedagog. Vlastní pletení ponožek pak děláme s pěti jehlicemi a na pletení používáme vlnu Merino v barvě smetanové či bílé, kterou si děti obarví svými zvolenými odstíny.

Při pletení ponožek v páté třídě můžeme podle zkušeností z dlouhodobých pozorování říci, že z dvaceti dětí ve třídě zvládnou samostatné pletení ponožek čtyři děti. S dohledem učitele zvládne vyplétání paty a špičky dalších deset. Zbýlých šest dětí není schopno práce ani pod dohledem a pro jejich pocit úspěchu je lepší jim s obtížným krokem výrazně pomoci. Tyto děti mají většinou potíže s jemnou motorikou a jsou schopny naučit se, i když s obtížemi, pouze jednodušší kroky dané práce.

Práce s dalšími materiály jsou součástí hodin pracovních činností nebo jsou začleněny do hlavního vyučování jako součást intenzivního prožívání daného celku. Nejsou to hlavní ročníkové práce, ale mají návaznost na koloběh roku (svátky v průběhu roku) či navazují na hlavní vyučování nebo jsou potřebné pro systematickou výuku hodin Pč.

Jedna z prací s dalšími materiály je výroba lampionů v 1. až 3. třídě. Náročnost výroby lampionů volí učitel podle zdatnosti dětí. První třída vyrábí lampiony jednodušší a postupně se náročnost zvyšuje. Pro jejich zdobení si učitel vybírá nejrůznější motivy od legendy o sv. Martinovi, podzimní motivy, noční oblohu a další. I technika, kterou se lampion zdobí, je různá. Používá se frotáž, vystřihování a podlepování nebo vrstvení hedvábného papíru. Pro třídu je důležité jednotlivé motivy neopakovat.

Další prací je výroba sešitů na hodiny pracovních činností. Během let jsme si ověřili, že nejdéle v páté třídě by si měly děti vyrobit sešit. Klasické sešity se neosvědčily (nedají se do nich dobře vložit stříhy). Dětem sešit slouží k zápisu teorie a ukládání návrhů a stříhů, které vytvářejí v jednotlivých ročnících.

Práce s hlinou je další činností, při které se zpracovává další materiál. Při zpracování znaků měst je dobré se věnovat nějakému tématu, např. znaky měst, kterými protéká Labe, Vltava aj. Ze znaků pak můžeme vytvořit didaktickou pomůcku, která zároveň může vytvářet zajímavou výzdobu v prostorách školy.

ZÁVĚR

System waldorfského vzdělávání je rozdělen do tří částí - předškolní věk, vzdělávání na základní škole a na středním stupni. Již v předškolním věku děti zpracovávají přírodní materiály, které jsou jim velmi blízké. Zábavnou formou dochází k rozvoji jemné motoriky a citu pro barvu při tkání, modelování z včelího vosku a akvarelovém malování. Hrubá motorika je u dětí rozvíjena pomocí říkadel spojených s pohybem, tanečků a cvičení na balančních pomůckách.

Na základní škole se na tyto činnosti navazuje a jednotlivé schopnosti se zdokonalují. V dětech se již probouzejí volní vlastnosti a s nimi touha po zdokonalení sebe sama. Přírodní materiály děti na prvním stupni zpracovávají tradičním ručním způsobem. Vždy se dbá na dokončení práce. Její rozsah může učitel upravit s ohledem na individuální potřeby dítěte. Na druhém stupni se postupně přechází od ručního zpracování ke strojovému. Na základě znalostí historického vývoje řemesel a propojení zručnosti, kterou děti získají na prvním stupni, dochází k zapojování stále náročnějších činností do vyučování pracovních činností. Neustále probíhá propojování s EVVO a dalšími vyučovanými předměty. Děti získávají prostorovou představivost a vhléd do složitějších pracovních úkonů.

Na středním stupni se studentům předkládají ke zpracování nejrůznější úkoly. Studenti vycházejí ze zkušeností, které nabyly na základní škole. Zúročují tak své vědomosti a nabývají dalších zkušeností při zpracování kamene, hliněných a dřevěných plastik podle svých návrhů. Na střední škole se vyučuje architektura, její historický vývoj a moderní směry. Každý student na závěr tohoto bloku zpracovává architektonický návrh budovy dle zadání. V dějinách umění si pak studenti představí jednotlivá historická období. Kresby, malby a projekty pak prezentují na vernisáži.

Propojení pracovních činností a projektů EVVO je velmi zajímavé a pro děti prospěšné. Dlouhý časový úsek věnují jednomu tématu, které mohou intenzivně prožívat, získat v něm přehled, zručnost a pocit úspěchu. Ten je obzvlášť pro děti se slabšími studijními výkony velmi důležitý. Tato práce může být inspirací pro učitele na prvním stupni. Je zde ukázána možnost propojení projektu EVVO do hodin pracovních

činností. Zároveň se tu mohou inspirovat učitelky mateřských škol, které by do svých činností chtěly zapojit prvky waldorfské pedagogiky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

CAHA, M., PIŇOSOVÁ, Y., VASILEVOVÁ, L. *Týden pro udržitelný život*. Horní Maršov: SEVER, 2005. ISBN 80-86838-05-6.

COUFALOVÁ, J. *Projektové vyučování*. 1.vyd. Praha: FORTUNA, 2010. ISBN 80-7168-958.

DACEY, J. S., LENNON, K. H. *Kreativita*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7169-903-9

DLOUHÁ, J. *Vědění a participace Teoretická východiska environmentálního vzdělávání*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1656-8.

HOUŠKA, T. *Škola hrou*. Praha: MISTRAL, ISBN 80-900704-7-7.

HOUŠKA, T. *Škola pro třetí tisíciletí*. Praha: Papyrus, 1995. ISBN 80-9019740-4-3.

HRADIL, R. *Lidstvo na rozcestí*. Jihlava: EKON, 2010. ISBN 978-80-86600-66-6.

LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-205-X.

MÁCHAL, A., HUSTÁK, J., SLÁMOVÁ, G. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. 3.vyd. Brno: Rezekvítek, 2001. ISBN 80-902954-1-X.

MÁCHAL, A. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Blansko: Rezekvítek, 2000. ISBN 80-902954-0-1.

MIŇHOVÁ, J., *Mentálně hygienické aspekty výtvarné činnosti dětí mladšího a středního školního věku*. Praha: Univerzita Karlova, 2009.

MIŇHOVÁ, J., *Sozial - psychologie Aspekte der Tätigkeit*. Erlangen: Palm & Enke 2003.

MOLDAN, B. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. 1.vyd. Praha: Karolinum,

2006. ISBN 80-246-0246-6.

PALENČÁKOVÁ, J., ŠEBESTA, K. *Aktivní naslouchání při vyučování*. 1.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2006. ISBN 80-7367-101-8.

PROKOP, F. *Setkání s ekohrou*. Praha: Pražské ekologické centrum, 1991.

STERNBERG, R. J. *Úspěšná inteligence: jak rozvíjet praktickou a tvůrčí inteligenci*. Praha: GRADA, 2001. ISBN 80-247-0120-0.

TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*. 1.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7367-527-1.

VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4.

VALENTA, J. *Projektová metoda*. 1.vyd. Praha: IPOS, 1993. ISBN 80-7068-066.

VONDROVÁ, P. *Výtvarné hrátky a pohádky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1789-0.

časopis *Člověk a výchova*. č. 2/1996. České sdružení pro waldorfskou pedagogiku.

časopis *Člověk a výchova*. č. 7/1997. České sdružení pro waldorfskou pedagogiku

časopis *Člověk a výchova*. č. 1/1998. České sdružení pro waldorfskou pedagogiku.

časopis *Člověk a výchova*. č. 2/1998. České sdružení pro waldorfskou pedagogiku.

časopis *Bedrník*. č. 2/2010. Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory - SEVER. ISSN 1801-1381.

CD *Didaktické a metodické materiály zaměřené na EVVO mateřských škol*. Vypracováno v rámci veřejné zakázky č. 26/2007 Středočeského kraje.

Zeitschrift zu Pädagogik Rudolf Stainers. *Erziehungskunst*. Greiserdruck Rastatt, 9/2000. ISSN 0014-0333.

Zeitschrift zu Pädagogik Rudolf Stainers. *Erziehungskunst*. Greiserdruck Rastatt, 4/2000. ISSN 0014-0333.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

OBR. Č. 1: PRVNÍ ČÁST LEPORELA - OVEČKY NA PASTVĚ	47
OBR. Č. 2: DRUHÁ ČÁST LEPORELA - STRÍHÁNÍ OVEČEK	48
OBR. Č. 3: TŘETÍ ČÁST LEPORELA - PRANÍ VLNY	48
OBR. Č. 4: ČTVRTÁ ČÁST LEPORELA - ČESÁNÍ VLNY	49
OBR. Č. 5: PŘEDENÍ VLNY NA KOLOVRÁTKU	49
OBR. Č. 6 A Č. 7: ZNÁZORNĚNÍ PŘEDENÍ DO LEPORELA; CELÉ LEPORELO	50
OBR. Č. 8: UKÁZKA VÝROBKŮ - TKANÁ TAŠTIČKA - VÝSTAVA PRACÍ VE TŘÍDĚ	52
OBR. Č. 9, 10, 11: PLETENÍ NA PRSTECH; PRSTOVÉ PLETENÍ - PRÁCE VE SKUPINĚ; PLETENÍ NA PRSTECH - ČÁST ŠVIHADLA	54
OBR. Č. 12: V DÍLNÁCH PŘI VÝROBĚ JEHLIC	55
OBR. Č. 13: UKÁZKA PODŠITÍ „KABÁTKU“	56
OBR. Č. 14: HOTOVÉ „KABÁTKY“ NA FLÉTNIČKU	57
OBR. Č. 15: HÁČKOVÁNÍ PYTLÍČKU NA ŽONGLOVACÍ MÍČKY	64
OBR. Č. 16: VE TŘÍDĚ PŘI HÁČKOVÁNÍ	64
OBR. Č. 17: NÁVRHY ČEPIC - VÝSTAVA NA NÁSTĚNCE TŘÍDY	68
OBR. Č. 18 A OBR. Č. 19: DĚTI PŘI PLETENÍ ČEPIC; DĚTI PŘI PLETENÍ ČEPIC	70
OBR. Č. 20: PRVNÍ HOTOVÉ VÝROBKY - VÝSTAVA VE TŘÍDĚ	70
OBR. Č. 21 A OBR. Č. 22: INSTALACE VÝSTAVY V PROSTORÁCH ŠKOLY; INSTALACE VÝSTAVY V PROSTORÁCH ŠKOLY	71
OBR. Č. 23: VYPRACOVÁNÍ NÁVRHU ŠKOLNÍ ROK 2011/2012	72
OBR. Č. 24: NÁVRHY DĚTÍ ŠKOLNÍ ROK 2011/2012 - VÝSTAVA VE TŘÍDĚ	72
OBR. Č. 25: ŠITÍ JEHELNIČKU ŠKOLNÍ ROK 2011/2012	73
OBR. Č. 26: DĚTI PŘI VYŠÍVÁNÍ	74
OBR. Č. 27 A OBR. Č. 28: PLETENÍ HLADCE A OBRACE NA DVOU JEHLICÍCH; HOTOVÝ SPOLEČNÝ VÝROBEK - DEKA	75
OBR. Č. 29: BARVENÍ VLNY A PYTLÍČKŮ NA PONOŽKY	77
OBR. Č. 30: PLETENÍ PONOŽEK V PÁTÉ TŘÍDĚ	78
OBR. Č. 31 A OBR. Č. 32: DĚTI PŘI VÝROBĚ LAMPIONŮ 3. TŘÍDA; DĚTI PŘI VÝROBĚ LAMPIONŮ 3. TŘÍDA	80
OBR. Č. 33: PŘEKRESLOVÁNÍ DESEK PODLE NÁVRHU	81
OBR. Č. 34: VYBARVOVÁNÍ DESEK PODLE NÁVRHU	81
OBR. Č. 35: SLEPOVÁNÍ VNĚJŠÍCH DESEK A VNITŘKU	82
OBR. Č. 36: DOKONČOVÁNÍ SEŠITU	82
OBR. Č. 37: UKÁZKA HOTOVÉHO SEŠITU	82
OBR. Č. 38: PRÁCE NA KERAMICKÝCH ZNACÍCH	85
OBR. Č. 39: VÝZDOBA Z KERAMICKÝCH ZNAKŮ - CHODBA ŠKOLY	85

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – ŠVP ZÁKLADNÍ ŠKOLY WALDORFSKÉ	I
---	---

PŘÍLOHY

Příloha A – ŠVP Základní školy Waldorfské Pardubice

Pracovní činnosti

Charakteristika vzdělávací oblasti

Vzdělávací obsah této oblasti je realizován v průběhu celého základního vzdělání a je určen všem žákům (tedy chlapcům i dívkám bez rozdílu).

Oblast Člověk a svět práce postihuje široké spektrum pracovních činností a technologií, vede žáky k získání dovedností v různých oborech lidské činnosti a přispívá k vytváření životní a profesní orientace žáků. Pracovní výchova je úzce propojena s uměleckou výchovou a probuzené tvůrčí schopnosti se v pracovních činnostech mnohostranně uplatňují. Vytváření smysluplných a estetických výrobků a prací posiluje vůli a cit, rozvíjí představitost, smysl pro celek i detail, má rozhodující vliv na pracovní inteligenci. Žáci se učí pracovat s různými materiály a osvojují si základní pracovní dovednosti a návyky. Učí se plánovat, organizovat a hodnotit pracovní činnost samostatně i v týmu. Ve všech tematických okruzích jsou soustavně vedeni k dodržování zásad bezpečnosti a hygieny při práci.

Koncepce vzdělávací oblasti Člověk a svět práce vychází z konkrétních životních situací, v nichž žáci přicházejí do přímého kontaktu s lidskou činností a technikou v jejich rozmanitých podobách a širších souvislostech. Praktická činnost je ve zvýšené míře zastoupena i ve výuce jiných předmětů a umožňuje žákům získat nejen zručnost, ale díky vlastnímu úsilí i představu o ceně lidské práce a úctu k produktům pracovní činnosti. Žáci se seznamují s pracovními činnostmi tak, jak vznikaly v průběhu vývoje společnosti, získávají úctu k úsilí a umu předcházejících generací. Mají pocit sounáležitosti s předcházejícími i budoucími generacemi a učí se porozumět procesům probíhajícím ve světě, v přírodě a společnosti. Stejně jako v ostatních předmětech jsou dané pracovní činnosti cíleným pedagogickým záměrem, který důsledně sleduje zdravý vývoj žáka a napomáhá jeho dalšímu osobnostnímu rozvoji.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a svět práce je na prvním stupni rozdělen na čtyři tematické okruhy: Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce a Příprava pokrmů.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti

Prostřednictvím vzdělávací oblasti člověk a svět práce rozvíjejí žáci své klíčové kompetence těmito způsoby:

Kompetence k učení:

Žáci jsou vedeni k:

- samostatnému a efektivnímu zacházení s pracovními materiály a k hledání vlastních učebních strategií.
- .
- samostatnému pozorování a experimentování.
- autentickému a objektivnímu poznávání okolního světa, k potřebné sebedůvěře, k pozitivnímu postoji a hodnotám ve vztahu k práci, technice a životnímu prostředí.
- poznání, že technika jako významná součást lidské kultury, je vždy úzce spojená s pracovní činností člověka.

Kompetence k řešení problémů:

Žáci jsou vedeni k:

- samostatnému řešení problémů na základě získaných zkušeností a poznatků.
- ověřování správnosti řešení problémů a aplikování těchto postupů v praktických situacích.
- plánování své práce a překonávání překážek.

Kompetence komunikativní:

Žáci jsou vedeni k:

- hodnocení vlastní práce i práce svých vrstevníků.
- vyjadřování a formulovat svých myšlenky, postojů a pocitů.
- práci s technickou dokumentací (orientaci v pracovních postupech).
- ke spolupráci s druhými.
- zážitku pracovních aktivit jako příležitosti k seberealizaci.
- využívání odborných pojmů z okruhu prováděných prací.

Kompetence sociální a personální:

Žáci:

- pracují formou skupinové práce se zaměřením na způsoby komunikace ve skupině. Je jim přitom poskytován prostor pro reflexi a sebereflexi projevů chování a jednání.
- při pracovních činnostech si tříbí schopnost ovládat své chování.
- jsou vedeni k vzájemné pomoci, ohleduplnosti, úctě a upevňování dobrých mezilidských vztahů.
- prostřednictvím smysluplné práce získávají pocit sebejistoty, sebeúcty a pozitivních představ o sobě i o světě

Kompetence občanské:

Žáci jsou vedeni k:

- vzájemnému soužití na základě rovných práv a povinností.
- rozvíjení dovednosti pohotově reagovat v nenadálých krizových situacích (poskytnutí účinné pomoci).
- ochraně zdraví i zdraví svých spolupracovníků.
- přijímání nových rolí v pracovních skupinách a podílení se na kvalitě společné práce.
- orientaci v různých oborech lidské činnosti, formách duševní a fyzické práce.

Kompetence pracovní:

Žáci jsou vedeni k:

- pozitivnímu vztahu k práci a odpovědnosti za kvalitu svých i společných výsledků práce
- osvojení základních pracovních dovedností a návyků z různých pracovních oblastí
- organizování a plánování své práce
- používání vhodných pracovních nástrojů, nářadí a pomůcek při práci i v běžném životě
- osvojení potřebných poznatků a dovedností významných jeho uplatnění, pro volbu vlastního profesního zaměření a pro další životní a profesní orientaci

- bezpečnému chování na pracovišti
- dodržování pravidel a respektování daných pracovních podmínek
- zhodnocení výsledků své pracovní činnosti hlediska kvality, funkčnosti i z hlediska tradičních kulturních a estetických hodnot
- vytrvalosti a soustavnosti při plnění zadaných úkolů
- uplatňování tvořivosti a vlastních nápadů při pracovní činnosti

K jednotlivým ročníkům

V **1. třídě** je úkolem učitele převést dítě od hry k práci. Při pracovních činnostech je rozvíjena vědomá činnost a zručnost obou končetin.

Ve **2. třídě** se dále rozvíjí nezávislost obou rukou.

Ve **3. třídě** začíná dítě oblékat samo sebe, pracuje na předmětech větších rozměrů

Ve **4. třídě** je zařazena křížková výšivka, jako pomoc vývoji v tomto věkovém stupni. Prostřednictvím smysluplné práce získává jistotu a vnitřní pevnost. Probouzí se porozumění pro funkci výrobku a z toho plynoucí smysluplné tvarování výrobku.

V **5. třídě** bývá zavedena technika pletení dokola s pěti jehlicemi, jako odpověď na nově vzniklou potřebu harmonie, kterou dítě v tomto věku v sobě pociťuje. Ruce a nohy se oblékají, v řemeslných činnostech se učí tvarovat konvexní formy.

Pracovní činnosti

1. stupeň

Očekávané výstupy RVP	Výstupy školy	Učivo	Přesahy a vazby, průřezová témata;
<p>PRÁCE S DROBNÝM MATERIÁLEM</p> <p>r01 - vytváří jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních materiálů</p> <p>r02 - pracuje podle slovního návodu a předlohy</p> <p>r03 - vytváří přiměřenými pracovními operacemi a postupy na základě své představivosti různé výrobky z daného materiálu</p> <p>r04 - využívá při tvořivých činnostech s různým materiálem prvky lidových tradic</p> <p>r05 - volí vhodné pracovní pomůcky,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - vystřihuje různé tvary z papíru - rozlišuje ovčí rouno a přízi - osvojí si háčkování - osvojí si pletení s jehlicemi - osvojí si dovednost modelovat – tvarovat - vyšívá jednoduché vzory - seznamuje se se správným tříděním odpadů 	<ul style="list-style-type: none"> - výrobky z papíru a přírodnin (ovčí rouno, příze, vosk apod.) - pletení hladce, okrajová oka, přidávání a ubírání ok - jednoduché pletené návrhy a výrobky - základní techniky háčkování - jednoduché háčkové výrobky podle vlastního návrhu - pletení s pěti jehlicemi: ponožky nebo rukavice - základní techniky tkaní, např. na rámu, s karetkami, na hřebenovém stávku - jednoduchý tkaný výrobek - jednoduché techniky ručního šití a vyšívání a jednoduchý výrobek 	<p>OSV1, OSV2, OSV3, OSV4, OSV5, OSV7, OSV8, OSV10, OSV11</p> <p>Člověk a svět</p> <p>Matematika</p>

<p>nástroje a náčiní vzhledem k použitému materiálu</p> <p>r06 - udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazu</p> <p>č02 - porozumí mluveným pokynům přiměřené složitosti</p> <p>č03 - respektuje základní komunikační pravidla v rozhovoru</p> <p>č04 - pečlivě vyslovuje, opravuje svou nesprávnou nebo nedbalou výslovnost v krátkých mluvených projevech</p>		<ul style="list-style-type: none"> - seznámení se s tradičními řemesly, tradičními zemědělskými a stavebními postupy - praktické vyzkoušení některých řemesel 	
<p>KONSTRUKČNÍ ČINNOSTI</p> <p>r07 - zvládá elementární dovednosti a činnosti při práci se stavebnicemi</p> <p>r08 - provádí při práci se</p>		<ul style="list-style-type: none"> - stavba modelu obydlí podle vlastního návrhu - praktické vyzkoušení stavebních postupů - práce s jednoduchými nástroji a nářadím 	<p>OSV1, OSV2, OSV3, OSV4, OSV5, OSV7,</p>

<p>stavebnicemi jednoduchou montáž a demontáž</p> <p>r09 - pracuje podle slovního návodu, předlohy, jednoduchého náčrtu</p> <p>r10 - dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne první pomoc při úrazu</p>		<p>- jednoduché postupy opracování dřeva</p> <p>- jednoduché výrobky ze dřeva a kůry</p>	<p>OSV8, OSV10, OSV11</p> <p>Člověk a svět</p> <p>Matematika</p>
<p>PĚSTITELSKÉ PRÁCE</p> <p>r11 - provádí pozorování přírody, - zaznamená a zhodnotí výsledky pozorování</p> <p>r12 - pečuje o nenáročné rostliny</p> <p>r13 - provádí jednoduché pěstitelské činnosti, samostatně vede pěstitelské pokusy a pozorování</p> <p>r14 - ošetřuje a pěstuje podle daných zásad pokojové i jiné rostliny</p> <p>r15 - volí podle druhu pěstitelských činností správné pomůcky, nástroje</p>		<p>- zalévání a pěstování pokojových květin</p> <p>- pozorování v procesu získávání potravin ze zemědělských plodin – na příkladu obdělávání vlastního pole, sklizně a pečení chleba</p> <p>- zpracování obilí (sklizeň, mlácení, zbavování plev, mletí)</p> <p>- seznámení se základními zemědělskými plodinami a jejich vegetačním cyklem</p>	<p>OSV1, OSV2, OSV3, OSV4, OSV5, OSV7, OSV8, OSV10, OSV11</p> <p>ENV1, ENV2, ENV3, ENV4</p> <p>Člověk a svět</p> <p>Matematika</p>

<p>a náčiní</p> <p>r16 - dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazu</p>			
<p>PŘÍPRAVA POKRMŮ</p> <p>r17 - připraví tabuli pro jednoduché stolování</p> <p>r18 - chová se vhodně při stolování</p> <p>r19 - orientuje se v základním vybavení kuchyně</p> <p>r20 - připraví samostatně jednoduchý pokrm</p> <p>r21 - dodržuje pravidla správného stolování a společenského chování</p> <p>r22 - udržuje pořádek a čistotu pracovních ploch, dodržuje základy hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc i při úrazu</p>	<p>- umí připravit jídelní stůl</p>	<p>- seznámení se se základy stolování</p> <p>- příprava jednoduchých pokrmů</p>	<p>Projekty – měsíční a roční slavnosti</p>

v kuchyni			
	<p>1. TŘÍDA</p> <ul style="list-style-type: none"> - vystřihuje jednoduché tvary z papíru - vytváří jednoduché výrobky z přírodnin - osvojí si pletení na dvou jehlicích - seznámí se s modelováním - rozumí pokynům učitele - rozlišuje jednoduché činnosti vystřihnout, slepit, ohnout, vymodelovat, uplést, namotat atd. - zvládne jednoduchou práci dle slovního návodu učitele - zvládá základní dovednosti při práci se stavebnicemi - zvládne základní péči o 	<p>1. TŘÍDA</p> <ul style="list-style-type: none"> - výrobky z papíru a přírodnin - práce s ovčím rounem a přízí, drobné výrobky z nich - pletení hladce, okrajová oka, jednoduché - pletené výrobky - práce s včelím voskem - tkaní z vlny - lepení - stříhání - modelování - namotávání, atd. - práce se stavebnicí - zalévání květin - příprava na svačinu - úklid svého místa - příprava ke stolování ve školní jídelně - společné stolování při svačině a obědě 	

	<p>pokožkové květiny</p> <ul style="list-style-type: none"> - umí připravit jídelní stůl - zvládne správně uložit příbor <p>(seznámí se s tvarováním těsta)</p> <ul style="list-style-type: none"> - stoluje tiše a klidně - uklidí si své místo - umí popřát dobrou chuť - učí se pravidlům správného stolování a společenského chování <p>2. TŘÍDA</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozvíjí dovednost stříhat a lepit - vytváří jednoduché výrobky z tradičních i netradičních materiálů - osvojí si techniku háčkování krátkého sloupku - rozpozná ovčí rouno (vlnu) a bavlnu 	<p>2. TŘÍDA</p> <p>lepení, stříhání, trhání, modelování práce s různými materiály</p> <p>-základní techniky háčkování -jednoduché háčkované výrobky podle vlastního návrhu</p>	
--	---	---	--

	<p>-osvojuje si dovednost modelovat - tvarovat</p> <p>-začíná pracovat dle barevné předlohy uvede své pracovní místo do pořádku</p> <p>-seznamuje se správným tříděním papíru, plastu a ostatních odpadků</p> <p>-dodržuje zásahy hygieny, rozvíjí své dovednosti při práci s jednoduchými stavebnicemi, samostatně zvládne základní péči o pokojové květiny, dokáže připravit jídelní stůl a umí bezpečně uložit příbor</p> <p>stoluje tiše a klidně</p> <p>-uklidí si své místo</p> <p>umí popřát dobrou chuť</p>	<p>-vyprávění o bavlníku</p> <p>-modelování</p> <p>-odkládání odpadků do koše, třídění papírů, plastů a ostatních odpadků</p> <p>-úklid a mytí</p> <p>-práce se stavebnicí</p> <p>zalévání květin</p> <p>-příprava na svačinu</p> <p>-úklid svého místa</p> <p>-příprava ke stolování ve školní jídelně</p> <p>-společné stolování při svačině a obědě</p>	
--	---	--	--

	<p>3. TŘÍDA</p> <ul style="list-style-type: none"> -prohlubuje dovednost přesně stříhat a lepit -rozezná kvalitu vybraných materiálů (kámen, dřevo, látka, papír) -osvojí si techniku tvarování keramické hlíny -samostatně vytváří jednoduché výrobky z tradičních i netradičních materiálů -osvojí si techniku pletení hladce a obrace, ubírání a přidávání ok nebo háčkování krátkých a dlouhých sloupků -vytvoří pokrývku hlavy technikou pletení nebo háčkování -využívá při tvořivých činnostech poznatky o lidových 	<p>3. TŘÍDA</p> <ul style="list-style-type: none"> -stříhání a lepení -práce s tradičním i netradičním materiálem -práce s keramickou hlínou -výrobky z různých materiálů -pletení nebo háčkování -barevný návrh -pletení nebo háčkování čepice -seznámení se s tradičními řemesly, tradičními zemědělskými a stavebními 	
--	--	---	--

	<p>tradicích</p> <ul style="list-style-type: none"> -tvoří vlastní návrhy výrobků a začíná volit vhodné nástroje a pomůcky k výrobě potřebné -uvede své pracovní místo do pořádku dovede třídít papír, plast a ostatní odpadky -dodržuje zásady hygieny -- dokáže pracovat s jednoduchými stavebnicemi, vytváří jednoduché výrobky dle návodu, případně vlastního návrhu -samostatně pečuje o nenáročné rostliny -provádí přípravu půdy a výsev obilí, zaznamená poznatky ze setí, -provádí pozorování růstu obilí, vyjmenuje postup přípravy půdy 	<p>postupy</p> <ul style="list-style-type: none"> -praktické vyzkoušení některých řemesel -výroba jednoduchých výrobků dle vlastního návrhu -práce se stavebnicemi, -vytváří vlastní stavební materiál pro modelování měst -provádí zálivku -zaseje obilí -seznáme se základními zemědělskými plodinami -pozoruje vegetační cykly obilí -historie pěstování obilovin -sklizen obilí, mlácení, zbavování plev 	
--	---	--	--

	<p>k setí</p> <ul style="list-style-type: none"> -rozezná jednotlivé nářadí pro zpracování půdy a setí -umí s pomůckami a nářadím pracovat dokáže samostatně připravit jídelní stůl -chová se vhodně při stolování -stoluje tiše a klidně -uklidí si své místo -umí popřát dobrou chuť <p>4. TŘÍDA</p> <ul style="list-style-type: none"> -přesně stříhá a vystříhuje a lepí -rozezná kvalitu vybraných materiálů -samostatně vytváří jednoduché výrobky z tradičních i netradičních materiálů -vytváří svůj vlastní návrh na 	<ul style="list-style-type: none"> -práce s rýčem, motykou, ostatním nářadím -seznámí se pluhem, válcem, branami atd. <p>-společné stolování</p> <p>4. TŘÍDA</p> <ul style="list-style-type: none"> -stříhání a lepení -práce s tradičním i netradičním materiálem -práce s keramickou hlinou 	
--	---	---	--

	<p>křížkovou výšivku</p> <ul style="list-style-type: none"> -vyšívá dle svého návrhu -osvojí si vyšívání křížkovým stehem -rozvíjí dovednosti při šití a střihání látky -seznamuje se -uvede své pracovní místo do pořádku -dovede třídít papír, plast a ostatní odpadky -dokáže pracovat s jednoduchými stavebnicemi -sestaví a demontuje jednoduchý výrobek ze stavebnice -vytváří jednoduché výrobky dle návodu, případně vlastního návrhu -dokáže samostatně připravit jídelní stůl a podílí se na pečení 	<p>-křížková výšivka</p> <ul style="list-style-type: none"> -šití -pracovní barevný návrh pro výšivku -práce se stavebnicí - pečení chleba -společné stolování -úklid po stolování 	
--	---	--	--

	<p>chleba</p> <ul style="list-style-type: none"> -chová se vhodně při stolování -stoluje tiše a klidně -uklidí si své místo -umí popřát dobrou chuť -respektuje pravidla správného stolování a společenského chování <p>5 TŘÍDA</p> <ul style="list-style-type: none"> -přesně stříhá a vystřihuje a lepí -rozezná kvalitu vybraných materiálů -samostatně vytváří jednoduché výrobky z tradičních i netradičních materiálů vytváří svůj vlastní návrh na ponožky nebo rukavice -plete dle svého návrhu ponožky či rukavice 	<p>5. TŘÍDA</p> <ul style="list-style-type: none"> -stříhání a lepení -práce s tradičním i netradičním materiálem -práce s keramickou hlinou -pracovní barevný návrh ponožek -pletení na pěti jehlicích 	
--	--	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> -tvoří vlastní návrhy výrobků a začíná volit vhodné nástroje a pomůcky k výrobě potřebné -uvede své pracovní místo do pořádku -dovede třídit papír, plast a ostatní odpadky -osvojí si práci s řezbářským nožem, vytváří jednoduché výrobky dle vlastního návrhu -pečuje o pokojové rostliny -dokáže samostatně připravit jídelní stůl -chová se vhodně při stolování -stoluje tiše a klidně -uklidí si své místo -umí popřát dobrou chuť 	<ul style="list-style-type: none"> -šití -práce s řezbářským nožem -zálivka -přesazování -společné stolování -úklid po stolování 	
--	--	--	--

Ruční práce

Charakteristika vzdělávací oblasti

Vzdělávací obsah této oblasti je realizován v průběhu celého základního vzdělání a je určen všem žákům (tedy chlapcům i dívkám bez rozdílu).

Oblast Člověk a svět práce postihuje široké spektrum pracovních činností a technologií především v oblasti práce s textilními materiály, vede žáky k získání dovedností v různých oborech lidské činnosti a přispívá k vytváření životní a profesní orientace žáků. Předmět ručních prací je úzce propojen s uměleckou a estetickou výchovou. Probuzené tvůrčí schopnosti se v jednotlivých pracovních činnostech mnohostranně uplatňují. Vytváření smysluplných a estetických výrobků a prací posiluje vůli a cit, rozvíjí představivost, smysl pro celek i detail, má rozhodující vliv na pracovní inteligenci. Žáci se učí pracovat s různými materiály a osvojují si základní pracovní dovednosti a návyky. Učí se plánovat, organizovat a hodnotit pracovní činnost samostatně i v týmu. Ve vybraných tematických okruzích jsou soustavně vedeni k dodržování zásad bezpečnosti a hygieny při práci.

Koncepce vzdělávací oblasti Člověk a svět práce vychází z konkrétních životních situací, v nichž žáci přicházejí do přímého kontaktu s lidskou činností a technikou v jejich rozmanitých podobách a širších souvislostech. Praktická činnost je ve zvýšené míře zastoupena i ve výuce jiných předmětů a umožňuje žákům získat nejen zručnost, ale díky vlastnímu úsilí i představu o ceně lidské práce a úctu k produktům pracovní činnosti. Žáci se seznamují s pracovními činnostmi tak, jak vznikaly v průběhu vývoje společnosti, získávají úctu k úsilí a umu předcházejících generací. Mají pocit sounáležitosti s předcházejícími i budoucími generacemi a učí se porozumět procesům probíhajícím ve světě, v přírodě a společnosti. Stejně jako v ostatních předmětech jsou dané pracovní činnosti cíleným pedagogickým záměrem, který důsledně sleduje zdravý vývoj žáka a napomáhá jeho dalšímu osobnostnímu rozvoji. Významně také přispívá k profesní orientaci a přípravě na budoucí povolání.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti

Prostřednictvím oblasti člověk a svět práce rozvíjejí žáci své klíčové kompetence těmito způsoby:

Kompetence k učení:

Žáci jsou vedeni k:

- samostatnému a efektivnímu zacházení s pracovními materiály a k hledání vlastních učebních strategií.
- využívání osvojených poznatků a dovedností z jiných předmětů
- autentickému a objektivnímu poznávání okolního světa, k potřebné sebedůvěře, k pozitivnímu postoji a hodnotám ve vztahu k práci, technice a životnímu prostředí.
- poznání, že technika jako významná součást lidské kultury, je vždy úzce spojená s pracovní činností člověka.

Kompetence k řešení problémů:

Žáci jsou vedeni k:

- samostatnému řešení problémů na základě získaných zkušeností a poznatků.
- ověřování správnosti řešení problémů a aplikování těchto postupů v praktických situacích.
- plánování své práce a překonávání překážek.

Kompetence komunikativní:

Žáci jsou vedeni k:

- hodnocení vlastní práce i práce svých vrstevníků.
- vyjadřování a formulovat svých myšlenky, postojů a pocitů.
- práci s technickou dokumentací (orientaci v pracovních postupech).
- ke spolupráci s druhými.
- zážitku pracovních aktivit jako příležitosti k seberealizaci.
- využívání odborných pojmů z okruhu prováděných prací.

Kompetence sociální a personální:

Žáci:

- pracují formou skupinové práce se zaměřením na způsoby komunikace ve skupině. Je jim přitom poskytován prostor pro reflexi a sebereflexi projevů chování a jednání.

- při pracovních činnostech si tříbí schopnost ovládat své chování.
- jsou vedení k vzájemné pomoci, ohleduplnosti, úctě a upevňování dobrých mezilidských vztahů.
- prostřednictvím smysluplné práce získávají pocit sebejistoty, sebeúcty a pozitivních představu o sobě i o světě

Kompetence občanské:

Žáci jsou vedeni k:

- vzájemnému soužití na základě rovných práv a povinností.
- rozvíjení dovednosti pohotově reagovat v nenadálých krizových situacích (poskytnutí účinné pomoci).
- ochraně zdraví i zdravý svých spolupracovníků.
- přijímání nových rolí v pracovních skupinách a podílení se na kvalitě společné práce.
- orientaci v různých oborech lidské činnosti, formách duševní a fyzické práce.

Kompetence pracovní:

Žáci jsou vedeni k:

- pozitivnímu vztahu k práci a odpovědnosti za kvalitu svých i společných výsledků práce
- osvojení základních pracovních dovedností a návyků z různých pracovních oblastí
- organizování a plánování své práce
- používání vhodných pracovních nástrojů, nářadí a pomůcek při práci i v běžném životě
- osvojení potřebných poznatků a dovedností významných jeho uplatnění, pro volbu vlastního profesního zaměření a pro další životní a profesní orientaci
- bezpečnému chování na pracovišti
- dodržování pravidel a respektování daných pracovních podmínek
- zhodnocení výsledků své pracovní činnosti hlediska kvality, funkčnosti i z hlediska tradičních kulturních a estetických hodnot
- vytrvalosti a soustavnosti při plnění zadaných úkolů

- uplatňování tvořivosti a vlastních nápadů při pracovní činnosti

K jednotlivým ročníkům

V **6. třídě** zařazujeme jako pomoc vývoji dítěte v době „předpuberty“ šití panenek nebo zvířat z látky (filcu). Podstatným je přitom proces převrácení, vycpání a zformování těla.

V **7. třídě**, na cestě k tělesné zralosti ve vzrůstu a tíze, se pozornost dítěte obrací na nohy – šití bot.

V **8. třídě** je dále rozvíjena schopnost porozumění pro příčinu a následek a tím potřeba porozumět mechanice strojů, jejich stavbě a funkci – šití na šlapacím šicím stroji.

V **9. třídě** je důraz kladen na přesnost a samostatnost při práci – vytváření vlastní stříhů, šití na elektrickém šicím stroji.

Ruční práce

2. stupeň

Očekávané výstupy RVP	Výstupy školy	Učivo	Přesahy a vazby, průřezová témata;
<p>PRÁCE S TEXTILNÍMI MATERIÁLY</p> <p>R01 - provádí jednoduché práce s textilními materiály a dodržuje technologickou kázeň</p> <p>R02 - řeší jednoduché úkoly s vhodným výběrem materiálů</p> <p>R03 - organizuje a plánuje svoji pracovní činnost - užívá střihu, připraví si vlastní jednoduchý náčrt výrobku</p> <p>R05 - dodržuje obecné zásady bezpečnosti a hygieny při práci i zásady bezpečnosti a ochrany při práci; poskytne první pomoc při úrazu</p>	<p>- dokáže používat techniky práce s textilními materiály – pletení, háčkování, stehování, obrubování, šití, vyšívání, šití na šlapacím šicím stroji a elektrickém šicím stroji</p> <p>- dané výrobky vytváří v souladu s praktickým použitím</p> <p>- při zpracování klade důraz na estetiku a pečlivost vyhotovení</p> <p>- učí se vytvářet vlastní střihy a dokumentaci</p>	<p>- šití bot</p> <p>- šití hraček (zvířata z filcu, panenky)</p> <p>- šití uměleckých a praktických výrobků</p> <p>- práce se střihem</p> <p>- seznámení se s výrobou oděvů, ušití konkrétního výrobku</p> <p>- umělecké zpracování ovčího rouna</p> <p>- šití na šlapacím šicím stroji</p> <p>- šití na elektrickém stroji</p>	<p>OSV1, OSV2, OSV3, OSV4, OSV5, OSV6, OSV7, OSV8, OSV9, OSV10, OSV11</p> <p>ENV4</p> <p>DEM2</p> <p>Fyzika – vlastnosti materiálů</p> <p>Matematika – geometrické náčrty, představivost,</p>

			<p>měření</p> <p>Výtvarná výchova – náčrty výrobků</p> <p>Český jazyk – popis postupu</p>
<p>PŘÍPRAVA POKRMŮ</p> <p>R19 - používá základní kuchyňský inventář a bezpečně obsluhuje základní spotřebiče</p> <p>R20 - připraví jednoduché pokrmy v souladu se zásadami zdravé výživy</p> <p>R21 - dodržuje základní principy stolování, společenského chování a obsluhy u stolu ve společnosti</p> <p>R22 - dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazech v kuchyni</p>		<ul style="list-style-type: none"> - příprava pokrmů a nápojů podle receptu - tvorba vlastního receptu - seznámení se se zásadami zdravé výživy, zásady hygieny, stolování, první pomoci - úklid po stolování 	<p>Přírodopis – výživa člověka</p>
SVĚT PRÁCE - 8. a 9. ročník	- seznámí se s vybranými	- trh práce	OSV1, OSV2,

<p>R33 - orientuje se v pracovních činnostech vybraných profesí</p> <p>R34 - posoudí své možnosti při rozhodování o volbě vhodného povolání a profesní přípravy</p> <p>R35 - využije profesní informace a poradenské služby pro výběr vhodného vzdělávání</p> <p>R36 - prokáže v modelových situacích schopnost prezentace své osoby při vstupu na trh práce</p>	<p>profesemi v oboru textilního a oděvního průmyslu i odvětvími s nimi souvisejícími</p>	<ul style="list-style-type: none"> - podnikání - možnosti vzdělávání - volba profesní orientace - zaměstnání 	<p>OSV3, OSV6</p> <p>DEM2,</p>
--	--	--	--------------------------------

6. třída

Očekávané výstupy RVP	Výstupy školy	Učivo	Přesahy a vazby, průřezová témata;
<p>PRÁCE S TEXTILNÍMI MATERIÁLY</p> <p>R01 -provádí jednoduché práce s textilním materiálem</p> <p>R20- připraví jednoduché pokrmy</p>	<p>-šije zvíře nebo panenky dle stříhu</p> <p>-přesně vystřihne a sešije jednotlivé části</p> <p>-poradí si s vycpáváním, zašitím</p>	<p>-šití, zapošívání</p> <p>-práce se stříhem</p> <p>-přesné stříhání dle stříhu</p> <p>-vycpávání</p> <p>-výrobky pozorování zvířat, měření, tělesné</p>	<p>Výtvarná výchova</p>

v souladu se zásadami zdravé výživy R21-dodrží základní principy stolování, společenského chování a obsluhy u stolu ve společnosti	dokončením -vytvoří vlastní střih zvířete a navrhne postup	proporce -společné stolování -úklid po stolování	
---	---	--	--

7. třída

Očekávané výstupy RVP	Výstupy školy	Učivo	Přesahy a vazby, průřezová témata;
PRÁCE S TEXTILNÍMI MATERIÁLY R01- provádí jednoduché práce s textilním materiálem a dodržuje technologickou kázeň R02- řeší jednoduché technické úkoly s vhodným výběrem materiálů, pracovníků, nástrojů a náradí R03 – organizuje a plánuje svoji pracovní činnost	-ušije boty, pozoruje a změří proporce svých nohou a vytvoří střih přesně vystřihne a sešije jednotlivé části poradí si s dokončením a konečnou úpravou výrobku - vypracuje pracovní postup pro konkrétní výrobek včetně výběru vhodného materiálu a náradí-	-šití, zapošívání -práce se střihem -přesné střihání dle střihu -historie výroby obuvi -výroba bot kůže, textil,	Výtvarná výchova

<p>R05 – dodržuje obecné zásady bezpečnosti a hygieny při práci i zásady bezpečnosti a ochrany při práci s nástroji a nářadím, poskytne první pomoc při úrazu</p> <p>R33 – orientuje se v pracovních činnostech vybraných profesí</p> <p>PŘÍPRAVA POKRMŮ</p> <p>R19 -používá základní kuchyňský inventář a bezpečně obsluhuje základní spotřebiče</p> <p>R20 -připraví jednoduché pokrmy v souladu se zásadami zdravé výživy</p> <p>R21 -dodržuje základní principy stolování, společenského chování a obsluhy u stolu ve společnosti</p> <p>R22 - dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazech v kuchyni</p>	<p>dokáže pracovat s odbornými návrhy</p> <ul style="list-style-type: none"> - zvládne sestavit týdenní jídelníček - vyjmenuje potraviny s vysokým množstvím tuku, cukru, bílkovin a vitamínů 	<ul style="list-style-type: none"> - v návaznosti na epochu přírodopisu – výživa člověka sestavuje týdenní jídelníček - jednoduché pokrmy - zásady správného stravování - zásady správného stolování 	
---	---	--	--

8. třída

Očekávané výstupy RVP	Výstupy školy	Učivo	Přesahy a vazby, Průřezová témata;
<p>PRÁCE S TEXTILNÍMI MATERIÁLY</p> <p>žák:</p> <p>R01 - provádí jednoduché práce s textilním materiálem</p>	<ul style="list-style-type: none"> -zvládne rovné šití a obrubování na šicím stroji -ušije účelný a estetický výrobek - přesně vystříhne a sešije jednotlivé části -poradí si s dokončením a konečnou úpravou výrobku -vytvoří vlastní střih -pracuje podle střihu 	<ul style="list-style-type: none"> -historie a vynález šicího stroje -práce se střihem -vytvoření vlastního střihu -rovné šití, obrubování na šicím stroji -výrobky (zástěra, kalhoty, sukně, atd.) -historie oděvnictví 	<p>Český jazyk - pracovní postup</p> <p>Matematika - měření, technika</p> <p>Přírodopis - lidské tělo, proporce</p> <p>Výtvarná výchova zpracování vlastního oděvu</p>
<p>SVĚT PRÁCE ročník</p> <p>R33 - orientuje se v pracovních činnostech vybraných profesí</p> <p>R34 - posoudí své možnosti při rozhodování o volbě vhodného povolání a profesní přípravy</p> <p>R35 - využije profesní informace a</p>	<ul style="list-style-type: none"> - seznámí se s vybranými profesemi v oboru textilního a oděvního průmyslu i odvětvími s nimi souvisejícími 	<ul style="list-style-type: none"> - trh práce - podnikání - možnosti vzdělávání - volba profesní orientace - zaměstnání 	<p>OSV1, OSV2, OSV3, OSV6</p> <p>DEM2,</p>

<p>poradenské služby pro výběr vhodného vzdělávání</p> <p>R36 - prokáže v modelových situacích schopnost prezentace své osoby při vstupu na trh práce</p>			
---	--	--	--

9. třída

Očekávané výstupy RVP	Výstupy školy	Učivo	Přesahy a vazby, Průřezová témata;
<p>PRÁCE S TEXTILNÍMI MATERIÁLY</p> <p>žák:</p> <p>R01-provádí jednoduché práce s textilním materiálem</p> <p>R05 – dodržuje obecné zásady bezpečnosti a hygieny při práci i zásady bezpečnosti a ochrany při práci s nástroji a nářadím, poskytne první pomoc při úrazu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - umí šít na elektrickém šicím stroji a provádí jednoduché operace - dokáže vypracovat pracovní postup pro konkrétní výrobek včetně výběru vhodného materiálu a nářadí - dokáže pracovat dle stříhu - vytváří svůj stříh oděvu - respektuje zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne a 	<ul style="list-style-type: none"> -historie elektrického šicího stroje -práce se stříhem -vytvoření vlastního stříhu -rovné šití, obrubování na elektrickém šicím stroji -výrobky (zástěra, kalhoty, sukně, vlastní návrhy oděvů, atd.) -historie oděvnictví 	<p>Český jazyk</p> <p>Fyzika</p> <p>Matematika</p> <p>Výtvarná výchova</p> <p>Dějepis</p>

	přivolá první pomoc		
<p>SVĚT PRÁCE</p> <p>R33 - orientuje se v pracovních činnostech vybraných profesí</p> <p>R34 - posoudí své možnosti při rozhodování o volbě vhodného povolání a profesní přípravy</p> <p>R35 - využije profesní informace a poradenské služby pro výběr vhodného vzdělávání</p> <p>R36 - prokáže v modelových situacích schopnost prezentace své osoby při vstupu na trh práce</p>	<p>- rozšiřuje poznatky o vybraných profesích v oboru textilního a oděvního průmyslu i odvětvími s nimi souvisejícími</p>	<p>- trh práce</p> <p>- podnikání</p> <p>- možnosti vzdělávání</p> <p>- volba profesní orientace</p> <p>- zaměstnání</p>	<p>OSV1, OSV2, OSV3, OSV6</p> <p>DEM2</p>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Jitka Tošovská

Obor: 7506T042- Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: kombinované

Název práce: Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta v hodinách PČ na 1. stupni

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 93

Celkový počet stran příloh: 29

Počet titulů české literatury a pramenů: 23

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 3

Počet internetových zdrojů: 0

Vedoucí práce: Mgr. LadaŠimáková